

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ABD
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI**

MUHAFAZAKÂR BASINDA BATILILAŞMA (1945-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abidin YAKAN

Van, 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Abidin Yakan tarafından hazırlanan "Muhafazakar Basında Batılılaşma(1945-1960)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Ömer OBUZ Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZALPER Tarih Anabilim Dalı, Muş Alparslan Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Unvanı Adı SOYADI AnabilimDalı,ÜniversiteAdı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI AnabilimDalı,ÜniversiteAdı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI AnabilimDalı, ÜniversiteAdı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi: Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum./...../.....
 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

22 Ekim 2019

Abidin YAKAN

Yüksek Lisans Tezi

Abidin YAKAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Ekim, 2019

MUHAFAZAKÂR BASINDA BATILILAŞMA (1945-1960)

ÖZET

Bu çalışmada, 1945-1960 yılları arasında yayınlanan muhafazakâr mecmuaların “modernleşme” ve “Batılılaşma” ile ilgili görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Muhafazakâr yayınlar, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile hız kazanan modernleşme ve Batılılaşma eğilimlerine şüpheyle yaklaşmıştır. Türk kültürüne ve İslami değerlere olan gözle görülür hassasiyetle bu yayınlar, aşırı Batılılaşmaya eleştirel yaklaşarak buna karşı fikri bir mücadele yürütmüştür. Nitekim bu yayınlarda, Batılılaşma kapsamındaki hareketlere ve Batı’dan gelen değerlere karşı Türk ve İslam gelenekleri ön plana alınarak karşılık verilmiştir. Muhafazakâr yayınlarca kaleme alınan görüşler, tarihsel bütünlüğü dikkate alınarak aktarılmıştır. Demokrat Parti (DP)’nin iktidara gelişinin ardından Türk matbuat hayatında beliren hürriyet ortamı ile muhafazakâr yayınlar, bilhassa Batılılaşmaya olan eleştiriye en üst seviyeye çıkarmıştır. Batılılaşmaya olan ilginin ahlaki ve dini değerlere zarar verdiği düşüncesi, muhafazakâr basının bu kavramlara olan bakışını belirleyen en önemli faktör olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Modernleşme, Batılılaşma, Cumhuriyet, Türk Basını,
Muhafazakâr Basın.

Sayfa Sayısı : İX + 93

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ömer OBUZ

Master of Science Thesis

Abidin YAKAN

YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
October, 2019

WESTERNIZATION IN CONSERVATIVE PRESS (1945-1960)

ABSTRACT

In this study, the views and opinions of conservative mecmuas published between 1945 and 1960 on "modernization" and "Westernization" are discussed. Conservative publications have been sceptical about the tendency to modernize and westernize in Turkey, which has accelerated with the proclamation of the Republic. With a noticeable sensitivity to Turkish culture and Islamic values, these publications were critical of extreme Westernization and conducted an intellectual struggle against it. As a matter of fact, in these publications, Turkish and Islamic traditions were responded to the movements within the scope of Westernization and the values coming from the West. The opinions written by conservative publications have been conveyed taking into account its historical integrity. After the Democratic Party (DP) came to power, conservative publications, especially with the freedom that emerged in Turkish printing life, have raised the criticism of Westernization to the highest level. The idea that the interest in Westernization undermines moral and religious values has been the most important factor determining the conservative press's view of these concepts.

KeyWords : Modernization, Westernization, Republic, Turkish Press,
Conservative Press.

Quantity of Page : İX + 93

Supervisor : Asso. Prof. Ömer OBUZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BATILILAŞMA	4
1.1.Kavram Olarak Modern, Modernleşme ve Batılılaşmaya Kısa Bir Bakış	4
1.2. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Batılılaşma.....	6
1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Basın Üzerine Bir Değerlendirme	9
1.4. Muhafazakâr Basının Bakışından Batı ve Batılılaşma (1945-1960).....	15
2. MUHAFAZAKÂR BASINDA BATILILAŞMAYLA GELEN DEĞİŞİM	25
2.1. Muhafazakâr Basında Tüketim	25
2.1.1. Kılık-Kıyafet.....	25
2.1.2. Moda	34
2.1.3. İçki	38
2.1.4. Lüks ve İsraf	43
2.2.Muhafazakâr Basında Eğlence ve Sanat	46
2.2.1. Balo ve Dans	46
2.2.2. Yılbaşı ve Noel Kutlamaları	53
2.2.3. Güzellik Müsabakaları	60
2.2.4. Müzik	65
2.2.5. Sinema ve Tiyatro	68
SONUÇ	74
KAYNAKLAR	78
EKLER	85
ÖZGEÇMİŞ	
ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Bkz.

Çev.

DEÜ

DP

Edit.

Vb.

Vs.

Açıklamalar

Bakınız

Çeviri

Dokuz Eylül Üniversitesi

Demokrat Parti

Editör

Ve benzeri

Vesaire

ÖNSÖZ

Maddi ve manevi pek çok şey bir toplumun kültürünü oluşturur. Gündelik yaşama dair alışkanlıklardan tüketim tarzına, kılık kıyafetten inanca birçok unsur, toplumları var eden ve kolay değişmeyen yapılarıdır.

Bir toplumun geçmişten getirdiği bu gibi değerler, o toplumun tarihsel hafızasından da ipuçları verir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber var olanı veya geleneği korumak isteyenler, Batılılaşmanın getirdiği kimi yeniliklere karşı bir direnç göstermişlerdir. Muhafazakâr basın da Batılılaşmaya ve Batılı değerlere karşı bu direnci gösterenlerdendir.

Bu çalışma ile de Batılılaşmaya karşı muhafazakâr basının ortaya koyduğu görüş ve düşüncelere yer verilmiştir. Muhafazakâr basın için Batı ve Batılılaşmanın neyi ifade ettiği konusu değerlendirilmiş ve bunun yanında Batılılaşmaya yapılan eleştiriler aktarılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk toplumunda daha da ivme yakalayan Batılılaşma fikri, muhafazakâr basın tarafından bir problemi veya mücadele edilmesi gereken bir davayı ifade etmiştir. Batılılaşmanın ahlaki, kültürel ve dini değerlere zarar verdiği taraflar sıklıkla belirtilmiş ve bu fikre karşı “dini veya geleneksel değerleri koruma” sloganı geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın daha da anlaşılabilir olması için ilk kısımda, “modernleşme” ve “Batılılaşma” kavramlarının tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu tanımları takiben Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte bu kavramların gelişimi hakkında kimi değerlendirmeler yer almıştır. Ayrıca bu bölümde, Batılılaşmanın Türk toplumunu etkilemesinde basının üstlendiği rol ile dönemin (1945-1960) önemli muhafazakâr mecmualarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Takip eden kısımda, Batılılaşma sürecinin Türk basın hayatına olan etkileri üzerinde durulmuştur. Osmanlı, Tek Parti ve DP dönemleri ile Türkiye'de basının yaşadığı serüven genel hatlarıyla ele alınmıştır. Bölüm sonunda, Tek Parti dönemi ve sonrasında yayınlanan bazı muhafazakâr mecmualara dair bilgiler de yer almıştır.

Son bölümde ise Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte gündelik hayatın kapsamına giren eğlence kültürü ve tüketim alışkanlıklarına ilişkin birtakım hususlar değerlendirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı sonrası hız kazanan Batılılaşma fikri ile Türkiye'de eğlence ve tüketim tarzları yeniden yorumlanmaya başlanmıştır. Geleneksel ezberler yerini modern yorumlara bırakmış ve muhafazakâr basın tarafından bu değişim, dini ve ahlaki değerlere zarar verdiği gerekçesi ile yoğun olarak eleştirilmiştir. Kılık-kıyafet, balo, dans, Noel kutlamaları, yılbaşı eğlenceleri ve güzellik müsabakaları gibi Batılı unsurlara yapılan bu eleştiriler ile muhafazakâr basının zihin haritasının ortaya konması amaçlanmıştır.

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan, süreç boyunca kıymetli görüşlerini aldığım ve çalışmanın her anında bana yardımcı olan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Ömer Obuz'a, jüri üyesi olarak tezle ilgili değerli geri bildirimlerini paylaşan saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Bekir Koçlar'a ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özalper'e ve deneyimlerinden istifade ettiğim kıymetli dostum Yalçın Varol Yıldızbaş'a, ayrıca Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, T.C. Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı kurumlarına ve süreç boyunca desteğini eksik etmeyen eşim Gülşen Yakan'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin eski gücünü yitirip dağılma sürecine girmesi ile devletin dağılmasını engelleyecek çareler aranmaya başlanmıştır. Eski ihtişamlı günlere dönüş çabası, Osmanlı Devleti'ni birtakım arayışlara sevk etmiştir. Devleti dağılmaktan kurtaracak temel argümanlardan biri de Batılılaşma fikridir. Yüzünü Batı'ya dönen Osmanlı Devleti için Batılılaşma, 18. yüzyıl ile birlikte ayakta kalabilmenin adeta öznesi kabul edilmiştir. Askeri, idari ve hukuki birçok alanda Batı ilham alınsa da bu fikir, devletin yıkılmasını engelleyememiştir. Osmanlı Devleti'nde adım adım ilerleyen Batılılaşma fikri, Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923) ile daha da ivme kazanmış ve radikal bir şekilde uygulanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası Türkiye'de geleneği temsil eden kurumlar, modern tasavvurlarla yeniden şekillenmiştir. Devleti kuran kadrolar, modern aklı, modern dünya görüşünü referans alırken geleneğin günlük hayata müdahalesini geriletmeye çalışmışlardır. Gelenekten gelen unsurlar, modern akıl önünde adeta engel olarak görülmüş ve Batılılaşma ile birçok alanda devrimler yaşanmıştır. Batılılaşmanın geleneği geri plana iten tavrı, ani ve radikal değişimlere şüpheyile yaklaşan muhafazakârları rahatsız etmişti. Dolayısıyla Cumhuriyet dönemiyle birlikte Batılılaşma hamlelerine şüpheyile yaklaşan, aşırılıklarını da eleştirmekten geri durmayan bir muhalefet de meydana gelmiştir. Tarihsel ve kültürel değerlerden gücünü alan muhafazakâr çevreler, Cumhuriyet'in referans kabul ettiği Batı tandanslı dünyevi ilkelerle adeta mücadeleye girişmişlerdir.

Zira dönemin muhafazakârları, Batılılaşmanın ve aşırılıklarının Müslüman/Türklerin dini, ahlaki ve tarihsel hafızasında derin yaralar açtığı kanaatinde olmuşlardır. Muhafazakârların bu itirazları, basın yolu ile de somut bir çerçeveye oturtulmuştur. Batılılaşmanın dini, ahlaki ve tarihsel değerlere zarar verdiği düşüncesi, onların adeta sloganı haline gelmiştir. Basın yolu ile sürdürülen bu direnişin yanında Batılılaşma adına yapılanların toplumu yozlaştırdığı iddiasını da ortaya koymuşlardır.

Modernliğin Batılı formuna itiraz eden bu kesim, tahmin edileceği üzere erken Cumhuriyet döneminde karşı çıkışlarını yapacak güçte değillerdi. Zaten öyle bir ortamları da yoktu. 1940'lı yıllara kadar ise İslami yayınlarda bir suskunluk dönemi söz konusuydu. Fakat takip eden yıllarda İslamcı/muhafazakâr yayınlar peşi sıra yayınlanmaya başlamıştır. Muhafazakâr yayınların yayınlanmaya başlaması ile de Batı'ya ve Batılılaşmaya olan eleştiriler en sert şekilde kaleme alınmıştır.

Muhafazakâr basın, Batılılaşmanın ahlaki, dini ve tarihsel değerleri geri plana iten yaklaşımlarını sorunsallaştırmıştır. Ayrıca gündelik yaşama dair geleneksel ezberlerin Batılı değerlerle yorumlanmasına karşı çıkmıştır. Muhafazakâr basın için mukaddes değerler ve tarihsel kimliğe ait tüm öğeler dokunulmazdır. Başta *Sebilürreşad* ve *Büyük Doğu* olmak üzere *Hakka Doğru*, *Selâmet*, *Müslüman Sesi*, *İslâm* gibi dergiler, Batılılaşmayı yozlaşmanın temel nedeni saymıştır. Bilhassa Tek Parti yönetiminin Batı'dan aldığı ilhamla toplumu yeniden inşaaya çalışması, muhafazakârlar için Müslüman/Türk toplumunun geleneksel değerlerden uzaklaşması anlamını taşımıştır.

Muhafazakârlar, Tek Parti döneminde gerçekleştirilen devrimler karşısında kendilerini ve geleneksel değerleri korumaya çalışmışlardır. Dolayısıyla Batı'ya özgü dini ritüelleri, özel günleri, eğlenceleri, giyim şekilleri ve organizasyonları reddetmişlerdir. Yayınladıkları yazılarla da basın yolu ile toplumun dini ve tarihsel hafızasını canlı tutmaya çalışmışlardır. İslam inancında ve Türk geleneğinde yeri olmayan yılbaşı eğlenceleri, Noel kutlamaları, güzellik müsabakaları, balo ve dans gibi kimi eğlenceleri reddetmişlerdir. Bunun yanında Batı giyim tarzlarının Müslüman/Türk toplumunu etkilemesini de yine Batılılaşmaya bağlamışlardır.

Muhafazakâr basın, Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelmesi ile de bu eleştirilerini üst perdeden devam etmiştir. Batı'nın eğlence ve tüketim unsurlarının Müslüman/Türk toplumuna adapte edilmeye çalışılmasına karşı durmuşlardır. Güzellik müsabakaları, balolar, yılbaşı eğlenceleri, Batılı giyim tarzları gibi unsurlar, gençliği kendi öz değerlerine yabancılaştırmaktadır, anlayışındadırlar. İddialarından biri de Batılılaşma ile yeni nesle tarihi ve dini değerleri unutturulmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla Batılılaşma çabasını toplumun yozlaşmasına ve bilhassa gençliğin de geleneğinden ve değerlerinden sıyrılmasına neden olarak görmüşlerdir.

Bu çalışmanın amacı, dönemin (1945-1960) muhafazakâr basınının Batı ve Batılılaşmaya bakışını ortaya koymaktır. Bahsedilen dergiler ve başlıklar üzerinden Batı ve Batılılaşmaya nasıl yaklaşıldığı incelenmeye çalışılmıştır. Böylece kimi muhafazakâr yayın üzerinden konuya somut bir çerçeve çizilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada *Allah Yolu*, *Büyük Doğu*, *Din Yolu*, *Ehli Sünnet*, *Hakka Doğru*, *Hakkaniyet*, *Hür Adam*, *İslâm*, *İslâm Dünyası*, *İslâmın Nuru*, *İslâm Yolu*, *Müslüman Sesi*, *Sebilürreşad*, *Selâmet*, *Serdengeçti*, *Türk Ruhu*, *Yeşil Nur* yayınları incelenmiştir. İncelenen dönemse 1945-1960 yıllarını kapsar. Çalışma, bahsedilen muhafazakâr basın üzerinden Batı'ya yaklaşımı ve Batılılaşmanın hangi yönleri ile eleştirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BATILILAŞMA

1.1.Kavram Olarak Modern, Modernleşme ve Batılılaşmaya Kısa Bir Bakış

Modernleşme, günümüzde hala tartışılmaya devam eden kavramlardan biridir. Bu durum Doğu'nun ve Batı'nın bu kavrama yaklaşımlarıyla ilgilidir. Gelişmiş ve üstün medeniyet olmakla eş tutulan “modern” kavramını tanımlamak konunun anlaşılabilmesi açısından önemli olacaktır.

“Modern” kavramı, Latince “modernus” kelimesinden türetilmiştir. Modernus ise Latince “modo”dan türetilmiştir ki, bu kelimenin anlamı ise “hemen şimdi, tam bugüne ait” demektir. Modernus, ilk kez 5. yüzyılda Hıristiyan dünyasını Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanıldı.¹

“Modern”, anlamı değişse de çağlar boyunca eskiden yeniye geçmeyi simgelemiştir.² Kavram olarak, geleneğin antitezidir.³Modernleşme ise modernliğe doğru yaşanan süreçtir. Modernlikle sadece yönetim, hukuk, teknolojik ve bilimsel faaliyetler değil, iş hayatı ve inanç sistemleri de etkilenmiştir. Nitekim Anthony Giddens, modernlik kavramını; “On yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkileyen toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimleri⁴”olarak açıklar.

Modern, düşüncede açık, otoritelerden bağımsız ve özgür olmayı ifade edebileceği gibi içinde yaşanan döneme de işaret eder. Yani modern, bugünü ve bugüne ait olanı temsil edendir. Murat Aksoy, moderniyi bu anlamıyla Ortaçağ’dan kurtulma ve Rönesans, Reform ve Aydınlanma ile eş anlamlı görür. Kapitalizmin ve ulus-devlet sistematığının yaygınlaşması moderniyi de yaymıştır.⁵

¹Sezgin Kızılcılık, “Postmodernizm: ‘Modernlik Projesine’ Bir Başkaldırı”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 30, 1994, 87.

²Nermin Abadan Unat, “Sosyal Bilimlerde Yeni Gelişmeler: Modernizm- Postmodernizm”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 48-49, 1990, 11.

³Cengiz Sunay, “Modernleşme ve Çevre”, *Modernlik ve Modernleşme Sürecinde Türkiye*, (Edit: Güngör Erdumlu), Babil Yayıncılık, Ankara, 2004, 118.

⁴Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, (Çev: Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, 9.

⁵ Murat Aksoy, *Başörtüsü-Türban Batılılaşma-Modernleşme, Laiklik-Örtünme*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, 20-21.

Modernlik, içinde çeşitli konuların bağlandığı ve “modern” olarak etkilendiği bir projedir. Projeler; bir dizi amaçlara, karşılaştırılan anlamalara, keşfedilen kaynaklara, motive edilen girişimlere, karşılaştırılan üyeliklere ve kurulan rutinlere bağlıdır. Bunlar, modern projenin içinde bulunmaktadır. Proje, modernliğin yaşam çerçevesinin temel özelliğidir.⁶ Anthony Giddens’a göre modernlik kavramı; dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, açık dünya fikrini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini, ulus-devlet ve kitle demokrasi dâhil olmak üzere belirli siyasal kurumları gösterir. Modernlik, geçmişte yaşamaktan çok gelecekte yaşayan bir toplum, bir kurumlar bütünüdür.⁷

Modernleşme kavramı ise modernliğin sürecine vurguda bulunmaktadır. Modernleşme kavramının ilk kullanılış tarihi, 1770 yılı olarak tarihlendirilir. Bu tarihte “modernleşme” (modernization) sözcüğü, “modern yapmak” anlamında kullanılmıştır. Esasen modernleşme kavramına, Batı’nın yaşadığı üst yapısal dönüşümlerin sürecini anlatmak için başvurulmuştur.⁸ Ahmet Çiğdem’in de belirttiği gibi modernite bir projeye, reaksiyona; modernizasyon ise bu projeyi, bu reaksiyonu mümkün kılan kurumsal-yapısal evrime işaret eder. Tekrarlanması gereken bir başka yargı ise Batı dışı toplumların sadece “modernleştikleri”, ama “modern” olmadıkları yani ancak modernitenin kurumsal altyapısıyla (modernizasyon) eklemlenebildikleridir.⁹ Modernleşme, 18. ve 19. yüzyıldan sonra “Batı merkezli modernite” ile anılırken 20.yüzyıl ile birlikte geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.¹⁰

Batılılaşma kavramı da Osmanlı’nın yüzünü Batı’ya dönmesi ile sıklıkla tartışılan konulardan biri olmuştur. Osmanlı’da Tanzimat ile öne çıkan “Batılılaşma” kavramının Türk toplum ve devlet yapısı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu etkilerin sonunda “Batılılaşma” ile ilgili farklı tanımlamalar getirilmiştir.

Batılılaşma, modernleşmeye göre daha dar kapsamlı bir kavramdır. Kapitalizmin gelişmesine eşlik eden bir süreç olarak modernleşmenin her ülkeyi

⁶Ergün Yıldırım, *Hayali Modernlik-Türk Modernliğinin İcadı*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012, 20.

⁷Anthony Giddens-Pierson Christopher, *Modernliği Anlamlandırma*, (Serhat Uyurkulak- Murat Sağlam), Alfa Yayınları, İstanbul, Haziran 2001, 83.

⁸Yıldırım, *a.g.e.*, 27.

⁹Ahmet Çiğdem, “Türk Batılılaşması’nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı: Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce- Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, 68.

¹⁰Aksoy, *a.g.e.*, 21.

“Batılı ülkelere benzetmesi” kaçınılmaz olsa bile her modernleşme sürecine bir Batılılaşma eşlik etmeyebilir.¹¹ Batılılaşmak, çağdaş bir toplum ve hürriyetçi esaslara dayanan bir devlet kurmak üzere girişilmiş teşebbüsler ve gerçekleştirilmelerdir.¹²

Modernleşme, Batılılaşma ile eş anlamlı bir olgu değildir, ancak modernleşmekte olan toplumlar kaçınılmaz olarak belli ölçülerde Batılılaşmak zorundadır. Modernleşmek için gereken Batılılaşma ölçütlerinin ne olduğu da o toplumların iç dinamikleri ve değer yargılarıyla ilintilidir.¹³

1.2. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Batılılaşma

1299’da temelleri atılan Osmanlı Devleti, 15. ve 17. yüzyıllar arası dünya üzerinde büyük bir hâkimiyet kurmuş ve dünyanın en büyük imparatorluğu olmuştur. Ancak 1683’te Viyana kuşatmasında alınan yenilgi, 1699 yılında imzalanan Karlofça Anlaşması ve 1718 Pasarofça Antlaşması sonucu Osmanlı Devleti gerileme dönemine girmiştir. Osmanlı, Batı karşısındaki gücünü kaybetmiş ve eski gücüne ulaşmak için yine Batı’ya yönelmiştir.

Osmanlı-Türk toplumunun Batılılaşmaya kesin adım atması Tanzimat ile olmuştur.¹⁴ Osmanlı’da gerilemenin en önemli gerekçelerinden biri ordudaki güç kaybı olarak görülmüş ve ilk ciddi düzenlemeler bu alanda yoğunlaştırılmıştır. III. Selim, Osmanlı-Rus savaşlarındaki kendi başına buyruk ve disiplinsiz yeniçerilere karşı askeri modernleşmenin başlangıcı kabul edilen “ Nizam-ı Cedid” (1794) ordusunu kurmuştur.¹⁵

Modern tarzda ordu kurma düşüncesi, Sultan Selim’in sonunu getirirken II. Mahmut’un tahta çıkışı ile ayanlar ile “Sened-i İttifak” imzalanmıştır (1808). Tahta çıkan II. Mahmut (1808-1839), yeni tipte bir ordu kurmuş ve devleti yeniden

¹¹ Metin Çulhaoğlu, “Modernleşme: Batılılaşma ve Türk Solu”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002,171.

¹² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Temmuz 2016, 17.

¹³ Uğur Gündüz, *Osmanlı’dan Günümüze Basın ve Modernleşme*, İmge Kitabevi, Ankara, Ocak 2018, 30-31.

¹⁴ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, 23.

¹⁵ Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, 97.

yapılandırma düşüncesine girişmiştir. II. Mahmut ve yakınındakiler, Batılı fikirleri getirerek Avrupa'yı kendileri için bir model ve esin kaynağı olarak gördüler.¹⁶

Osmanlı'da II. Mahmut'un vefatından sonra tahta Sultan Abdülmecid geçti (1839) ve modernleşmeye dair adımlar bu dönemde atılmaya devam etti. 1839 yılının 3 Kasım günü, Sadrazam Mustafa Reşid Paşa tarafından okunan "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" ile yeni bir siyasi organizasyonun lüzumu ilan edildi. Bu vesika, kendinden önceki vesikaların hepsinden daha Batılı olup bazı tarihçilerce Türklerin ilk "Haklar Beyannamesi" ve bir "İçtimai Mukavele" olarak tanındı.¹⁷

Anlaşıldığı gibi Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma gereğinin hissedildiği alan askeriye olmuş, daha sonra ise siyasi-idari merkezileşme ve eğitim reformları gündeme gelmiştir. Tanzimat'ın bu sorunların çözümünde Batılılaşmayı bir yöntem olarak öneren ılımlı yaklaşım, yerini 19. yüzyılın sonundan itibaren "topyekûn Batılılaşma" yanlısı¹⁸ bir anlayışa evirmiştir.

Tanzimat dönemi ile başlayan Batılılaşma çabaları, zamanla ivmelenerek yoğunluğunu arttırmıştır. Artık Osmanlı toplumunda zevkler değişmiş, resim, mimari, musikide gelenekselin yanında yeni ifadeler yer almıştır. Bu daha çok Avrupa'dan gelen bir yeniyi ifade etmiştir. Parlak bir başlangıç sayılmasa da bu yeni yapı eskiyi etkileyerek Tanzimat bürokratları her şeye rağmen Türkiye tarihinin yaratıcı ve olgun kadrosunu oluşturmuştur.¹⁹ Tanzimat'ın Mustafa Reşit Paşa (Ali Paşa, Fuat Paşa) gibi kurucuları, Batının askeri ve idari yapısı ile birlikte günlük kültürünü de Osmanlı'ya taşımıştır. Giyim, ev eşyaları, evlerin stili, insanlar arası ilişkiler, "Avrupalı" olmuştur.²⁰

Zaman içinde Batı tarzı eğitim gören ve Batı'yı daha yakından takip eden Namık Kemal, Ali Suavi ve Ziya Bey gibi isimler, Osmanlı'nın ancak Meşrutî

¹⁶Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, (Çev: Yavuz Alogan), Sarmal Yayınevi, İstanbul, Ekim 1995, 40-41.

¹⁷Tunaya, *a.g.e.*, 28.

¹⁸ Nilgün Toker- Serdar Tekin, "Batıcı Siyasi Düşüncenin Karakteristikleri ve Evreleri: 'Kanunsuz Cumhuriyet'ten 'Kamusuz Demokrasi'ye", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, 82-83.

¹⁹ Ortaylı, *a.g.e.*, 29-30.

²⁰ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, 15.

yönetim ile kurtulabileceğini savundular.²¹ Anayasal yönetime geçilmesi gerektiğini savunan Yeni Osmanlıların desteğiyle II. Abdülhamit döneminde Türk tarihinin ilk anayasası “Kanun-i Esasi” hazırlandı. 23 Aralık 1876’da da Meşrutiyet ilan edildi ve Meşrutî yönetime geçildi. Kanuni Esasi ile “Meclisi Mebusan” ve “Ayan Meclisi” adı ile bir parlamento oluşturuldu.²² Ancak meclisin ömrü oldukça kısa oldu.1877-1878 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) gerekçe gösterilerek 1878’de Meclis-i Mebusan’ın çalışmaları durduruldu ve meclis kapatıldı. Böylece I. Meşrutiyet, sona ermiş oldu.

I. Meşrutiyet döneminin kapanmasının ardından harekete geçen bazı aydınlar, 1889’da adı sonradan “İttihat ve Terakki” olacak bir örgüt kurmuşlardır. Bu oluşum, yürüttüğü türlü mücadeleler sonunda giderek genişlemiş, etkisini arttırmıştı. Meşrutiyet’i tekrar ilan etmesi için II. Abdülhamit’e yapılan baskılar sonuç vermeyince İttihat ve Terakki Örgütü’ne bağlı bulunan Niyazi Bey ve Enver Bey Balkanlarda ayaklandı. Bunun üzerine Abdülhamit, Meşrutiyet’i ilan etti ve II. Meşrutiyet dönemi resmen başladı (24 Temmuz 1908).²³

Oldukça kısa bir biçimde aktarılan bu gelişmeler, Osmanlı/Türk toplumunun demokratikleşme çabaları içerisinde oldukça önemli olmuştur. Tanzimat’tan itibaren atılan her adım, yapılan her bir hamle Cumhuriyet döneminin temellerini atmıştır. Bunun bir tarafını oluşturan Batılılaşma projesi de Cumhuriyet dönemindeki hamleler ile doruk noktasına ulaşmıştır. Osmanlı döneminde köklü siyasal ve kültürel dönüşümler Cumhuriyet ile birlikte hızlı ve kararlı bir şekilde uygulamaya konmuştur.²⁴ Mart 1924’te “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile medreseler kapatılmış, bunların yerini İmam Hatip okulları ve İstanbul Darülfünun’da kurulan “İlahiyat Fakültesi” almıştır. 1924’te Şeyhülislamlık makamı ile Şeriye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak “Diyanet İşleri Reisliği” ile “Evkaf Umum Müdürlüğü” kurulmuştur. 1925’te fesin yerine “şapka” getirilmiştir. Aralık 1925’te dinsel kılık-kıyafetler cami

²¹ Akşin, *a.g.e.*, 35-36.

²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi- Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*, Cilt: VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, 313.

²³ Akşin, *a.g.e.*, 52-53.

²⁴ Taner Demirel, “Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakâr Modernleşirmeci Eğilimler Üzerine Bazı Değınmeler”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, 218.

görevlileri ile sınırlandırılmıştır.1926'da "İsviçre Medeni Kanunu" ile "İtalya Ceza Yasası" kabul edilmiştir.²⁵

1926'da "Batı takvim ve saati", 1928'de "Batı rakamları ve Latin hafleri" ile 1931'de ise "Batı ağırlık ve uzunluk ölçüleri" kabul edildi. Bu dönemde kadın hakları konusunda önemli gelişmeler yaşandı ve kadınlar kamusal alanda daha da görünür oldu. Bu dönemde kadın pilotlar, kadın opera sanatçıları ve güzellik kraliçeleri görülürken yine bu dönemde kadınlar, oy kullanma hakkı da kazanmıştır. 1931'de "Türk Tarih Kurumu" ve 1932'de ise "Türk Dil Kurumu" kurulmuştur.²⁶

1930'larda İslam'ı "millileştirmek" ve dini sadece vicdanlarda hâkim kılmak adına hükümetin teşviki ile girişimler olmuşsa da bu "Türk reformu" devrimci kadronun küçük bir bölümü ile sınırlı kaldı. Din alanındaki reformlar ise kimi cenahların tepkisine yol açmış ve ilerleyen dönemlerde bu tepkisellik daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.²⁷

Modern yaşam tarzına yakınlık duygusu, Batılılaşmayı bir gaye haline getirmiştir. Bu durum, Cumhuriyet'e ait kurumlara yansımıştır. Sosyal, siyasal, hukuksal temeller ile yaşanan köklü dönüşüm çabası ve yapılan devrimler Cumhuriyet'in Batılılaşma projesine olan inancını ortaya koymuştur.

1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Basın Üzerine Bir Değerlendirme

Osmanlı'da yaşanan dönüşüm ve Batılılaşma etkisinin yansıdığı alanlardan biri de basındı. Matbaanın 18.yüzyılda ortaya çıkışı, Osmanlı'da basına dair yayınların gecikmesine neden olmuştur. Zaten Osmanlı yönetiminin Avrupa basınıyla ilk karşı karşıya gelişi, Fransız Devrimi dolayısıyla olmuştur.

Osmanlı'da günümüz sınırları içerisinde Türkçe yayınlanan ilk gazete, padişah II. Mahmut'un emriyle çıkartılmaya başlanan "*Takvimi Vakayi*" (11 Kasım 1831)'dir. Ancak Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın çıkardığı ilk Türkçe-Arapça gazete olan "*Vekayi Mısriyye*" (20 Kasım 1828) gazetesi de unutulmamalıdır.²⁸

²⁵ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, 272-273.

²⁶ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, 273-276.

²⁷ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, 279-280.

²⁸ Nesimi Yazıcı, "Vakayi-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz", *OTAM*, Sayı:2, 1991, 267-278.

1831’de II. Mahmut tarafından gazete çıkarılması kararıysa yaşanan toplumsal dönüşümün ve başlatılan “Nizam-ı Cedid” hareketinin bir parçasıdır. Bu gazete, 4 Kasım 1922’ye kadar yayınıni sürdürmüştür.²⁹

Takvim-i Vakayi gazetesini 1840’ta yayınlanan “*Ceride-i Havadis*” izlemiştir. Her iki gazetenin de Batı düşüncesine yakın yönetici ve aydın kadroların oluşmasında önemli bir yeri vardır.³⁰ Ceride-i Havadis, İstanbul’da muhabirlik yapan William Churchill adlı bir tüccar tarafından çıkarılmıştır (3 Temmuz 1840).³¹

Özel girişim ile yayınlanan ilk Türkçe gazete ise 21 Ekim 1860 tarihli “*Tercüman-ı Ahval*”dir. Kurucuları, Paris’te sefaret kâtipliği yaptığı sırada Batı’yı tanıyan Agâh Efendi ile yine Paris’te eğitim görmüş olan Şinasi Efendi’dir. *Tercüman-ı Ahval*’in açtığı yolda daha ileri bir adımı atan “*Tasvir-i Efkâr*” (1862), kamuoyunun önemini her şeyin üstünde tutan ilk gazetedir.³² Kurucusu olan Şinasi, gazeteyi daha sonra Namık Kemal’e bırakmıştır. “Şark Meselesi” başlığı yazısı nedeniyle Namık Kemal’in gazeteciliği yasaklanmış ve Namık Kemal gazete yönetimini Recaizade Mahmud Ekrem’e bırakarak Avrupa’ya kaçmıştır.³³

1860’lı yıllarda basın hayatındaki gelişmeler ile birlikte *Hürriyet* ve *Muhbir* olmak üzere fikirlerini yaymak amacı ile pek çok gazete çıkarılır. 1864’te Fransız basın yasasından çevrilen bir “nizamname” çıkarılır. Nizamname, basına dair ilk hukuki düzenlemeyi oluşturmuştur. 27 Aralık 1867’de ise “Ali Kararname” ile İstanbul’da yayınlanan gazeteleri kontrol altına alan ve iktidara gazete kapatma yetkisi veren bir dönem başlar. Nizamname sonrası Yeni Osmanlılar, yaşanan baskı sebebi ile Avrupa’ya giderek burada çeşitli yayınlara başlamışlardır.³⁴

Padişah Abdülaziz ve Sadrazam Ali Paşa’nın yönetiminden memnun olmayan ve Avrupa’ya gelen “Yeni Osmanlılar”, matbuat faaliyetlerine burada devam etmişlerdir. Gazeteleri kapatılan Şinasi, Namık Kemal, Ziya Bey, Agâh Efendi ve Ali

²⁹ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973, 6-7.

³⁰ Gündüz, *a.g.e.*, 54-55.

³¹ Topuz, *a.g.e.*, 9-10.

³² Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, Kasım 2015, 43-46.

³³ Topuz, *a.g.e.*, 10.

³⁴ Yasemin Doğaner, “Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı’da Basın”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi Fakültesi Dergisi*, Haziran 2012, Cilt: 29, Sayı:1, 113-114.

Suavi gibi birçok aydın Paris'e giderek Mustafa Fazıl Paşa önderliğinde muhalif yazılar yazmışlardır. Ali Suavi, 31 Aralık 1867'de Londra'da *Muhbir* gazetesini yayınlamıştır. Namık Kemal, 29 Haziran 1868'de *Hürriyet*, Ahmet Mithat Efendi ise 29 Ağustos 1872'de *Devir*'i neşretmiştir.³⁵

II. Abdülhamit dönemi, Türk basını için çok çetin geçmiştir. 20 Eylül 1877 yayınlanan "Sıkıyönetim Nizamnamesi" ile padişaha gazeteleri kapatma yetkisi verilmiştir. II. Abdülhamit devrinde bir "Sansür Heyeti" kurularak gazetelerin daha basımdan önceki yazıları kontrol altına alınmıştır (1878). Bu kontrol döneminde - 1878'den itibaren- *Meşveret*, *Mizan*, *Osmanlı* ve *Şurayı Ümmet* Jön Türklerin en önemli yayın organları olmuştur.³⁶ 1880'de ise tüm kitap basımları denetim altına alınmıştır.³⁷ Bu denetim ortamında ise *Tercüman-ı Hakikat* (1878), *Sabah* (1882) ve *İkdam* (1894) gazeteleri çıkarılmıştır.³⁸

II. Meşrutiyet'in ilanı (1908) ile doğan hürriyet ortamı ile de yayın sayısında adeta patlama yaşanmıştır. Gazeteler, 25 Temmuz 1908'den sonra sansüre uğramadan yayınlanmıştır. Dönemin belli başlı gazeteleri; *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet*'tir. Bunların yanı sıra; *Tanin*, *Yeni Gazete*, *Hukuk-Umumiye*, *Serbesti*, *Sadayı Millet*, *Mizan*, *Şurayı Ümmet*, *Osmanlı*, *Volkan* ve *Takvim-i Vekayi de*³⁹ diğer yayın organlarıdır. İslamcıların yayın organları da *Sırat-ı Müstakim* ve devamı olan *Sebilürreşad* ve *Beyan-ül Hak* gibi gazete ve dergilerdir.⁴⁰

Osmanlı'da geç de olsa gelişme imkânı bulan basın hayatı için II. Meşrutiyet dönemi oldukça önemlidir. Zira Batılılaşma çabaları ve devletin çöküşünün durdurulması adına yapılması gerektiği ile ilgili farklı fikirler, görüşler basın aracılığıyla tartışılmıştır. Bunlar olurken aynı zamanda Batı'nın kültürel değerleri, tüketim ve eğlence anlayışları da Osmanlı/Türk toplumuna sunulmuştur.

³⁵ Ali Gevgilili, *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1990, 52-58.

³⁶ Doğaner, *a.g.m.*, 116-117.

³⁷ Gevgilili, *a.g.e.*, 67-68.

³⁸ Doğaner, *a.g.m.*, 116.

³⁹ M.Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 2005, 309-312.

⁴⁰ Doğaner, *a.g.m.*, 118.

Geniş bir kesime hitap edebilme kabiliyetinden dolayı oldukça önemli olan basın, Milli Mücadele döneminde de işlevsel olmuştur. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal direnci örgütlenmeye yönelik ilk girişimi, haber akımını kontrol altına alıp telgraf ağına el koymak olmuştur. İkinci adım, Sivas Kongresi dolayısıyla 14 Eylül 1919'da milli müdafaanın sözcüsü olarak *İrade-i Milliye*'nin yayınlanması olmuştur. Yine Ankara'da *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi çıkarılmış (10 Ocak 1920), diğer bir adım ile de "*Anadolu Ajansı*" kurulmuştur (6 Nisan 1920).

Milli Mücadele'nin yürütüldüğü zamanlarda pek çok gazete ve dergi bu mücadeleyi desteklemiştir. Şeyh Sait ayaklanmasından ötürü 4 Mart 1925'te "Takrir-i Sükûn Kanunu" çıkarılmıştır. Böylece basın üzerindeki denetim iyice artmıştır. *Tevhid-i Efkâr*, *İstiklal*, *Son Telgraf*, *Aydınlık*, *Orak Çekiç*, *Sebilürreşat* adlı gazete ve dergiler kapatılmıştır. İttihatçılara yakın yayın organı olan Hüseyin Cahit'in *Tanin*'i ise bir süre sonra kapatılmış ve H.Cahit Çorum'a sürgün edilmiştir. *Vatan* ve *Vakit* gazeteleri de bir süre sonra kapatılmıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu ile birlikte Sosyalist akımların yayınları kapatılarak rejim karşıtı unsurlar da tasfiye edilmiştir.⁴¹

1930'lu yıllarda ise fikir ve edebiyat dergiciliğinde kaliteli bir artıştan söz edilebilir. Zira sanat, ekonomi ve kültür hayatı açısından son derece etkili dergiler yayınlanmaya başlar. Bu dönemde *Kadro* (Yakup Kadri, Şevket Süreyya), *Fikir Hareketleri* (Hüseyin Cahit), *Varlık* (Yaşar Nabi Nayır), *Yeni Adam* (İ.Hakkı Baltacıoğlu), özel girişimle yayınlanmıştır. Sedat Semavi'nin *Yedigün*'ü ise okumaya olan ilgiyi arttıran yayınlardan olmuştur.⁴² Yine de Tek Parti döneminde tüm düzenleme ve kongrelere rağmen basının tamamen özgür ve yeterince geliştiğini söylemek de pek mümkün değildir. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan siyasal, sosyal, askeri ve ekonomik gibi gelişmeler basını doğrudan etkilemiştir.

Türkiye'de basının gelişim seyri açısından önemli dönemlerden biri de çok partili hayata geçilmesi ve 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP)'nin kurulmasıdır.⁴³ 22 Mayıs 1950'de iktidar koltuğuna oturdu. Bu dönemde DP ilk olarak, " ezanın Arapça okunması" yasağını kaldırdı (16 Haziran 1950). Radyoda dini yayınlar

⁴¹ Nurşen Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 18, Cilt:5, 1996, 140-141.

⁴² Koloğlu, *a.g.e.*, 119.

⁴³ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, Nisan 1990, 9.

yapılması ve mevlit yayınlanması üzerindeki yasaklar da kaldırıldı (5 Temmuz 1950).⁴⁴

DP, 15 Temmuz 1950'de Meclis'e bir kanun tasarısı sundu ve tasarı 21 Temmuz günü yürürlüğe girdi. 21 Temmuz 1950'de yürürlüğe giren yasa ile (5680 sayılı Basın Kanunu) hükümetin basın üzerindeki baskı ve kontrolü kalktı. 13 Haziran 1952'de kabul edilip yürürlüğe giren kanun (5953 sayılı) ile gazetecilere "sendika kurma hakkı" tanındı (20 Haziran 1952).⁴⁵

1953 yılı ile birlikte basınla iktidar arasında ipler gerilmiştir. DP tarafından hazırlanan yeni basın yasası, basın özgürlüğünü kısıtlaması nedeniyle eleştirildi. Yapılan kimi yasal düzenlemelerle basına yönelik sıkı bir denetim getirilmiş ve iktidar aleyhine yayın yapılması kısıtlanmıştır.⁴⁶

Aslında DP iktidarının ilk yılları basın için mutlu bir dönemdir. Kovuşturmaya uğrayan, tutuklanan gazeteci yoktur. Gazete sahipleri ile Adnan Menderes arasında o dönemde adeta bir "balayı" yaşanmıştır. Ahmet Emin Yalman bunu "Altın devri" olarak isimlendiriyordu. Fakat 1954 yılının ilk aylarında DP Hükümeti'nin Meclis'e getirdiği "Neşir yoluyla veya Radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkında kanun tasarısı", büyük tartışmalara sebebiyet vermiştir.⁴⁷

Böylelikle basın daha da kontrol altına alınarak özgürlükler hissedilir oranda kısıtlanmıştır. 6-7 Eylül 1955 tarihli olaylar da basın özgürlüğüne deyim yerindeyse darbe vurmuştur. Zira sıkıyönetim ilanı ile olayların faturası basına kesilmiştir. Gazetelerin kışkırtıcı yayınlar yaptığı gerekçesiyle de *Dünya*, *Vatan*, *Zafer*, *İstanbul Ekspres* gazetelerinin basım ve yayımı 15 gün men cezası almıştır.⁴⁸

1957 yılının Temmuz'unda "Gazeteciler Sendikası" 9 ay süre ile kapatılmış ve 26 Kasım 1957'de bir kararname ile gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithaline

⁴⁴Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, (Çev: Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul, 1992, 72-74.

⁴⁵Hamza Çakır-Deniz Elif Yavalar, "Demokrat Parti İktidarı ve Basın", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 6, 2017, 260-262.

⁴⁶Kihter, *a.g.e.*, 106-108.

⁴⁷Topuz, *a.g.e.*, 179-183.

⁴⁸Çakır-Yavalar, *a.g.m.*, 265.

karar verilmiştir. Yine 1958’de reklamların tek elden dağıtımını kabul edilmiştir. Özel ticari ilanlar Hükümet denetimine alınmıştır.

27 Nisan 1960’da sıkıyönetim ilan edilirken, Ankara ve İstanbul’da da Sıkıyönetim Komutanlıkları basına karşı yeni tedbirler almıştır. *Ulus, Dünya, Demokrat İzmir, Sabah Postası* gazeteleri ile *Akis* ve *Kim* dergileri ile birçok gazete ve dergi kapatılmıştır.⁴⁹

Basının gelişim seyri kabaca bu seyri izlerken Tanzimat ile belirginleşen ve Cumhuriyeti ile de ivmelenen Batılılaşma sürecine muhafazakâr yayınlar temkinli yaklaşmışlardır. II. Meşrutiyet döneminde ilk İslamcı yayın organı olan *Sırat-ı Müstakim* yayınlanmıştır. Daha sonra *Sebilürreşad*⁵⁰ adını alan dergi, toplum düzeninin nasıl olması gerektiğini ve dolayısıyla Batılılaşma tartışmalarına İslamiyet’in kuralları ve kaideleri çerçevesinde yaklaştı.

1940’lı yıllarda sayıları artmaya başlayan İslamcı/muhafazakâr dergiler, DP dönemindeki baskılara rağmen oldukça etkin olmuşlardır. Bunlardan biri *Büyük Doğu*’dur (Eylül 1943). *Hakka Doğru* (1945), *Selâmet*⁵²(1947-1948), *Hakyol* (1947), *Doğan Güneş*⁵³ (1947-1948), *Müslüman Sesi*⁵⁴ (1948-1967), *Büyük Dava* (1950),

⁴⁹ Çakır-Yavalar, *a.g.m.*, 266-268.

⁵⁰ Başlangıçta “Sırat-ı müstakim” adı ile II. Meşrutiyet’ten sonra 14 Ağustos 1324 (1908)’te Ebu’lUlâZeynel’el- Abidin (Mardin) ve Eşref Edib (Fergan) öncülüğünde “İttihat-ı İslam”ın yayın organı olarak kurulmuş ve mecmuanın başmuharriri ise Mehmet Akif (Ersoy)’dur. (bkz. Fahrettin Gün, *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik*(1948-1954), *Beyan Yayınları*, İstanbul, 2001, 59-60).

⁵¹ Başlangıçta “Sırat-ı müstakim” adı ile II. Meşrutiyet’ten sonra 14 Ağustos 1324 (1908)’te Ebu’lUlâZeynel’el- Abidin (Mardin) ve Eşref Edib (Fergan) öncülüğünde “İttihat-ı İslam”ın yayın organı olarak kurulmuş ve mecmuanın başmuharriri ise Mehmet Akif (Ersoy)’dur. (bkz. Fahrettin Gün, *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik*(1948-1954), *Beyan Yayınları*, İstanbul, 2001, 59-60).

⁵² 23 Mayıs 1947 senesinde Ömer Rıza Doğrul tarafından çıkarılmıştır. Çok partili hayata geçiş döneminde neşre başlayan dergi, ilim ve dini araştırmalar, İslam dünyasındaki düşünce hareketleri, İslam klasikleri gibi konuların yanı sıra o dönemde din öğretimi ile ilgili basında ve Meclis’te geçen tartışmalara yer vermiştir. Dergi, 17 Eylül 1948’de yayına ara vermiş ise de 12 Ocak 1949’dan itibaren *Yeni Selamet* tekrar neşredilmiş ve 2 Kasım 1949’da yayına son vermiştir. (bkz. Gün, *a.g.e.*, 83-84).

⁵³ Mahmud Cevdet Sezer’in başyazarlığında Ağustos 1947 ile Mart 1948 yılları arasında yayınlanmıştır. *Doğan Güneş* dergisi, Yayın süresi boyunca 10 sayı neşretmiştir. (bkz. <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/13/dogangunes> Erişim tarihi: 29.04.2019).

⁵⁴ Dergi, 1947’den 1960’a kadar İzmir’de iki haftada bir yayınlanmıştır. Derginin editörü İzmir vaizi Mehmet Lütfullah Baydoğan iken Rahmi Balaban, Tahir Harimi ve Esat İleri de derginin önemli yazarlarıydı. Derginin en önemli özelliği, hem ââr hem de modernist fikirlere yer veriyor olmasıydı. Siyasi olarak DP’ye yakın olan dergi, geleneksel ve modern fikirleri bir arada sunduğu, aynı zamanda sınırlı bölgelerde dağıtılması sebebiyle çok fazla ilgi görmemiştir.(bkz.bkz. Şaban Sitembölükbaşı,

Serdengeçti (1947-1962), *Yeşil Nur*⁵⁵ (1949-1953), *Vazife* (1956), *İslam Dünyası* (1952-1954), *İslam*⁵⁶ (1956-1965) da Müslümanların sorunlarına eğilen ve İslam'ın kural ve kaidelerini gözetten bazı yayınlardır.⁵⁷

1.4. Muhafazakâr Basının Bakışından Batı ve Batılılaşma (1945-1960)

Türkiye'de toplumsal yapıdaki değişiklikler, Batılılaşma çabaları ile gerçekleşmiştir. 1925'te "Takrir-i Sükûn Yasası"nın kabul edilmesi ile Cumhuriyet'in kadrosunu oluşturanlar, çeşitli kaygılarla sert önlemler alarak İslamcı yayıncıların 1930'lu yıllarda sessiz kalmalarına etki etmiştir. Fakat bu durum, 1940'lı yıllarda İslamcı/muhafazakâr yayınların yeniden neşredilmesi ile beraber değişmiştir. Bu dönemde neşre başlayan muhafazakâr dergiler, 1950'de Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelmesi ile yayın hayatında büyük bir çıkış yapmıştır. Bu yayın organları, İslami değerlere ve geleneğe bağlı kalarak Batıcı olmamak gerektiği tezini savunmuşlardır.⁵⁸

Cumhuriyet'in kurulması ile Türkiye'de sosyal hayat tarzlarında ve gündelik yaşam alışkanlıklarında bazı değişimler yaşanmıştır. Modadan sanata, giyimden eğlenceye, müzikten tüketim tercihlerine kadar Batı etkisi kendini iyice hissettirmiştir. Batılılaşmanın tezahürü ile muhafazakâr basında "Batı" ve "Batılılaşma" kavramları sıklıkla tartışılmıştır.

Bu bağlamda, Büyük Doğu mecmuası 1 Ekim 1943 tarihli sayısında, Batıya ilişkin bir yazıya sayfalarında yer vermiştir. Batı nedir? Sorusuna cevabın arandığı yazıda Batı için şu ifadeler kullanılmıştır:

Türkiye'de İslâm'ın Yeniden İnkişafı [1950-1960], Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, 180-181).

⁵⁵ 1 Ocak 1960'ta yayınlanmış olup derginin sahibi M.Nuri Akyar, başyazarı ise Abdullah Kucur'dur. İlmi, içtimai, siyasi, dini ve ahlaki olarak yayınlanan dergi, Said Nursi, Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil, M.Said Çekmegil, Arif Nihat Asya gibi isimlerin yazılarına yer vermiştir. Eskişehir'de faaliyet gösteren derginin yayınına 27 Mayıs 1960'taki gerçekleşen darbe ile son verilmiştir. (bkz. <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/20/yesilnur> Erişim tarihi: 29.04.2019)

⁵⁶ 1956-1965 yılları arasında yayınlanan aylık bir mecmuadır. İsmail Hamdi Danişmend, H.Basri Çantay, Ali Fuat Başgil, Asım Köksal ve Mustafa Runyun derginin önemli yazarlarıdır. Dergi; dini kurumlar, inanç, İslam tarihindeki olaylar, hadisler, tefsirler gibi konular ile ilgilenmiştir.(Bkz. Sitembölükbaşı, *a.g.e.*, 180).

⁵⁷ Doğan Duman, "Türkiye'de İslamcı Yayıncılık", *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cilt: 2, Sayı:4-5, 1994, 78-80.

⁵⁸ Ahmet Köroğlu, "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinde Okumak", *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler* (Edit: V. Işık, A. Köroğlu, Y.E. Sezgin), Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık,2016, 13.

“Batı, ne kadar hayati olursa olsun veya olmasın tek şeyden, o şeyin kemali halinde tek unsurdan ibarettir: Maddeyi, akli ve ruhi her bakımdan ihata ihtirası ve bu ihtirasın eseri olan Müsbet Bilgiler manzumesi...

Heyhat ki, Batıda, malik olduğu muhteşem kalıp dehasına rağmen, bir şey eksik kaldı. O kalıbın içindeki hayat usaresi, yani derinliğine sonsuz ruh kökü...”⁵⁹

Aynı mecmua, 9 Ocak 1948 tarihli sayısında, “Avrupalı olmak” ile alakalı değerlendirmelerde bulunur. Avrupalının; metot, sistem, akılla maddeye tahakküm sistemi, laboratuvar tecrübesi taraflarının da olduğu ifade edilmiştir. Avrupalının kendi öz ruhunu düzenleyen cevherlerden hiçbir şey kaptırmayıp şapka, ceket, pantolon, muşeret edebi gibi şeylerin bir nevi artıklarını veren anlayışa sahip olduğundan bahsedilmiştir. İhraç ettiği malın yapılış sırrını kendinde tutan Avrupalının onu taklit ettikçe, Müslüman Türk insanını alkışladığı ve bunu da Türk ve İslam bütünlüğüne karşı beslemiş olduğu kinden yaptığı savunulmuştur.⁶⁰

Sebilürreşad mecmuası ise Ağustos 1948 tarihli sayısında, Eşref Edib’in kaleminden Batıya ve Batılılaşmaya dair bir yazıyı sayfalarına taşımıştır. Yazıda, Cumhuriyet gazetesi başmuharriri Nadir Nadi’nin Harf devrimi ve Batılılaşmaya ilişkin görüşleri tenkit edilmiştir. Edib, Harf devriminin gerçekleşmesi ve Batı medeniyetinin bir bütün olarak alınması fikrini, şu cümleler ile kaygı verici bulmuştur:

“Bundan daha ilerisi nedir? Nihayet Garp felaketi içinde erimek felaketi mi? Eğer Garp medeniyetini bölünmez bir bütünlük olarak ele almak ve bunun tekmil şartlarını kabul etmek icap ederse İslam dinini bırakıp Hıristiyanlığı da kabul etmemiz zaruri olmaz mı? Nadir Nadi bunu mu demek istiyor?”

Nitekim bazı rivayetlere göre, Garplılaşma hareketinin en azgın zamanlarında Türkleri Protestanlaştırmak için birkaç zattan mürekkep, gizli bir teşekkülün bile vücuda getirilmiş olduğu şayi olmuştu. Bilmem Nadir Nadi’nin bu büyük sırta vukurları var mıdır?

Yoksa Nadir Nadi, medeniyet deyince dinleri ve dinler üzerine müesses ahlâkiyat ve içtimaiyatı hariç mi telakki ediyor? Biraz daha medeni cesaret göstererek dili altındaki baklayı çıkaramaz mı?”⁶¹

⁵⁹ “Batı Nedir?”, *Büyük Doğu*, 1 Ekim 1943, Sayı: 3, 2.

⁶⁰ “Avrupalı Olmak”, *Büyük Doğu*, , 9 Ocak 1948, Sayı: 75, 2.

⁶¹ Eşref Edib, “Garplılaşma Hareketinde Hıristiyanlaşma da Var mıdır?”, *Sebilürreşad*, Ağustos 1948, Sayı: 10, 1-2.

Eşref Edib yazısında, Tanzimat'tan bu yana Batı'ya tapanların asıl maksatlarının Batı'nın ilmini, fennini memlekete getirmek olmadığını savunmuştur. Burada asıl maksadın ne olduğunu şöyle aktarılmıştır:

“Eğer Garba tapanların maksadı, Garbın müspet ilimlerini alet ve sanata müteallik fenlerini memleketimize getirmek ve tatbik etmek olsaydı, göğüslerini gere gere hiç korkmadan hareket edebilirlerdi. Millet bu hareketi, en derin minnet ve şükranla karşılardı. Fakat, Tanzimat namı altında başlayan bu Garplılışma hareketinden maksat bu değildi. Açıkça söyleyelim, maksat; sinsisi sinsisi milletin harimi imanına sokularak milletin dinini değiştirmek, Türk milletini Hıristiyanlaştırmaktı...⁶²

Selâmet mecmuası ise 3 Ağustos 1949 tarihli sayısında, Batı dünyasına ilişkin görüşleri içeren bir yazıya yer verir. Yazıya göre, modern Batı'nın İslam âleminde her taraftan taarruza geçmesi, bugünkü mücadeleyi doğurmuştur. Bu mücadelede Batı'nın asıl amacı, şu cümleler ile açıklanmıştır:

“Batı medeniyetinin hedefi, bütün insanlık âlemini büyük bir kütle halinde toplamak ve yeryüzü ile havada ve denizde her ne varsa hepsini modern teknik sayesinde istismar etmektir. Batı medeniyeti, bugün İslâmiyet'e karşı yaptığını hala yaşatmakta olan diğer medeniyetlere, yani Ortodoks Hıristiyanlığa, Hinduluğa, Uzakdoğu âlemine karşı da Afrika'da yaşayan iptidai cemiyetlere karşı da yapmaktadır.

Demek ki, İslamiyet ile Batı arasındaki bugünkü mücadele, eskisinden daha canlı ve daha faal olmakla kalmıyor, belki bütün dünyayı Batılılaştırmak için sarf olunan bir gayret olarak temayüz ediyor. Bu gayret, iki dünya harbini gören nesiller için dahi, tarihin en mühim ve en müstesna değerdeki hadisesi olarak tebarüz edebilir.”⁶³

Söz konusu muhafazakâr dergiler ve burada yazı yazarlar, Batı'yı Türk ve Müslüman kimliği için son derece zararlı görür. Bir tür yozlaştırıcı etkiyle öteledikleri Batı, maddi hırslarla insanlık için felaket getiren bir medeniyet olarak görüldü. Nitekim Serdengeçti, Ekim 1949 tarihli sayısında, Osman Yüksel'in Batı'ya dair görüşlerine yer vermiştir. Atom bombası ile yüz binlerce insanın ölümüne sebep olan bu devrin, “âlimler ile zalimlerin birleştiği bir devir” olduğunu savunan Yüksel, Batı için şu ifadeleri kullanmıştır:

“Garp, Avrupa maddeye taptı, makineyi ilahlaştırdı. Kendi yaptığına kendi taptı. ‘Kaybeden kazanacaktır’, diyen İsa'nın ümmeti doymak bilmez bir iştah ile kazanç, servet, mal mülk hırsına kapıldı. Bu madde hırsı

⁶² Edib, *a.g.m.*, 1.

⁶³ Arnold I. Toynbee, “İslâm Âlemi, Batı Dünyası ve İstikbal”, *Selâmet*, 3 Ağustos 1949, Sayı: 98, 3-15.

millileşti. Avrupa milletleri için gaye ve ideal haline geldi. Bu insanlar, bu milletler âlemlere hâkim olan Allah'ın varlığını unuttular. Allah'ın yerine kendi ihtiraslarını, bu ihtirasları nefsinde en iyi, en kesif bir şekilde toplayan insanları ikame ettiler. Führerler, önderler, şefler, milyonlarca insanı nereye, niçin sualini bile sormaya fırsat vermeden ölümlere peşlerinden sürüklediler. 'Bir yüzüne tokat vuran olursa öbür yüzünü de çevir vursunlar' diyen İsa'nın büyük merhametini, yeryüzünden kaldırdılar, kalplerden sildiler, öldüler, öldürdüler..."⁶⁴

Büyük Doğu'nun 13 Ocak 1950 tarihli sayısında ise Necip Fazıl Kısakürek, ülkeye müthiş bir Batının çöreklenmişinden bahseder. Bunun "batış" olduğunu ifade eden Kısakürek, "memleket içindeki Batı" ve Batı âlemini ifade eden "Batı" ile mücadele etmek gerektiğini savunur. Bu iki Batıyı, Kısakürek şöyle tanımlar: "İşte bizi yutmak, midesinde eritmek, midesinde kazurat haline getirmek sevdasında iki canavar!"⁶⁵

Hür Adam gazetesinin ise 29 Eylül 1950 tarihli sayısında, Cevat Rıfat Atilhan'ın Batı ve Batılılaşmaya dair görüşleri de dikkat çekicidir. Atilhan yazısında, Batılılaşma sürecine ve devrimlere ilişkin şunları ifade etmiştir:

"Kendi ruhumuzun mahsulü olmaktan ziyade, Frenk ve Garp telkini ile onlara güzel görünmek hırsı ile vücuda getirdiğimiz bütün inkılapların ve hareketlerin neticelerine ve doğurdukları facialara namuslu bir bitaraflıkla bakacak olursak, büyük Türk milletinin, ne azim entrikalara ne büyük dalaverelere kurban edilmek istendiğini apaçık görürüz."⁶⁶

Atilhan, ayrıca Tanzimat'ı "Frenk tuzağı" olarak değerlendirerek 1908'i dahi "Siyonist ve mason oyunu" olarak görür. Bu basın organları Batılılaşmayı çok farklı yönlerden derinlemesine değerlendirerek eleştirir. Batılılaşmanın kendisini, getirdiği değişiklikleri, eğlence anlayışını Türk kültürüne asla uygun bulmaz.

Nitekim Rıza Ömer Yozgatlı bir yazısında, kendilerini münevver diye tanımlayanların, "asriyiz" diyerek yılbaşı gibi Hıristiyan eğlencelerini kutlamalarını eleştirmiştir. Bu kimselerin "asri" kavramına olan yaklaşımlarını şu sözlerle eleştirmiştir:

⁶⁴ Osman Yüksel, "Kurban Bayramı- Bu Devir Âlimlerle Zalimlerin Birleştiği Bir Devirdir", *Serdengeçti*, Ekim 1949, Sayı: 8, 3.

⁶⁵ Necip Fazıl Kısakürek, "Batı'lar", *Büyük Doğu*, 13 Ocak 1950, Sayı: 14, 2.

⁶⁶ Cevat Rıfat Atilhan, "Bu Dalalet Yolunun Sonu Ölümdür", *Hür Adam*, 29 Eylül 1950, Sayı: 8, 1.

“ ‘Asri’ demek, saygısızca açılan büyük küçük tanımayan, dilinin dümenini kıran ana ve babaya değer vermeyen hülâsa kızıl bir terbiyesiz mi demektir? Asri demek, asrın hakiki ihtiyaçlarını anlayan, görüş, duyuş ve gidişinde olgunluk gösteren demektir. Yazma ve okuma bilmediği halde ne asriler tanıyoruz. Münevver; bir dil ‘Kardeşim’ yerine ‘Monşer’ diyen değil, kafasının içi ilim, irfan, hüner, iz’an, din ve iman ışıkları ile aydınlanmış olan demektir.”⁶⁷

Rıza Ömer Yozgatlı, paskalyaya değil de medeniyet âleminin hissiyatına ortak olduğunu söyleyen bu münevverleri, taklitçilikten öteye geçemeyen “geri kafalılar!” olarak nitelemiştir. Bunlar için şu ifadelere yer vermiştir:

“İleri kafalıların işe yarar şeyleri bırakırlar, nerde işe yaramaz, hangi bucakta karın doyurmaz çerçöp varsa ancak onlara sarılır ve onları taklit ederler. Bizim çapraşıkların yaptıkları gibi dans ve ona benzer işlerde gösterdiğimiz taklitçiliğin onda birini hakiki alanlarda göstermiş olsaydık, bugün hatırı sayılır insanlar olurduk...”⁶⁸

Hür Adam gazetesi, 18 Nisan 1952 tarihli yayınında ise Ali Fuat Başgil de Batı ve Batı medeniyetine dair görüşleri yer alır. Başgil yazısında, Tanzimatçıların Gülhane Hattı ve Tanzimat Fermanı ile memlekette bir sükûn ve emniyet devri açmaya muvaffak olduklarını dile getirmiştir. Fakat bir yandan da Batı’ya özentinin, Batılılaşmanın bir hata olduğunu şu sözlerle belirtir:

“Fihakika, Tanzimatçılar bütün gayretleriyle Avrupa’yı memnun etmek etmeye yönelmiş ve işlerini Avrupa’ya beğendirmek için o asırları kucaklayan şan ve şeref dolu milli tarihi bir tarafa bırakarak, Türkiye’nin yenileşmesi ve kalınması imkânlarını Avrupa’yı kopya etmekte görmüştür. Ceza ve Ticaret kanunları gibi bazı kanunların Avrupa’dan hemen hemen aynen tercüme edilerek almamış usûl ve adetlerde Frenkleşme modasının yerleşmesi Tanzimatçılarla başlayan ve gittikçe sonsuzlaşan o terakki ve inkişaf düşmanı kopyacılığın örnekleridir. Bunun da sebebi bilgi ve kültür noksanlığıdır...”⁶⁹

“Tanzimatçılar Avrupa’yı memnun edip kullukta yaşama yolunu tuttular ve bu yolun en kısa ve kolayına yani taklide ve kopyacılığa sarıldılar. Garp, hayal ve medeniyetine dair yalan yanlış işittikleri şeyleri, Türkiye’de tatbiki kalkıştılar. Kavuk yerine fes giymek ve kılık-kıyafet değiştirmekle memleketi Garplılaştıracaklarını yani tarih ile tabiatını el ele verip Şark’ı Garp yapacaklarını zannettiler. Hiç düşünmediler ki, Şark Şarktır, Garp da Garptır...”⁷⁰

⁶⁷ Yozgatlı, *a.g.m.*, 3.

⁶⁸ Yozgatlı, *a.g.m.*, 3.

⁶⁹ Ali Fuat Başgil, “İnkılaplarımıza Dair”, *Hür Adam*, 18 Nisan 1952, Sayı: 169, 2.

⁷⁰ Başgil, *a.g.m.*, 2.

Tanzimatçıların Batı'yı hakkıyla anlayamadıklarını, Avrupa'nın ilmini değil de lüksünü ve konforlu hayatını kopya ettiklerini savunmuştur. Ona göre, Batı'yı taklit edenler, Batı'ya "kulluk" yolunu seçmişlerdir. Batı'nın "hayal" medeniyetini taklit ederek Batı'nın kıyafetini Türkiye'ye tatbik etmeye çalışmışlardır. Bu yolla ülkeyi "Batılılaştıraraklarını" düşünmüşlerdir. Batı'yı taklit edenler, kendilerinden sonra gelenlere "hazır olanı almayı" öğrettiler.⁷¹

Yine Hür Adam'ın 23 Ocak 1954 tarihli sayısında, Batı'ya ilişkin bir başka değerlendirme yer alır. Yazıda, iki farklı "Avrupa" olduğundan söz edilmiştir. İlki, tekniğine hayran olunan "maddi Avrupa", diğeri ise ahlakça ve maneviyatça "soysuzlaşmış Avrupa". Maddi Avrupa'nın harfi harfine taklit edilmesi gerektiği savunulmuştur. Diğer Avrupa ise uzak durulması gereken "soysuzlaşmış" Avrupa'dır. Ve uzak durulması gereken Batı ve özellikleri şöyle açıklanmıştır:

"Avrupa'dan nefret edelim! Bunda dahi yerden göğe kadar hakkımız vardır. Avrupa mı? O şayestel nefret olan Avrupa'dan, Avrupa ukalası dahi nefret ediyor. Bir kere din yok! Allah yok! Bunlar hemen unutulmak menzelesine inmişler. Aile dahi gittikçe yok hükmüne giriyor... Ebeveynlerden mahrum olan ve ana baba ocağından mehcur olan bu zavallılarda kardeş, kız kardeş, hala amca, teyze, dayı vs. akraba muhabbeti nasıl bulunabilir? Bir acip ve garip terbiyel felsefiye neticesinde vatan ve millet dahi yok. Güya yeryüzü bunların vatani ve nev'i beşer milleti imiş."⁷²

Hakkaniyet mecmuasının 8 Kasım 1957 tarihli sayısında ise İzzet Mühürdaroğlu'nun Batı dünyasına ilişkin görüşlerine yer verilir. Türk gençliğinin kimi cemiyetler ve kalem sahiplerince Batı'ya özendirildiği ve bununla özünün unutturulamaya çalışıldığından bahsedilmiştir. Mühürdaroğlu, bu görüşünü şu ifadelerle destekler:

"Onlara göre gençlik, Garbı örnek almalı ve onu bütün mevcudiyeti ile benliğine sindirmelidir. Yani kısacası Türk gençliği, tarihinden an'anelerinden nesi varsa hepsinden sıyrılmalı, yepyeni ve her veç hesile Garplı olmalıdır..."

Komünizm nasıl bir taraftan bunları kemirmekle meşgulse Garpte de hayranlık duyduklarını, kıymetli gençlerimize rehber tanıtmak istediklerimiz de aynı tahribatla meşguldürler."⁷³

⁷¹ Başgil, *a.g.m.*, 3.

⁷² "Avrupa'yı Beğenelim mi, Yoksa Ondan Nefret mi Edelim?", *Hür Adam*, 23 Ocak 1954, Sayı: 250, 3.

⁷³ İzzet Mühürdaroğlu, "Bu Gençlik Bizimdir!", *Hakkaniyet*, 8 Kasım 1957, Sayı: 8, 1.

Çok cüz'i de olsa, gençliğimizin arasında bu hastalığa tutunanlara, içlerimiz sızlayarak şahit olabiliyoruz... Mektep civarlarında üzerlerinde üniforma, ellerinde çanta, duvar kenarlarında, ağaç diplerinde fısıldayan çiftler maalesef çoktur... Giyim kuşam ise bize yabancı diyarları aratmayacak derecede canlı! Telaffuz değişmiş, güzel Türkçemiz arasına yeni model Garp kelimeleri karışmıştır...

Bizim Garpten alacak hiçbir ahlak ve cemiyet dersi yoktur. Ecdadımız bize güzel bir vatan, güzel bir nesil, güzel ve şanlı bir tarih güzel an'ane ve ahlak bırakmıştır. Bunları feda edip başkalarının çürümüş, kokmuş sapıklıklarını pırlanta gibi çocuklarımıza musallat etmek neye?..."⁷⁴

Batı, muhafazakâr dergilerin oldukça temkinle yaklaştığı bir medeniyeti temsil ediyor olsa da bilhassa teknik açıdan ilerlemiş olması da göz ardı edilmez. Nitekim A. Rıza Akdemir, Batı'nın bu yönüne işaret ederek "düşünen kafalar, işleyen fabrikalar, kitaplar; müzeler ve üniversiteleri"⁷⁵nden söz eder.

Batı'nın ve Batılının örnek alınmasına ilişkin tartışmalarından bir başkası Hakkaniyet mecmuasının 4 Nisan 1958 tarihli sayısında yer almıştır. Yazıda, Batılının daima ve bilhassa kötü yönleri ile örnek alınmasının bir mecburiyetmiş gibi algılanmasına karşı çıkmıştır. Özellikle Türk aydınlarının Batı'ya ilişkin telkinlerinin önemli zararlara sebep olduğu şu ifadelerle dile getirilmiştir:

"Türk münevverlerinin bu sahada menfi telkinlerinin zararları korkunç olmuştur. Türk nesillerine, tahminen bir asra yakın bir zamandır, Şark hüviyetinden sıyrılmaları telkin edilmiştir. O kadar ki, Türk çocuğu Garplıyı harikulade ve fevkelbeşer bir hüviyetle tanımaya başlamış ve onun yanında kendi kendini küçültmüş ve silmiştir. Artık o şuna inandırılmıştı ki, Garbın kokusunu taşımayan hiçbir hareket makbul değildir ve reddi icap eder."⁷⁶

Memleket münevverlerinin aştığı fikirlerin bilhassa gençler üzerinde tesirinin aktarıldığı yine bu yazıda, Batı hayranlığının kaynağına ilişkin şu ifadelere yer verilmiştir: "Şu halde bu yabancı hayranlığı niye? Bu soruyu körpe zihinlere sormak beyhudedir. Çünkü onlar korkunç, ezici ve kesif bir propaganda altındadırlar. Bunun tek mes'ulü ise: Kayıtsız şartsız Garp! Parolasını veren ve bunun üzerinde ısrar eden münevverlerimizdir."⁷⁷

⁷⁴ Mühürdaroğlu, *a.g.m.*, 1.

⁷⁵ A.Rıza Akdemir, "Garp Nedir? Ne Değildir?", *Serdengeçti*, , Mart 1958, Sayı: 27, 2.

⁷⁶ İzzet Mühürdaroğlu, "Ruhlarımızı İmâr Zamanı Çoktan Gelmiştir", *Hakkaniyet*, 4 Nisan 1958, Sayı: 29, 1.

⁷⁷ Mühürdaroğlu, *a.g.m.*, 4.

Türk Ruhu dergisi, 30 Mayıs 1958 tarihli sayısında, Nurettin Topçu'nun "Avrupa" başlıklı yazısına yer verir. Yazıda, bir asırdan beri Türklerin -bir nedenle- Avrupa'ya gitmelerine rağmen Avrupa'yı ve Avrupa medeniyetini anlamadığı ve anlatamadığından söz edilir. Burada Avrupa'ya gidenlerin iki farklı görüşe sahip olduğu aktarılır.

Birinci grupta yer alanlar, Avrupa'nın ancak tekniğinin ve makinesinin alınması gerektiğini savunmuşlardır. Nurettin Topçu, Avrupa'ya ilk adımın atılması ile ülkeye Avrupa'ya ait makine ve sanayi unsurlarının girmesinden bahseder. Ona göre sanayinin gelişip fabrikaların artması, sayıları gittikçe artan milyonleri yaratmıştır.

İkinci grupta ise, Batılılaşma devrimini oluşturanların münevverler olduğu ifade edilmiştir. Bunlar, Batı'yı teknik ve kültürü ile olduğu gibi almak gerektiğini düşünenlerdir. Batılı denilen şey, onun edebiyatı, musikisi, ahlâkı ve aile hayatı olduğundan onu tekniğinden ayırmak mümkün değildir.⁷⁸

Nurettin Topçu, Batı'nın payitahtlarında okumuş aydınları, tahsil için Avrupa'ya gidip ahlaki hezeyan yaşayan gençlerin müsebbibi olarak görmüştür. Topçu, münevverlerin ezberledikleri birkaç kitabın yeni neslin ruhunu kurtaramadığından bahseder. Bu aydınların Avrupa'yı anlayamadıklarını ifade eden Topçu, beş asırlık Avrupa'nın "Hıristiyan ruhçuluğu" (Spiritualizm) ile sömürgecilik ile ortaya çıkan "büyük sanayi"nin eseri olduğunu savunmuştur.⁷⁹

Nurettin Topçu'nun Yeşil Nur'da yer alan makalesinde yine Batı söz konusu edilir. Avrupa'nın lüks eşyasını mukaddes gören nesillerin, arzuları için Batı'da saadet arayışına girdiklerinden ve burada Avrupa ile tanıştıklarından bahseder. Topçu, Batı karşısında duyulan "aşağılık duygusunun" bu nesilde bir "Batı kompleksi" meydana getirdiğini savunur. Bu kompleksin bir buçuk asır önce aşılandığından da bahseder.⁸⁰

Milli şahsiyetin Batı lüksüne feda edildiğini savunan Nurettin Topçu, bu konuya dair şu misalleri verir:

⁷⁸ Nurettin Topçu, "Avrupa", *Türk Ruhu*, 30 Mayıs 1958, Sayı: 9, 4-5.

⁷⁹ Topçu, *a.g.m.*, 5.

⁸⁰ Nurettin Topçu, "Sıladan Mektuplar", *Yeşil Nur*, 19 Şubat 1960, Sayı: 3, 4.

“Yabancı bir deri bizim bedenimize zorla geçirilmek istendi. Garp taklitçiliği önce İstanbul’un lüks mağaza mekânlarında, ev eşyasında, kıyafetlerde ve salonlarda gözüktü. Sonra bu zehir, deriden ete ve sinirlere geçti. Lisanımızı ve selâmımızı bile unuttuk. İslam’ın muhteşem ruhunda bin üç yüz yıl dokunan örflerimizi feda ettik. Yedi yaşındaki çocuğun şahsında hükümdarları hayran bırakan Osmanlı terbiyesini değiştirdik. Bizi eşrefi mahlûkat yapan ahlâkımızı inkâr ettik.”⁸¹

Eşref Edib, milletin yükselmesi için Batılılaşmaktan başka kurtuluş çaresinin olmadığı fikrini savunanların, milleti “Garpperestliğe” sevk etmeye çalıştığına işaret etmiştir. Ona göre bu hasta fikir, milleti felakete sürüklemiş ve bu gaflet terakki ve sapıklık namına vicdanlarda çeşitli buhranlara sebep olmuştur. Batı ilmi ve irfanı ile yetişen zümrelerin taklitlerinin memlekete felaketten başka bir şey getirmediği savunulmuştur.

Eşref Edib’e göre, Batı taklitçiliği ile ahlaki bağlar çözülmüş, dini inanç zaafa uğramış, milli vahdet bozulmuş ve sefalet artmıştır. Batı’nın ilim ve fennine karşı olmadığını ifade eden Edib, Batı’nın tüm tecavüzlerine karşın hiçbir zaman ölmeyen bir İslam ruhunun varlığından söz eder. Batı’nın bugün müthiş buhranlar ile kıvrınmasını, yaşattığı zulüm ve fesatlara dayandırır.⁸²

Anlaşıldığı üzere Cumhuriyet’in ilanı ve sonrasında da Batılılaşma yine dikkat kesilen bir konudur. Kimi aydınlar Batılılaşmayı ve Batılılaşmanın kapsamını Türk kültürüne zararlı bularak sorunsallaştırır. Batı veya Batılılaşma fikri, İslami değerlere ve Türk geleneğine uymayan yönleri ile dini ve ahlaki temelde geleneksel bir refleks ile karşılaşılır. Muhafazakâr çevrelerin ortaya koyduğu görüşler ile de Batılılaşmaya karşı basın yolu ile bir mücadele verilmeye çalışılmıştır.

Muhafazakâr basında Batı ve Batılılaşma kavramlarına ilişkin değerlendirmeler, genel olarak dini, ahlaki, milli ve ilmi çerçevede ele alınmıştır. Batı, gelişmeyen toplumlar için bir model olurken Osmanlı da bu modeli gerilemeden kurtulma çaresi olarak görmüştür. Muhafazakâr basın, Batılılaşmanın Osmanlı’yı kurtaramadığı gibi Osmanlı’nın yıkılma sürecini hızlandırdığını öne sürmüştür.

⁸¹ Topçu, *a.g.m.*, 4.

⁸² <http://katalog.idp.org.tr/yazilar/61011/garp-icinde-erimek-felaketi> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2019.

Batılılaşma fikrinin ilmi temelde ve teknik düzeyde ele alınmaya çalışılması, Batının diğer unsurlarının ülkeye girişini engelleyememiştir. Muhafazakâr basına göre, öz kültürden, milli ve dini değerlerden uzaklaşılmasının müsebbibi, Batı'nın tekniği dışında kalan diğer unsurlarıdır. Batıdan alınan teknik dışı öğeler, bilhassa sosyal ve ahlaki temelde ve aynı zamanda öz yaşam kültüründe bazı dönüşümlere neden olmuştur.

Batılılaşma gayesi ile atılan adımların Batı taklidinden öteye gidemediğini savunan muhafazakâr basın çevreleri, ilmi düzey dışında kalan Batı'ya özgü unsurlara ilişkin önemli eleştirilerde bulunmuştur. Bu bağlamda, Batı'ya özgü giyim tarzları, yılbaşı eğlenceleri, Noel kutlamaları, balolar, güzellik müsabakaları vs. birçok unsurun ülkede yer edinmeye başlaması, muhafazakâr basının eleştirdiği konuların başında gelmiştir. Batılılaşma pahasına dini, ahlaki ve milli değerlerden asla vazgeçilmemesi gerektiği savunulmuştur. Muhafazakâr basın için Batı ve Batılılaşma kavramları, ilmi değerlerinin dışında, geleneksel ve milli kültür ile İslami değerler karşısında mücadele edilmesi gereken olguları ifade etmiştir.

1940'lardan sonra Batılılaşma fikri, muhafazakâr basında sıklıkla tartışılmıştır. Özellikle DP döneminde muhafazakâr yayınların canlanması ile Batılılaşmaya ve Batı'ya dair konular sıklıkla ele alınmıştır. 1945'ten başlayarak *Sebilürreşat*, *Hür Adam*, *Fetih*, *İslâm*, *Selâmet*, *İslâm Dünyası*, *İslâmın Nuru*, *Ehli Sünnet*, *Büyük Doğu* gibi basın organlarında Batılılaşma fikri, kapsamı ve Türk toplumundaki değişimler eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır.⁸³

Bu bağlamda Batılılaşmanın Cumhuriyet Türkiye'sinin gündelik yaşam alışkanlıklarına, eğlence kültürüne, tüketim tercihlerine nasıl yansıdığını anlayabilmemiz için dönemin muhafazakâr mecmualarındaki Batılılaşmaya dair görüşleri incelememiz bu açıdan önemli olacaktır.

⁸³ Cihan Aktaş, *Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar 1*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1991, 199.

2. MUHAFAZAKÂR BASINDA BATILILAŞMAYLA GELEN DEĞİŞİM

2.1. Muhafazakâr Basında Tüketim

2.1.1. Kılık-Kıyafet

Osmanlı, dünyanın en önemli devletlerinden biri olarak oldukça uzun yıllar süper güç olarak hüküm sürse de bir süre sonra gerilemeye başladı. Osmanlı, gücünü kaybederken Batı'nın giderek güçlenmesi, Osmanlı idarecilerinin kurtuluşu Batılılaşmada görmesine yol açtı. III. Selim ile başlayan, II. Mahmut döneminde sürdürülen faaliyetlerle devlet yıkılmaktan kurtarılmaya çalışıldı, ancak Batılılaşma süreci içerisinde daha da etkili oldu.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleriyle giyim tarzlarında Avrupa modeli etkisini göstermeye başladı. Özellikle kadınlarda kıyafet, kendini ifade etmenin adeta görsel bir unsurudur. Feraceden çarşafa geçen Osmanlı kadını, süreci içinde çarşafı da Avrupa tarzında dar etekli çarşafalara dönüştürmüş, kıyafetler de incelmeye başlanmıştır.⁸⁴ 1908'de erkek giyiminde İstanbulun yerine Avrupai ceket ve pantolon, kalpakla birlikte⁸⁵ tercih edilmeye başlanmıştır.

1908'e kadar kadınlar yüzünü peçe ile örten siyah çarşaf giymeye devam etse de 1909'da kadın giyiminde çarşaf Batı tarzına uygun bir biçimde giderek daralıyordu. 1914'ten sonra kadın giyiminde çarşaf, örtünme amacının dışında (süs olarak) kullanılıyordu. Batılı giyim tarzı erkek giyim tercihlerinde de etkisini göstermiştir. Çünkü kıyafetin 19.yüzyılın başından itibaren medeni olmakla ilişkilendirilmesi erkekleri de modayı takibe zorlamıştır.⁸⁶ Batılılaşma ile birlikte moda Türkler arasında da yayılır olmuştur. Mesela, 1925-27'de moda olan çarliston dansıyla birlikte paçaların salınması için geniş paçalı pantolonlar gençler arasında yayılmıştır.⁸⁷ Erkeklerin de kadın giyiminde olduğu gibi çeşitliliği yere ve yaşa göre değişiklik göstermiştir.

⁸⁴ Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat- İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul, 2019, 236.

⁸⁵ Nevin Meriç, *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi-Âdâb-ı Muaşeret*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000, 55.

⁸⁶ Çilem Tercüman, *Türk Romanında Moda ve Toplumsal Değişim (1923-1940)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, 87.

⁸⁷ Kudret Emiroğlu, *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, 238.

Mütareke yıllarında Avrupalı olana özendirme kültürü devam etmiştir. Bu yıllarda kıyafetlerde hem geleneksel tarzlar hem de Avrupalı modeller bir arada taşınmıştır. Kıyafetlerde buna dair karma modellerde misaller görülmeye başlanıyordu. Modern giyinmek isteyenler tayyör üzerine pelerin, başa da sıkma tül örtü alırlardı. Bu, çarşafı andıran bir giyimdi. Ancak etekleri yerden bir karış yukarıdaydı; ceketi ise uzundu.⁸⁸

Cumhuriyet, Batılılaşma hareketini erkekten başlatmıştı. Erkek, topyekûn bir değişime tabi tutuldu. Türk modernleştirme projesine göre yeni erkek; Batılı hemicinsî gibi giyinen, kibar davranan, bıyık ve sakalı tercih etmeyen, hayatı kadınlarla ortak paylaşabilen bir tarzda tahayyül edildi. Nitekim değişen günlük yaşam ve koşullarla birlikte erkek kıyafetleri ile ilgili yazılar sıklıkla görülmeye başlıyordu.⁸⁹

Cumhuriyet ile Müslüman Türk toplumu frak, smokin, kravat, redingot ve şapka gibi Avrupalı tarzlar ile tanışırken; şalvar, kaftan, sarık, fes gibi geleneksel giyimden uzaklaşmaya başlıyordu. Kadının yüzünü örten peçe, kadının çalışma hayatına girmesi ile yüzden atılmaya başlamıştı. Kadın giyiminde çağdaşlaşma karşısında sorun olarak görülen çarşaf ve peçe yerini yüzü görünür kılan başörtüsüne bırakıyordu. Bu nedenle Türk kadınları tamamen batılı gibi olmaya onlar gibi şapka, kostüm, tayyör ve manto giymeye davet ediyordu.⁹⁰

Batılılaşmanın etkisini iyiden iyiye hissettirmesi, kapitalizmin gelişmesi ve kıyafette yeni modaların hızla yayılması, dönemin basın organlarının da kılık-kıyafet konusunda yazı dizileri, reklam ve tanıtımlar yapmasına neden oldu. Örneğin Cumhuriyet gazetesi, 1933 tarihli bir sayısında “Baş Tuvaletleri” başlığı ile siyah ve sarı saçlı kadınlara dair şapka misalleri veriyordu. Yine aynı bölümde, “Şapka Modelleri” teması ile mevsimlik şapkalarla ilgili tavsiye edici ifadelerle kadınlar yeni giyim tarzlarına yönlendiriliyordu.⁹¹

⁸⁸ Muhaddere Taşçıoğlu, *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları, Ankara, 1958, 81.

⁸⁹ İlbeyi Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul, 2009, 378.

⁹⁰ Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, (Çev: Fethi Ülkü), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Ekim 1983, 131-132.

⁹¹ *Cumhuriyet*, 22 Kânunusani 1933, 5.

Kılık-kıyafette yaşanan gelişmeler, kadın ve erkek giyiminde Batı'dan esen moda rüzgârı, giyim anlayışının değişmesinde önemli rol oynamıştır. Muhafazakâr basın, giyim ve moda konusunda “kadın merkezli” eleştirileri kaleme alırken, Batı menşeli kılık-kıyafet tarzları da eleştirilerin önemli bir bölümünü oluşturmuştur.

Büyük Doğu'nun 18 Ocak 1946 tarihli sayısında, Neslihan Kısakürek'in Batılılaşmanın etkisi ile kıyafetlerde yaşanan değişime dair görüşleri yer alır. Yazıda, modanın muaşeret kaidelerine bağlı bir mana belirttiğini ve bunun da muaşeret kaideleri doğurduğundan bahseder.

Bir millet kadınlığının şahsiyat farikalarını;

- 1- Giyim,
- 2- Ev tefrişi,
- 3- Tavrı ve eda

olarak açıklayan Kısakürek, Batı'ya özenen giyim anlayışını eleştirmiştir. Neslihan Kısakürek, Batı kadınlık âleminin sabit ve umumi bir şekli olduğundan bahsetmiştir. Türk giyimine ilişkin ise; “Ya, sözüm ona Avrupai ve yeni kılığımızla biz neyiz? Bize ait olmayan bir dünyanın, uzak çok uzak manada, umumi kılığını kopya edip bu kopya ediş içinde kendimizden hiçbir hususiyet belirtememiş bir ifade sahibi mi, değil mi?”⁹² şeklindeki soruyla Batılılaşmanın etkisiyle Türk kadınının giyim konusunda özgünlüğünü kaybedişini eleştirmiştir.

Neslihan Kısakürek, yine Büyük Doğu mecmuasının 8 Şubat 1946 tarihli sayısında -bilhassa kadın giyimine dair- “Nasıl giyinelim?” sorusunu sorarak giyim konusunu ele almıştır. Türk kadınının kendi öz yaşamı ve kültürü içinde bir giyim kültürünün olduğunu ifade eden Kısakürek, giyimde ölçüye dair şu cümleleri ifade etmiştir: “Ölçü, Garbın en ileri zarafet ve güzellik telâkkisiyle, kendi öz telâkkimizin (faslı müşterek) ini bulmak, sımsıkı bağlı kalacağımız bir ana kök etrafında şahsiyet ve zarafeti en ileri hudutlara ulaştırabilmektir.”⁹³

⁹² Neslihan Kısakürek, “Giyim”, *Büyük Doğu*, 18 Ocak 1946, Sayı:12, 16.

⁹³ Neslihan Kısakürek, “Nasıl Giyinelim?”, *Büyük Doğu*, 8 Şubat 1946, Sayı:15, 16.

Aynı mecmuanın 22 Şubat 1946 tarihli sayısında ise kılık –kıyafette öze dair bir duruşun ve milli bir giyim tarzının olmayışına değinilmiştir. Bu anlayış ile Batının sahip olduğu kılık-kıyafet kültürü taklit edilerek öze ait bir giyim arayışı eksik bırakılmıştır. Neslihan Kısakürek, Müslüman Türk’ün kıyafet davasını şöyle açıklamıştır:

“Her sahada muhtaç olduğumuz gibi kılıkta da muhtaç olduğumuz şahsiyeti ve alakasını bunlardan zerre feda etmeksizin yeni zaman ve mekâna uydurmak kabildi ve kabildir. Bu yapılamamış; bunun yerine hanımının gardırobuna hayran bir besleme kız anlayışsızlığı ile Garp kılıkları, sadece vitrinler yalanırcasına kopya edilmiştir.⁹⁴”

Giyimde şekil ve şahsiyet unsurları, yeni muaşeret kaidelerini de doğurmuştur. Neslihan Kısakürek, yine aynı mecmuanın 29 Mart 1946 tarihli sayısında muaşeret edebine bağlı giyimde iki tarzı şöyle açıklar:

“Muaşeret edebine bağlı giyim işinde iki tarz göze çarpar: Evvelâ, (klasik), sabit ve umumi giyim şekilleri... Sonra, modaya tabi şekiller... Başlıca muaşeret edebi (klasik) ve sabit şekiller üzerinde olsa hile, herkesçe kabul edilmiş bir şahsiyet ve ciddiyet ifade edici modalar dahi daima muaşeret kaidelerine bağlı bir mana belirtir ve tamimleriyle beraber yeni muaşeret kaideleri doğurur.”⁹⁵

Giyimde yaşanan bu tartışmaların yanında Türkiye’de sıklıkla konuşulan konulardan biri de “şapka” konusu olmuştur. Muhafazakâr basında şapka konusunda da çeşitli eleştiriler kaleme alınmıştır.

Serdengeçti’nin 20 Nisan 1947 tarihli yayınında, şapkaya olan karşıtlık ve oldukça sert bir üslup ile resmedilmiştir. Buna göre anne ile oğul arasında şöyle bir konuşma geçer:

“-Sen üç yaşına girmiştin. Anadolu yeni bir kıyıma hazırlanıyor, cepheden dönenler tekrar cepheye sevk olunuyordu. Sen masumane soruyordun:

- Ana bu amcalar nereye gidiyor!
- Cepheye yavrucuğum, gavurları kırmaya
- Ana gavurlar da kim, nasıl bu insanlar?

⁹⁴ Neslihan Kısakürek, “Kılığımız”, *Büyük Doğu*, 22 Şubat 1946, Sayı:17, 7.

⁹⁵ Neslihan Kısakürek, “Giyim”, *Büyük Doğu*, 29 Mart 1946, Sayı: 22, 16.

- Hep kötülükler yaparlar baksana yine üzerimize çullandılar. Babamı da şehit eden onlar... Şapkalı herifler, şapkalı şapkalı herifler. Allaha inanmazlar, babamı onlar öldürdüler. (...) Nihayet Mukaddes Cihat, milli mücadelede muvaffak oldu. Gavurlar, şapkalı herifler denize döküldü.⁹⁶

Bu anekdotta şapkalıların “gavurlar” olarak işaret edilmesi, şapkanın aslında Batı’ya dair bir simge olduğu ve şapka denince akla Müslüman olmayan ecnebi bir kültürün geldiği anlaşılmaktadır. Batı kültürünü simgeleyen şapkanın bu atfa konu oluşu, Batı’ya genel bakışın da ipuçlarını vermektedir.

Büyük Doğu’nun 5 Ocak 1951 tarihli sayısında bu sefer Necip Fazıl Kısakürek, bazı değerlendirmelerde bulunur. Kılık-kıyafeti istiklal davasının bir parçası olarak gören Kısakürek, Türkiye’nin öz kıyafet tarzına sahip olmamasını ve Batı giyiminin taklit edilmesini eleştirir:

“Tarihi ‘haşr-ü-neşr’leri bakımından aynı kıyafet ölçüleri içinde pişmiş olmalarına rağmen Avrupalı milletlerden her birinin öbürüne nazaran keskin farkları varken, bizim gibi apayrı ve zıt kökten gelen bir milletin Avrupa’yı, orta malı ve hususiyetsiz (gardrob) planında maymunvâri taklit etmesinden daha hazin bir iflas tavrı olamaz.”⁹⁷

Eleştirilerine devam eden Necip Fazıl, Tanzimat’tan bu yana süren buhrana kıyafet konusunun bir misal olduğunu belirtmiştir. Şalvarı içinde istediği çevikliği bulamayan eski tipin, zorla pantolonu benimsediğini fakat bunun nefis muhasebesinden uzak olduğunu söylemiştir. Necip Fazıl, fesi ile pantolonu, cübbesi ile de potini arasında eski tipin kendi içinde bir zıtlık yaşadığını savunmuştur. Şapka devrimi için ise şu sözlere yer vermiştir:

“Nihayet bu milletin başına zorla ve kanunla (!) yerleştirilen şapka, şahsiyetimizi topyekûn Garba teslim ettirilişimizin, palyaço haline getirilişimizin, bir paspas üzerinde milli ırzımızı Avrupalıya feda etmeye zorlanışımızın resmi, aleni ve nihai hamlesi olmuştur. Binaenaleyh şapkada şapkayı aşan bir mana vardır. Bütün dini, milli, bedii, tarihi ölçülerimizin istikrah duyduğu bu unsuru başımıza geçirmeye mecbur tutulmakla topyekûn mukaddesatımızı, tarihi can düşmanımızın emrine vaz’etmeğe zorlanmış oluyorduk.

Hâlbuki şapkada dini, milli, bedii, tarihi ölçülerle bizzat maddesi bakımından muhabbet veya nefret hissine değer hiçbir kıymet ve haysiyet

⁹⁶ Salim Zeki, “Bir Nesli Nasıl Mahvettiler”, *Serdengeçti*, 20 Nisan 1947, Sayı: 1, 6.

⁹⁷ Necip Fazıl Kısakürek, “Kıyafet ve Şapka”, *Büyük Doğu*, 5 Ocak 1951, Sayı:42, 2.

mevcut değildir. Bütün kıymet ve haysiyet, onun remz ve âlem teşkil ettiği ruh ölçüsündedir. Bu da küfürdür...”⁹⁸

Kılık-kıyafette geleneksel giyimin önemli bir unsuru da “çarşaf” olmuştur. Cumhuriyet’in ilanının ardından çarşaf gibi kimi kıyafetler modern dünyaya aykırı görüldüğünden olsa gerek mesafeli bir tutum takınılmıştır. Dönemin muhafazakâr basınında ise bu bakışın yanlışlığına dair yazılar kaleme alınmıştır. Cumhuriyet ile dış görünüşte Batı etkisine dikkat çekilmiştir.

Büyük Doğu’nun 15 Şubat 1946 tarihli sayısında, Neslihan Kısakürek’in makalesinde konu ile ilgili şu ifadeler yer almıştır: “Dün, ferace ve çarşaf içinde zarflaşan giyim ölçümüzü, aynı şahsiyet kaygısıyleveni zaman ve mekâna tatbik edebilseydik, belki bu noktadan dünyanın en (şık), zarif ve müstesna kadın örneklerini dünyaya arz edebilirdik.”⁹⁹

1956 yılında Tahsin Ünal ise kılık ve kıyafeti bir milletin medeni, müttekâmil millet olduğunu gösteren hakiki değil “zahiri sebep” olarak görmektedir. Ünal, görüşlerine şöyle devam etmiştir:

“İnkılap ile köylünün fesini, şalvarını, çepkenini çıkarıp şapka, pantolon ve ceket giydirdik. Ama o baş’lar fes altında nasıl ve ne düşünüyorlarsa bugün şapka altında da aynı şeyleri düşünüyorlar. Öyle ise kılıklardan önce kafaları, tefekkür tarzlarını değiştirmek daha ehem ve elzem davalarımız olmalıdır.”¹⁰⁰

Medeni olmanın sadece şekil değişikliği ile olamayacağını savunan Ünal, çarşaf giyimine ilişkin Mevlana’nın annesi Mümine Hatun’u örnek göstermiştir. Oğluna ilmi, irfanı öğütleyen Mümine Hatun’un da çarşaf giydiğini ve çarşaf ile de büyük düşünülebildiğini şu sözlerle aktarmıştır: “Çarşaf giyerek böyle düşünmek mi, japone kollu elbise giyinip ömrü hava ve heves ile geçirmek mi yeğdir? Fakat bence ne o, ne de bu zamana uymak, değişikliği kıyafetlerden ziyade kafalarda yaratmak icap eder.”¹⁰¹

⁹⁸ Kısakürek, “Kıyafet ve Şapka”, 2.

⁹⁹ Neslihan Kısakürek, “Giyim Dâvası”, *Büyük Doğu*, 15 Şubat 1946, Sayı: 16, 16.

¹⁰⁰ Tahsin Ünal, “Çarşaf Davası”, *Serdengeçti*, Mayıs 1956, Sayı: 32, 4.

¹⁰¹ Ünal, *a.g.m.*, 4.

Çarşaf ve tesettür konusundaki tartışmalara ilişkin bir yazıya da 5 Eylül 1958 tarihli Hakkaniyet mecmuasında da yer verilmiştir. Yazıda, Refik Halid'in çarşafa ilişkin görüşleri aktarılmıştır. Yazıda, Halid'in şu sözlerine yer verilir:

“Çarşaf giyenler kimlerdir? Ekseriya yaşını, başını almış suratına bakılmaz her türlü itinadan mahrum, çapaçul, tabiatı ile geri kafalı, gençliğe ve güzelliğe düşman, şehirliliğe yabancı, dağdan şehre inmiş mahlûklardır. Bunlardan bir kısmı nakil vasıtalarında nihayet sırt sırta, diz dize, yan yana yaşadıkça erkeğe ve şehre alışır; koca karı denilecek yaş haddini aşmadıkça yavaş yavaş açılır ve üstüne kapladığı siyah örtüden bir müddet sonra kurtulur; yün Hırkalı ve eşarplı bildiğimiz standart halk kadını kıyafetine girer, dikkati çekmez olur.”¹⁰²

Refik Halid'in bu görüşleri üzerine tesettürün herhangi muayyen bir kisve meselesi olmadığı ve İslam'da kadın için belirtilmiş bir örtünme vasıtasının bulunmadığı belirtilmiştir. Kadınlar tarafından dekolte olmayan ve kadının yüzünü açık gösteren, boynu ve saçı örten bir giyimin tercih edilebileceği söylenmiştir. Çarşaf ile tesettürün aynı şeyler olmadığı vurgulandığı yazıda, kıyafete ilişkin şu ifadeler kullanılmıştır: “İffeti ve şehveti cezbetmeyecek tarzda giyinmek ve kendine düzen vermek yalnız kadın için bir mükellefiyet değildir. Erkek gözünü sakınmakla mükelleftir ve kadının iffetini tahrik edecek tarzda kendini düzenlememesi gerekir.”¹⁰³

Cumhuriyet ile giyim alanında gerçekleşen devrimler, gündelik giyim tercihlerini önemli ölçüde etkilemeye başlamıştır. Bu değişimden en çok etkilenenlerden biri de kılık-kıyafet konusu olmuştur. Giyimde artan Batı etkisi ile birlikte kimi muhafazakâr basında giyimde taklitçiliğe dair ciddi eleştiriler yer almıştır. Bilhassa Müslüman Türklerin kendi kültürlerinin olduğu ve kendilerine has giyim tarzı oluşturabilmelerinin mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Büyük Doğu dergisinin 1 Mart 1946 tarihli sayısında Neslihan Kısakürek, kadın kılığına dair şu görüşlere yer vermiştir:

“Bizim kadın kılığında şahsiyetimiz, dünya görüşümüzü temsil eden ruh kaynağına tam bir intibaktan sonra zaman ve mekâna göre en ileri zevk ve şekil arayıcılığıyla bütün dünyaya örnek olacak mikyasta billurlaştırılabilir.

¹⁰² “Çarşaf Meselesi”, *Hakkaniyet*, 5 Eylül 1958, Sayı:51, 4.

¹⁰³ *a.g.m.*, 4.

Bu kaynak, Müslümanlıktır ve ona sınımsız bağlı kalmak şartıyla kadın kılığını en ileri (modern) ve zarif ifadelerle kavuşturmak kolaydır. Kolay ne kelime; güzellik ve zarafet de ancak böyle avlanabilir.”¹⁰⁴

Bu sözlerle saygın kadın giyiminin altında yatan ruhun Müslümanlık olduğunu ifade eden Kısakürek, buna bağlı olmak şartı ile kadının modern tarza ulaşabileceğini ifade etmektedir. İş hayatında kendini Batı tarzı ile ifade etmeye başlayan Türk kadınının erkekler ile aynı ortamda bu giyim tarzı ile çalışması eleştirilmiştir.

Muhafazakâr basında aşırı ve aykırı giyim tarzları, geleneksel değerler karşısında değersiz görülmüştür. Bu konuda özellikle Büyük Doğu dergisinde pek çok eleştiri yazısı yer almıştır. Bunlardan biri 26 Nisan 1946 tarihli Neslihan Kısakürek imzalı bir yazıdır. Kısakürek, yazısında şu ifadelerle yer verir: “Bütün dar ve teşhirci giyim şekilleri, fazla süs gayretleri, kısa etek, açık saçık nahiyeler, mübalağayla boya, koku vesaire bizim esas telakkimize zıt olduğu kadar dünyanın bütün muaşeret edeplerine de taban tabana zıttır.”¹⁰⁵

Kadının iş hayatında aktif hale gelmesi ile kadın giyimi doğrudan etkilenmiştir. Büyük Doğu, buna dair bir gözleme, 7 Kasım 1947 tarihli sayısında yer vermiştir. Yazıda, iş hayatında kız ve kadınların durumunun içtimai yaraların en müzminlerinden olduğu eleştirisi yapılmıştır. Bu duruma ilişkin bir gözlem şöyle resmedilmiştir:

“Biraz ötede Sümerbank’ın Galata şubesi vardı. Burada birtakım kadınlar çalışmaktadırlar. Buraya girecek olursanız bu memurların mübalağalı süsleri ve modaya uygun çarpıcı kılıkları yüzünden kendinizi başka bir âlemde sanırsınız. Çünkü arkalarına giydikleri iş gömleklerinin altında, (Japone) kollu, koltuk altlarını ve göğüslerini açıkta bırakan elbiseler vardır.”¹⁰⁶

Yalnızca iş hayatında değil, gündelik hayatta, eğlence yerlerinde, plajlardaki kadın giyimi de eleştirilmiştir. Zira bu kıyafetler Müslümanların kültürüne ve ahlakına uygun bulunmamıştır. Örneğin Büyük Doğu’nun 19 Aralık 1947 tarihli nüshasında bir plaj manzarası şu şekilde aktarılmıştır: “Çirkinliğin, hicapsızlığın,

¹⁰⁴ Neslihan Kısakürek, “Son Hüküm”, *Büyük Doğu*, 1 Mart 1946, Sayı: 1, 16.

¹⁰⁵ Neslihan Kısakürek, “Kızlarda ve Kadınlarda”, *Büyük Doğu*, 26 Nisan 1946, Sayı:26, 16.

¹⁰⁶ H. N. Ertüz, “İş Hayatında Kadın”, *Büyük Doğu*, 7 Kasım 1947, Sayı:71, 15.

zevksizliğin, kabalığın, müstehcenliğin, aile ve dost eğlencesi şeklinde bile kafa kafaya ve çırılçıplak cıvıklığın bu derecesi, kâbuslar âleminde bile görülmemiştir ve bunun ismi (modernizm), Garpçılık gayreti ve medeniyettir...”¹⁰⁷

Hür Adam’ın 22 Eylül 1950 tarihli sayısında ise, son dönemde türeyen bazı kimselerin kıyafet tercihleri şu sözlerle eleştirilmiştir:

“Avrupa ve beyaz demokrasi memleketlerinde salon ve sokak kıyafetleri mevcuttur. Hatta mevsim itibari ile sokağa çıkacak kadınların terbiye ve muaşeret ölçülerine tabi olarak bir de Haya Örtüsü’nü yedeklerinde aldıklarını ve örttüklerini görüyoruz. Buna mukabil bizde son zamanlarda türeyen kimselerin ve kadınların adeta balo kıyafeti ile sokaklarda dolaştıklarını, tül ve açık elbiselerle gezdiklerini, kız ve erkek çocuklarından birçoklarını kendileri gibi şehvet telkin eden kıyafetlerle ve sutyensiz gezdiklerini görüyoruz. Bu nizamsızlıkları, bu artist kıyafetlerini nizam ve intizama sokmak üzere İstanbul Valisinin kanuna uygun bir emirname çıkartmak üzere bir Müşavirler Meclisi kurmasını istiyoruz.”¹⁰⁸

Kadın giyiminde yer alan - Avrupa’nın modern tarzı karşısında kimi çevrelerce geriliği ifade ettiği iddia edilen- çarşafa bir değerlendirme de Peyami Safa’dan gelmiştir. Büyük Doğu’nun 17 Nisan 1959 tarihli sayısında, Necip Fazıl’ın paylaştığı Peyami Safa’nın görüşlerinde şu ifadeler yer almaktadır: “Sizin kız kardeşiniz, plâjda, on gramdan fazla ağırlığı ince ve dar bir bikini mayosu giyerse kimse karışmıyor; hatta erkeklerde kötü duyguları tahrik etse bile karışmıyor da benim kız kardeşim çarşaf giyerse kıyameti koparıyorsunuz. Ne hakkınız var?”¹⁰⁹

Anlaşıldığı gibi kadın giyiminin giderek değişime uğraması ve kıyafetlerin incelenmesi, kısılması temel eleştiri noktaları oldu. Müslümanların ahlaki yapısının bu tarz kıyafetlere uygun olmadığı, taklidin Müslümanlarda iğreti durduğu sıklıkla dile getirilirken çarşaf ve paçaya karşı alınan tavır da eleştirildi.

¹⁰⁷ D. N. Altuncuoğlu, “Plâjlarımız”, *Büyük Doğu*, 19 Aralık 1947, Sayı: 72, 15.

¹⁰⁸ “Şehvet Kıyafetleri”, *Hür Adam*, 22 Eylül 1950, Sayı: 6, 2.

¹⁰⁹ Necip Fazıl Kısakürek, “Çarşaf Dâvâsı”, *Büyük Doğu*, 17 Nisan 1959, Sayı: 7, 8.

2.1.2. Moda

Moda, daha çok kıyafet ile anılsa da aslında sosyal yaşamın her alanı modanın ilgi alanına girmektedir.¹¹⁰Gündelik yaşama yön veren unsurlardan da biridir. Moda, öncesini demode kabul edip yeniyi gerçekleştirmek olarak tanımlanabilir.¹¹¹

Osmanlı'daki kıyafet alanındaki değişimler, önce Osmanlı sarayında daha sonra ise halk nezdinde gerçekleşmiştir. Bu değişim sürecinde, 19.yüzyıl kadın kıyafetleri arasında yer alan “ferace” ve “yaşamak” zamanla kaybolmaya yüz tutmuş ve II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde feracenin yerini peçe ve çarşaf almıştır.¹¹²Fakat kısa süre sonra etek ve pelerin olarak iki parçaya ayrılan çarşaf, git gide Batı tarzı tayyörler içinde erimiştir.¹¹³

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından peçesiz kadınlar sokaklarda görülmeye başlamıştır. İslamcılarla Batıcılar, kadınların örtünmesi ve sosyal hayattaki yeri konularında çeşitli tartışmalar yaşamışlardır. Bu yıllarda kadınlara yönelik yayınlarda büyük bir artış görülmüştür. Giyimi ile Batı tarzını yansıtan dönemin modern kadını, yayınlanan mecmualarda modanın adeta “reklam yüzü” olmuştur. Çok çeşitli dergilerde kadınlar konu edilmiş, moda ve kadınları ilgilendiren çeşitli yazılar paylaşılmıştır.¹¹⁴

Batı etkisi, ilk etkilerini İstanbul'da yaşayan Türk kadınında göstermiştir. Avrupa'dan gelen kadınlar, Türk kadınına moda konusunda adeta ilham kaynağı olmuştur. Eskiden Türk kadınları ev içinde başı açık gezmez; başlık olarak fes, takke, hotoz, arakçık yemeni kullanırlardı. Ayakkabı çeşitleri ise yemeni, pabuç ve çizme, lastik-mest ve kalloş kunduraydı.¹¹⁵

¹¹⁰ Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*, İz Yayınları, İstanbul, 1995, 27.

¹¹¹ Levent Cantek, *Cumhuriyet'in Büluğ Çağı-Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,114.

¹¹² Ayten Serez Arıç, *Atatürk Türkiye'sinde Kılık ve Kıyafette Çağdaşlaşma*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2007, 23.

¹¹³Barbarosoğlu, *a.g.e.*, 139-140.

¹¹⁴ Aktaş, *a.g.e.*, 83.

¹¹⁵Enise Yener, “Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı:3, Eylül 1995, 23.

Cumhuriyet ile birlikte Osmanlı statik, geri kalmış ve kaderciler olarak algılanmış¹¹⁶ ve bu anlayış ile Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren moda, medeni dünyaya giriş için bir adım kabul edilmiştir. Bu davranış “gardrop batıcılığı”¹¹⁷ olarak da ifade edilmiştir. Batıcılığın ülkeye ithali, modayı ifade eden her unsurun Müslüman Türk geleneği ile çatışmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte Batılı gibi giyinmek bir amaç olmuştur. Mekâna göre giyinme kültürü gelişmiş, bu anlayış ile Batı modası yakından takip edilmiştir. Kadın kıyafetlerinin-gündüz çalışma, öğleden sonra fantezi, akşam için kokteyl, gece için yemek, balo, tiyatro kıyafetleri- çeşitli spor kıyafetleri de- plaj, binicilik, tenis gibi¹¹⁸ tercihler buna misal verilebilir.1920'li yılları boyunca özellikle kadın giyimi, Batılı tarzdan oldukça etkilenmişti. Kadın giyiminde etek boyu gittikçe kısalıyordu. Yakalar daha açık hale gelmiş ve yeni tarz şapkalarla elbiselerde bütünlük sağlanmıştı. Kadın giyiminde erkeksi bir tarz gelişirken, saç tasarımları da erkeksi bir görünüme dönüşmüştü.¹¹⁹

Kadınların tüketim simgesi haline gelmesiyle, lüks ve moda tutkunu kadınlar eleştirilerin adeta öznesi olmuştur. Bilhassa 1940 ve 50'lerde lüks kavramı üzerinden yoğun bir eleştirici süreci başlamıştı.¹²⁰Kadının giyim kuşamından eğitimine, Medeni Kanun'la kazandığı yeni yasal haklara kadar birçok alandaki değişim endişeye neden olmuştur. Bu durumun toplumun ahlakını ve ailenin istikrarını tehdit ettiği gerekçesiyle muhafazakâr çevreler tarafından Batılılaşmanın en tehlikeli sonuçlarından biri olarak görülmüştür.¹²¹

Moda, genel manada şekil ve giyim-kuşam ile ifade edilen bir kavram olarak karşımıza çıksa da aslında her unsur, modanın ilgi alanına girmektedir. Tanzimat ile başlayıp Cumhuriyet ile en yoğun şeklini alan moda, kadını arzu edilmeyen bir

¹¹⁶ Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*, (Çev: Tuncay Barkan), İstanbul, Metis Yayınları, Haziran 2015, 95.

¹¹⁷ Özer, a.g.e., 335.

¹¹⁸ Nilüfer Göle, *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*, Metis Yayınları,2012, s.59.

¹¹⁹ Özer, a.g.e., 350-352.

¹²⁰ Ömer Obuz, “Cumhuriyet Döneminin ‘Çılgınlık Gecesi’: Yılbaşı Eğlenceleri ve Eleştiriler”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: XXX, Haziran 2017, 423.

¹²¹ Seçil Deren, “Kültürel Batılılaşma”, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce- Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, 389.

tarzda, hızla değiştiği için yozlaştırıcı bir durum olarak görüldü. Muhafazakâr basın, ahlaksızlık, israf, lüks temelinde Batı menşeilî moda akımlarını sorunsallaştırdı.

İslâm Yolu dergisinde ise Reşid Mazhar Ayda, 26 Ocak 1950 tarihli sayısında modaya dair tespitlere yer vermiştir. Modanın; mutlukiyet, meşrutiyet, demokrasi dâhil olmak üzere her türlü sistemde adeta “amansız hükümdar” olduğunu söyleyen Ayda, modanın hükmü altına girenlerin akıl ve izanlarını bırakıp gülünç duruma düşmeyi kabul ettiklerinden söz eder. Ayda, modanın erkekte ve kadında gösterdiği halleri şu misaller ile desteklemektedir:

“Moda bazan sakalları göbeğe kadar uzattırır, bazan erkeklere saçlarını tıraş ettirip cascavlak kafalar üzerine perükalartaktırır, bazan burunlara halka, ayaklara halhal geçirtir, bazan salkım küpeleri musallat eder. Bakarsınız dişleri sivriltir. Bir bakarsınız samurları, kürkleri ortaya çıkarır ve insanları vahşi hayvanlara saldırtır. Bunların hiç birinde akıl ve mantık aranmaz.

Modanın elinde oyuncak haline en çok gelen erkeklerden ziyade kadınlardır. Modaya uymak için cinsi latif nelerini feda etmez, ne işkencelere tahammül etmez ki, hem de seve seve moda diye saçlar bazan topuklara kadar örgü halinde uzatılır, bazan tepelerde küme küme toplanır, bazan da erkekler gibi alâbros kesilir. Moda diye göğüs bağır açılır; memelerin elifine kadar meydana çıkarılır.”

Moda emretti mi etekler diz kapaklarından yukarı çıkar, yine moda emretti mi uzun etekler sokakları süpürür. Bazan sıskalık moda olur. Hatun kişiler inceleyim diye yemez içmez bir deri, bir kemik, canlı cenaze şeklinde gezerler. Bazan da şişmanlık revaçta oldu mu kollar, bacaklar Kadana sağrıları gibi heybet kazanır. şişmanlamayanlar modaya uymaktan geri kalmamak için göğüslerini, kalçalarını yastıklarla beslerler... Zavallı kadınların modadan çektikleri eza ve cefanın sonu gelmez. Yine de kendilerini çılgıncasına modanın ayakları altına atarlar. Ne hacı ne hoca, ne de koca sözü dinlerler...”¹²²

Müslüman Sesi dergisinde Halil Arslangül, 15 Temmuz 1952 tarihli sayısında, modaya dair düşüncelerini şu sözlerle ifade eder:

“Biz Garplılaşmak yolunda iken Avrupa kadınlarının sefahat yolundaki hareketlerini taklit etmekten uzak kalmalıyız... Kadınların moda cereyanlarının çeşitlerini takip ederek aile reislerini her gün yeni yeni ve lüzumsuz masraflara sokmaları, bir ailenin temelinden sarsılmasına sebep olur. Moda dediğimiz iptilâ, kadının kıymetsiz bir metağ gibi açık saçık

¹²² Reşid Mazhar Ayda, “Amansız Bir Hükümdar”, *İslâm Yolu*, 26 Ocak 1950, Sayı: 69, 4.

ortaya çıkmasını intaç etmekten başka hiçbir şeye yaramaz. Moda düşkünlüğü bir milletin ilerlemesine ve medeniyet kurmasına amil olan sebeplerin yegâne engellerindendir. Kadın, cemiyet hayatının en kıymetli bir unsurudur. Ona yakışan gayet temiz ve zarif giyinmektir.”¹²³

İslam Dünyası mecmuasında Raif Ogan, 26 Eylül 1952 tarihli yazısında modayı, bir tür içtimai hastalık olarak kabul eder ve bunu önceden önleyecek bir ilacının da olmadığını belirtir. Ogan’ın konuya dair temel yaklaşımı da modanın keseye zarar olduğu, diğer ifadesiyle israfa yol açtığı üzerine şekillenir.¹²⁴

Serdengeçti ise Mayıs 1956 tarihli sayısında, bazı genç kızların giyimini eleştiren yazıyı aktarır. Tahsin Ünal, Batılı giyim tarzına meraklı genç bir neslin yetişmesini eleştirir. Ünal, bu konu ile ilgili şu misali vermektedir:

“Cumhuriyet devrinde doğup büyüyen, az çok tahsil gören bir genç kıza çarşafı istesenez de giydiremezsiniz. Komşunun kızı japone kollu elbise giyer, dudaklarını boyar, saçlarını bir erkek gibi keser, böylece sokağa çıkarken onun yanı başındaki diğer komşu kızı çarşaf giymeyi, umacılar gibi dolaşmayı ne düşünür ne de arzu eder...”¹²⁵

Sebilürreşad dergisinde de modanın zararları farklı bir açıdan dile getirilmiştir. Buna göre, çocuğun eğitiminde son derece önemli olan kimi annelerin görevlerini yapamadıkları belirtilir. Modern hayatın bazı anneleri olumsuz etkilediği ve hatta bazen moda düşüncesinin dahi tek başına çocuk eğitiminin yerini aldığı öne sürülmüştür.¹²⁶

İslâm dergisinde Kemalettin Şenocak da moda eleştirel yaklaşarak modanın zararlarını dikkat çekici bir biçimde kaleme almıştı:

“Daha başından itibaren gazeteler alarm işaretini verdiler: ‘ Bu sene etekler kısa olacak!’ Paris’teki moda yaratıcıları (!) böyle irade eylemişler. Yirminci asrın hodbin, makinalaşmış insanı bütün âlemlerin yegane halıkı ve malikine mahsus olan bu büyük sıfatı harcıyadursun; çarpık bacaklı, salkım saçaklı kısa etekler tavus kuşları gibi nazarlara saplanmaya başladı bile.

Bir cemiyette moda ahlaki sükûtun alâmeti farikasıdır. Modayı körü körüne takip edenler; ruhlarını ve bedenlerini birtakım yapmacık tavır ve vasıtalarla güzel yapacaklarını zanneden ‘kibarlık budalası’ ahmaklardır. Kıyafeti medeni bir ihtiyaç değil, vücutlarını şehvi nazarlara teşhire tahrik

¹²³ Halil Arslangül, “Türk Kadını Tutumlu Olmalıdır”, *Müslüman Sesi*, 15 Temmuz 1952, Sayı: 63, 6.

¹²⁴ M. Raif Ogan, “Naaş Nakli Modası”, *İslâm Dünyası*, 26 Eylül 1952, Sayı: 27, 6.

¹²⁵ Ünal, *a.g.m.*, 4.

¹²⁶“Çocuk Terbiyesi Yerine Moda İbtılâsı”, *Sebilürreşad*, Temmuz 1957, Sayı: 249, 383.

edici bir meşher olarak kullanan ve böylece şahsiyetlerini kirli maksatlara alet eden biçare gafiller modanın ve korkunç bir Yahudi tuzağı olduğunu bir kavrayabilseler.”¹²⁷

Kemalettin Şenocak, moda yaratıcılarının modaya karşı olanları, “Geri kafalı! İlerilik düşmanı! Mürteci!” diye suçladığından söz etmektedir. Şenocak, moda yaratıcılarının bu tür tepkilerde bulunmalarını Siyonistlerin 22 prensibinden aldıkları kat’i emre¹²⁸ bağlamıştır.¹²⁹

Moda, muhafazakâr basında eleştirilen en önemli konulardan biri olmuştur. Modaya olan ilginin israfı arttırdığı ifade edilmek ile birlikte ahlaki çöküntülere varan sonuçlarının da olduğu belirtilmektedir. Muhafazakâr basındaki moda eleştirileri, daha çok “kadın” üzerinden yapılmıştır. Çünkü moda daha ziyade kadınlarla ilgili görülmüştür. “Moda ve kadın” kavramlarının birlikte değerlendirilmesi bu açıdan önemlidir.

2.1.3. İçki

Bilindiği gibi Osmanlı yönetimi, gayrimüslimlerin başta şarap olmak üzere çeşitli içkiler imal etmesine karışmazken, Müslümanların içki kullanımına birtakım yasaklar getirmiştir. Yasak olmasına ve yaptırımlara rağmen bu Müslümanlar, Gayrimüslimlerin işlettiği meyhanelere giderdi.¹³⁰

Belirtilmelidir ki, İslam inancının açık bir biçimde yasakladığı içkiye dair Osmanlı’da dönem dönem yasaklara da müracaat edilmişti. Osmanlı’da en uzun içki yasakları; Kanuni, I. Ahmet, en şiddetlisi IV. Murat devrindedir. III. Selim devrinde konulan içki yasağı, malî zorlamalar yüzünden yürümemiştir.¹³¹ Osmanlı’da Batılılaşma hamleleri ile birlikte yaşanan değişim eğlence ve tüketim anlayışını da değiştirdi. II. Meşrutiyet ile beraber sayıları hızla artan oranda bar ve gazinolar açıldı.

¹²⁷ Kemalettin Şenocak, “Basın ve Moda”, *İslâm*, Ekim 1959, Sayı: 25, 26. 26.

¹²⁸“Hudutsuz bir lüksü, baş döndürücü modaları, çılgınca safriyatı teşvik ediniz! Makul ve basit şeylerden zevk almak hassasını derece derece ortadan kaldırmınız(*)” * Siyonistlerin 22 prensibi.(bkz. Kemalettin Şenocak, *İslâm*, “Basın ve Moda”, Ekim 1959, Sayı:25, 26).

¹²⁹ Şenocak, *a.g.m.*, 26.

¹³⁰ Özer, *a.g.e.*, 270.

¹³¹ İlber Ortaylı, *İstanbul’dan Sayfalar*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006, 248.

Mütareke yıllarında Rus mültecilerin İstanbul'a gelmeleri ile içki, kumar, fuhuş gibi alışkanlıklar ve uyuşturucu kullanımını artmıştır.¹³²Eğlence mekânlarında bu tarz alışkanlıkların artması ile sosyal çevrede asayişin sağlanması daha da önem kazanmıştır. İçkinin kullanımına dair zaman zaman yasaklar konmuşsa da içkinin kullanımına engel olunamamıştır. İçki bu dönemde toplumsal değişme paralelinde kimilerince medenilik sembolü olarak kabul edilmiştir.¹³³

Milli Mücadele döneminde de içki konusu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündemine gelmiştir. TBMM'nin 14 Eylül 1920'de kabul ettiği ve 28 Şubat 1921'de yürürlüğe giren "Men-i müskirat kanunu" ile alkollü içeceklerin üretimini, ithalini, satışını ve kullanılmasını yasaklamıştır. 1921-1924 yılları arasında yasaklar uygulanmıştır.¹³⁴

Değişen tüketim anlayışıyla birlikte 1923 sonrası eğlence anlayışı da değişime uğramıştır. Eğlence kültürünün bir parçası olarak içkili mekânlar ve içki daha da yer edinmeye başlamıştır. Batıdan gelen modern yaşam ilhamı, Cumhuriyet dönemi eğlence mekânlarında ve eğlence tarzlarında önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. İslami kuralların da izin vermediği unsurlar, geleneğe karşı modern yaşamın içinde daha fazla yer almaya başlıyordu. Bu unsurlardan biri de "içki" idi.¹³⁵

Alkollü içkiler, neden olduğu ahlaki sorunlar, maddi sıkıntılar ve yol açtığı asayişsizlik nedeniyle oldukça tehlikeliydi. Şiddete yol açması ve dolayısıyla suç unsuru olması, uzun yıllardan itibaren alkollü içeceklerle mücadele edilmesine de yol açmıştır. Hem İslam inancında yasak oluşu ve hem de kullanıcılarında yarattığı olumsuzluklardan ötürü pek çok çevrede olduğu gibi muhafazakâr basında da içki, yoğun olarak ele alındı.

Büyük Doğu'nun 1943 tarihli sayısında Mahmut Yesari, içki kullanımına ilişkin yazısında içkinin etkilerinden ve sebep olduğu durumlardan söz eder. Yesari,

¹³²Yasemin Keskin, *İstanbul'da Eğlence Hayatı (1923-1938)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, 64.

¹³³Meriç, *a.g.e.*, 178.

¹³⁴Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, 273.

¹³⁵Özer, *a.g.e.*, 390.

içkinin şuuru ve dimağı uyuşturduğu bilgisini verir. Yazıda, içki kullanımının yaygınlaşmasını eleştiren Yesari, aktardığı bir olay ile de içkinin geldiği boyutu adeta resmeder:

“Yazın vapur güverteleri, tiren geçitleri sarhoş kusmuşundan, rakı kokusundan geçilmiyor. Kahvelerde, hatta sokaklarda ceplerinden rakı şişelerini çıkarıp ağızlarına diken bekrileri hemen her gün görüyoruz. Baloda dans ederken rakı şişesi arka cebinden düşen nicelerini gördüm. Temiz aileler, sarhoş kokusundan hava almak için Boğaziçi’ne, Adalara, Suadiye’ye gidemiyorlar. Vapurlarda, tirenlerde naralar, gramofonlar, patlatılan şişeler... İçki içilse bile böyle içilmez.

İçkiyi ortadan kaldıramıyorsak, içki içmenin sebeplerini, amillerini ortadan yok etmeliyiz. Bilhassa bu mevzu üzerinde düşünmeliyiz!.. İçki, haramdır. Haram, yalnız Müslümanlıkta yok, her dinde ve fikir sisteminde vardır. Haramdan sakınmayı bilelim, öğrenelim ve öğretilim!”¹³⁶

Büyük Doğu’nun 25 Nisan 1947 tarihli yazısında, eğlence mekânlarında ahlaki yozlaşmanın arttığını yazan Mahmut Yesari, ahlak zabıtasını bu durum karşısında uyanık olmaya davet eder. Yazıda; bar, gazino, plaj, mesire alanları gibi yerlerde yaşanan görüntülere ve alkollü ortamlara ilişkin şu eleştirilerde bulunur:

“Kışın barlar, çalgılı gazinolar; yazın plajlar, mesireler, namus maktelidir. Ahlak zabıtası, daima uyanık durmalıdır. Çalgılı gazinolarda, bahçelerde okuyucu bayanların sahnede oturmalarını yasak etmek ahlaki bir tedbir olabilir. Asıl masalarda oynanan faciaları önlemek için çareler aranmalıdır.

Plajlarda kadınların, erkeklerin aynı kabineye girmeleri yasak edilmelidir. Mesirelerdeki تنها köşeler kontrol altına alınmalıdır. Barlarda, çalgılı gazinolarda küçük yaşta kızlar oturuyorlar, içiyorlar. Bunun önüne geçilmelidir...”¹³⁷

Müslüman Sesi dergisi ise 30 Nisan 1949 tarihli sayısında, aşırı içki kullanımının zararlarına değinmiştir. Yazıda, İzmir şehrinin her gece içkiye asgari 25 bin lira sarf edişine dikkat çekilmiştir. Dergi, bu sarfiyata şu cümlelerle karşı çıkmaktadır: “Barlara, meyhanelere ve eğlence merkezlerine akıtmakta olduğumuz paraların bir kısmını insani hizmetlere tahsis etsek, yurdumuzda ne verem ne frengi ve ne de sıtma kalır. Fakat nerede?”¹³⁸

¹³⁶ Mahmut Yesari, “Ayyaşlık Faciamız”, *Büyük Doğu*, 1 İlkteşrin 1943, Sayı: 3, 3.

¹³⁷ Mahmut Yesari, “Ahlâk Facialarımız”, *Büyük Doğu*, 25 Nisan 1947, Sayı: 60, 3.

¹³⁸ “İçtimai Bir Çöküntü Karşısındayız”, *Müslüman Sesi*, 30 Nisan 1949, Sayı: 9, 15.

Hür Adam gazetesinin 4 Kasım 1950 tarihli sayısında, içki ve içkili mekânlar üzerinden bir eleştiri yapılır. Yazıda, “Amerika’da Aşk” başlığıyla bir sabah gazetesinde yayınlanan yazı serisine ilişkin şu eleştiriler yer almıştır:

“Ahlaki hiçbir kayıt ve şarta bağlı olmayan bu yazılarda, Amerikan barlarının sefahati, kumarhanelerin kurdukları tuzaklar, kadın vücudunun en ince teferruatına kadar teşhiri yapılmaktadır. Hollywood’un gece kepezelikleri ve kadın tasvirleri öyle apaş bir edebiyatla anlatılmakta ve öylesine tahrik edici bir üslupla yazılmaktadır ki... Gördüğünüz ahlak çöküntüleri, büyük skandallar, gençliğin ahlakını kemiren yaralar, genel ve gizli evlerden taşan zavallılar, daha hala bize birer ibret numunesi olmadı mı?

Kumarhaneler, barlar Hollywood’dakilere taş çıkartacak hale geldi. Kadınlar çıplak denecek halde sokaklara döküldü, plaj rezaletleri aldı yürüdü, terbiye, edep, büyüğe saygı hiçe indi, biz hala ders alamadık...”¹³⁹

Hür Adam’ın 1 Aralık 1950 tarihli sayısında, kimi kesimlerin “inkılap tehlikesidir” algısı ile Müslüman Türk değerlerine taarruzu eleştirilmiştir. Yazıda, “inkılapların sahte çığırkanları” olarak nitelenen içki içenler, kültürünü kaybetmişler olarak resmedilir:

“Parolaları: İnkılabın tehlikede olduğudur... Gerçi bu ciğerleri beş para etmez efendilerin, milletin çektiği sıkıntılardan ve içine düştüğü mahrumiyet ve sefaletten haberleri yoktur. Çünkü uzun senelerden beri dalkavukluklarını yaptıkları kırk haramiler onların rakılarını, şampanyalarını, kadın ve kızlarını zevklerini ve sefalarını bol bol temiler onların rakılarını şampanya ile doldurmuştur.

Kumar, içki ve boşanmaların cemiyetimizin bünyesini iliklerine kadar sarstığı bir zamanda bu göze batan hastalıklar ve cüzzamlı ruhlar üzerinde bir saniye bile durmayıp ufak tefek bahanelerle ‘inkılap’ diye feryat edenlerin bu gayretleri hiç de boşuna değildir!...”¹⁴⁰

Muhafazakâr basında içki, bütün kötülüklerin nedenidir ve çeşitli perspektiflerle detaylı olarak açıklanır. Haram oluşu bir tarafa sağlık açısından, iktisadi bakımdan ve asayiş noktasından zararları dile getirilir. İçki, bu yayınlarca “bela” olarak ifade edilmiştir. Nitekim İslâm Yolu mecmuasında Sâbit Ögütçü 14

¹³⁹ Sinan Omur, “Ahlâk Ölçüsüne Girmeyen Neşriyat”, *Hür Adam*, 4 Kasım 1950, Sayı: 18, 1-2.

¹⁴⁰ Cevat Rifat Atilhan, “Tehlikede Olan İnkılâp Değil, Milletın Mukadderatı ve Vicdan Hürriyetidir”, *Hür Adam*, 1 Aralık 1950, Sayı: 26, 1-2.

Ekim 1951 tarihli yazısında, içkinin zararını şu cümle ile özetler: “İçki ömrü kısaltır, işret hayatı harap eder...”¹⁴¹

Müslüman Sesi dergisinin 20 Mayıs 1953 tarihli yazısında Ahmet Kâmi Oral, içki ile alakalı önemli tespitlerde bulunmuştur. İçki tüketiminin ülkede artış gösterdiğini belirten Kâmi Oral, mahallelerin, sokakların ve dükkânların akşamları içki içenlerle dolduğuna dikkat çeker. İçkinin aile saadetlerinin bozulmasına, sefalet ve fakirliğe neden olduğunu savunan Kâmi Oral, içki ile alakalı şu ifadeleri kullanır:

“İçkinin verdiği zararlar ve bir cemiyetin varlığında açtığı yaralar, çok ve çeşitli olduğu içindir ki, dinimiz onu haram kılmıştır... Yapılan son istatistiklere bakılırsa insanların içki yüzünden uğramakta oldukları zararlar, akıllara hayret verecek derecededir: Ahlaka aykırı olaylar, aile kavgaları, boşanmalar, cinayetler ve hatta kazaların çoğu hep içki iptilasından vukua geliyor. Bundan başka, 30-50 yaş aralığında ölenlerin 10’da 9’u içkinin sebep olduğu karaciğer hastalıkları ve kalp sekmesinden gidiyor!..”¹⁴²

Kâmi Oral, Müslüman Türklerdeki değişimden memnuniyetsizdir ve ülkede içki gibi zararlı bir maddenin 15-20 yaşındaki kişilerde dahi yayıldığını belirterek bundan kaygı duyar. Zira bunu büyük bir tehlikenin işareti olarak görerek buna engel olunması gerektiği, aksi takdirde milli bünyenin harap olacağı uyarısında bulunur.¹⁴³

Türk Ruhu dergisindeki yazısında ise Şükrü Pamirtan, Batının -bilhassa 1908’den sonra- Türk topraklarına planlı ve sistemli bir bozgunculuk hareketine giriştiğini belirtmiştir. Pamirtan, Batıyı kastederek, şu eleştiriyi yapmıştır: “Harp meydanlarında mağlup edemedikleri kahraman Türk Milletini, Fuhuş-İçki-Kumar gibi üç sinsi düşmanla içten yıkmak için teşebbüse geçtiler...”¹⁴⁴

Hakkaniyet dergisi ise 10 Ocak 1958 tarihli nüshasında modernizmin Türk gençliğe tesirine ilişkin bir yazıya yer verir. İzzet Mühürdaroğlu’nun kaleme aldığı yazının bir bölümü şöyledir:

“Öyle bir nesil ki, numunelerini memleketimizde her gün şu ve bu vesile ile görebiliyor, marifetlerini de Amerikan filmlerinde seyrebiliyoruz. Bu nesil, içkisiz yapamıyor, amma nasıl içki; müttefiklerinin bayraklarını

¹⁴¹Sâbit Ögütçü, “İçki Belâsı”, *İslâm Yolu*, 14 Ekim 1951, Sayı: 8, 8.

¹⁴²Ahmet Kâmi Oral, “İçki İptilâsı Bünyemizi Kemiriyor”, *Müslüman Sesi*, 20 Mayıs 1953, Sayı: 76,

¹⁴³Oral, *a.g.m.*, 6.

¹⁴⁴S.Şükrü Pamirtan, “Başımızdaki Üç Belâ: Fuhuş-İçki-Kumar”, *Türk Ruhu*, 15 Aralık 1957, Sayı: 1, 4.

aynı memleket sokaklarında parçalamaya kadar götüren içki, evli kadınlara kocalarının yanında sataşmaya cüret ettirecek kadar içki.”¹⁴⁵

Muhafazakâr yayınlar içkinin haram olması, ahlaki yozlaşma ve asayiş konusundaki problemlerinin dışında sağlığa zararını da sorunsallaştırmıştır. Büyük Doğu dergisinin “Müsbet İlimler” bölümünde Doktor Asaf Ataseven, içki ve alkolün sağlığa zararlarından şöyle bahsetmiştir: “Beşeriyetin başlıca düşmanlarından biri olan alkol iptilâsının insan vücudunda yaptığı tahrip korkunçtur ve bunu çok zaman manevi bir çöküntü takip etmektedir.”¹⁴⁶

Muhafazakâr basın, bilhassa içkiyi çağın ve ülkenin en büyük belaları arasında görmektedir. Bu yayınlar, alkollü içkileri kişiye, aileye, topluma ve devlete verdiği zararlar çerçevesinde ele almış ve İslamiyet’in alkollü içkileri haram kılmasına dikkat çekmişlerdir. Yayın yolu ile alkollü içeceklerden, bilhassa yeni nesilleri, uzak tutmak amaçlanmıştır. Alkolün zararları üzerinde durularak hem sefaletin, israfın önüne geçilmeye çalışılmış hem de dinde haram kabul edilen zararlı bir tüketim maddesi ile mücadele edilmiştir. Alkollü içeceklerin yanında kumara olan ilginin artması da madden ve manen de büyük ziyan olarak değerlendirilmiştir.

2.1.4. Lüks ve İsrâf

İsrâf sanıldığı gibi aksine sadece parasını yerinde kullanmamak, suyu çok kullanmak, zeytinyağını tenekeden şişeye boşaltırken dışarıya dökmek gibi şeylerden ibaret değildir.¹⁴⁷ İsrâf, maddi ve manevi hiçbir değerini boşa harcanmamasıdır.

Cumhuriyet ile Batının eğlencesinden tüketimine birçok yenilik ülkeye girmiş, toplumsal alanda değişim oldukça hissedilir olmuştur. İçki, kumar, sinema, balo, yılbaşı, giyim gibi eğlence ve tüketim tarzlarındaki artış çağdaş olma ve modaya ayak uydurma anlayışı ile doğrudan ilgilidir. Eğlence ve tüketim kültüründeki israf, Batılılaşma ile birlikte popüler kültür ürünlerinin ülkeye girmesi, toplumda yeni adetlerin çoğalması ve gündelik hayatın değişmesiyle iyice artmıştır.

¹⁴⁵ İzzet Mühürdaroglu, “Tertemiz Anadolu Çocuğu (Modernizm) Softalarına Kurban Edilemez”, *Hakkaniyet*, 10 Ocak 1958, Sayı: 17, 1.

¹⁴⁶ Asaf Ataseven, “Alkol ve İçki”, *Büyük Doğu*, 9 Ekim 1959, Sayı: 32, 13.

¹⁴⁷ Hâmid Çağıl, “İsrâf”, *İslâmın Nuru*, Haziran 1951, Sayı: 2, 24.

İnsanların eğlence uğruna ya da “lüks” yaşama özentisi ile yaptıkları aşırı harcamalar, “israf” konusunun muhafazakâr basın tarafından ele alınmasına neden olmuştur. Bu yayınlarda modern olma gayesi ile aşırı tüketime olan düşkünlüğün artması sıklıkla eleştirilmiştir.

Çeşitli isimlerin konu hakkındaki görüşlerini sütunlarına taşıyan gazete ve dergiler, lüks tüketimini ve israfı çeşitli yönleriyle irdelemiştir. Büyük Doğu’nun 22 Ekim 1943 tarihli sayısında Reşad Ekrem Koçu, lüks ile alakalı bir yazıyı kaleme alır. Koçu, İstanbul kadınlarının giyimleri uğruna israfa bulduklarını savunur. Zira aşırı harcamanın bir salgın haline geldiğini belirterek lükse dair eleştirilerini şu sözlerle destekler:

“Tepeden tırnağa, şeytan külahlı şapkalardan kızlarımızı mantara bastıran papuçlara varıncaya kadar lüks, İstanbul’da salgın halini aldı. Bir gün Taksim’den Sirkeci’ye kadar yürüdüm, mağazaların yalnız vitrinlerindeki kadın iskarpinlerini sayarak oyalanayım dedim, kırk ve kırk liradan üstün kıymette olanların sayısı iki bini buldu. İstanbul’un bütün kundura mağazalarının raf ve depolarında bir sayım yapılırsa bu rakam hiç şüphesiz ki yüzbinleri aşacak. Eşya iltifat ve isteğe uyar; hâlbuki biz bu kadar zengin değiliz. Cemal Nadir’in bir karikatürünü hatırlıyorum; Türk hâkiminin lüks denilen iffet ve namus vurguncusuna ve ev ocak yıkıcısına: ‘Suçlu! Ayağa kalk!’ diye bağıracağı zaman gelmiştir.”¹⁴⁸

Bilhassa İkinci Dünya Savaşı’nın ekonomik hayata olumsuz etkileriyle birlikte lüks ve israf muhafazakâr basında önemli bir gündem maddesi halini alır. Serdengeçti’nin 1948 tarihli sayısında ise Batıya ve lükse dair bir şiir paylaşılmıştır. Batıya ve lükse ilişkin eleştirilerin yer aldığı şiirden bir dördlük aynen şöyledir: “Erkek adı Donkişot, kadında yok ar, hayâ/ Namus; dinden bahseden kalır burada yaya/ Lükstür tuvalettir onlardaki her iman/ Mübalağa değildir bu saydıklarım inan.”¹⁴⁹

Hür Adam gazetesi, 2 Ocak 1951 tarihli sayısında yılbaşı eğlenceleri ile ortaya çıkan eğlence ve israfa ilişkin eleştirilere yer verir. Yazıda, bilhassa yılbaşı eğlencelerine merak duyanların yılbaşı balolarında, poker masalarında ve bu gibi eğlence mekânlarında “har vurup harman savurmalarına” dikkat çekilmiştir. Bu eğlenceler için alışveriş çılgınlığına giren kadınların ve önünde kimi lüks

¹⁴⁸ Reşad Ekrem Koçu, “Lüks Salgını”, *Büyük Doğu*, 22 Ekim 1943, Sayı: 6, 14.

¹⁴⁹ “Asrî Aile”, *Serdengeçti*, 1948, Sayı: 5, 10.

otomobillerin olduğu otel ve gazinoların da dolduğundan bahsedilir. Göz kamaştırıcı ışıklar, şaşalı ve debdebeler içinde eğlenenlerin milli servetin erimesine neden oldukları iddia edilir. Nitekim bu israflarla mali intiharların önüne geçmenin zorluğuna vurgu yapılarak, “helalinden para kazanamayan türedilerin hemen her gecesi, yılbaşı gecesi olacaktır,”¹⁵⁰ ifadelerine yer verilir.

Bilindiği üzere İslam dini, israfı reddederken tasarrufu da emretmektedir. Yalnız Batılılaşma çabalarının Türkiye’ye etkisi ile bu kural unutulmaya başlanmış ve tüketim amacıyla yapılan harcamalar artmıştır.

Bu bağlamda, Müslüman Sesi dergisinin 27 Nisan 1953 tarihli sayısında, buna dair bir yazı paylaşılmıştır. Yazıda, Avrupa ile “lüks” konusunda kıyaslama da yapılmıştır. Yazının bir bölümünde, lüks ve israfa dair şu ifadelere yer verilmiştir:

“İçimizde öyle insanlar var ki, evinin masraflarını tam olarak karşılayamazken, mali vaziyet bakımından kendilerinden kat kat üstün olanlarla yarış etmeye kalkarlar, kazançlarına bakmayarak ve yarını düşünmeyerek lüks hayat yaşamak sevdiğine düşerler... Evine haftada bir defa et alabilen ne insanlar var ki, çocuğuna 10 liralık oyuncak almakta beis görmüyor.

Lüks hayat düşkünlüğünün, neticesi olarak çeşitli hastalıkların arttığını da hesaba katarsak zararımızın her gün artmakta olduğu kanaatine varmamak mümkün değildir. Haftada birkaç defa eğlenmek için gıdalarından kısan aileler az değildir... Hulasa, ferden ferde yapacağımız şey, bir an evvel israftan kurtulmaktır... İsrâf, daima fena neticeler veren bir ifrittir.”¹⁵¹

Lüks hayat, israf kapılarını açar; israf da sefalet doğurur. Kendini bilen bir fert, bunu düşünür ve ona göre hayatını tanzim eder.¹⁵² Esasında da bu anlayışla lüks tüketimden kaçılması ve israfın önüne geçilmesi gereği önerilir. Zira israfa kaçılmaması, birey, aile, toplum ve devletin selâmeti açısından son derece hayati görülür.

Kapitalizmin etkisini hissettirmesi ile birlikte insanlar, adeta bir “harcama yarışına” girmiştir. İyi giyinmek, doyusuya eğlenmek, güzel ve medeni görünmek gayesi ile yapılan harcamalar, insanlarda bir tür takıntı haline gelmiştir.

¹⁵⁰ Safi Dümer, “Eğlence ve İsrâf Kampanyası”, *Hür Adam*, 2 Ocak 1951, Sayı: 35, 1-2.

¹⁵¹ “İsrafa Nihayet Vermek Lazımdır”, *Müslüman Sesi*, 27 Nisan 1953, Sayı: 75, 12.

¹⁵² “İkaz Kürsüsü”, *Müslüman Sesi*, 17 Ağustos 1955, Sayı: 110, 15.

Bu konuda yine Sebilürreşad'ın Ekim 1955 tarihli sayısında Halil Aslangül, şu sözlere yer verir:

“İsraf ve sefahat, fırtınalı denizde sefere çıkmak kadar tehlikelidir. Tutumlu hareket, hazinelere, definelere sahip olmak kadar iyidir, hatta daha üstündür. Müsrif bir kimse, hazineye de defineye de sahip olsa servetini kısa zamanda harcar... Dilimizde yer eden ‘Yananla yenene dağlar bile dayanmaz’, sözü ne kadar doğru. Güzelim ormanlarımız yakıla yakıla ne hale geldi. Lükse, moda Lükse, moda uyma iptilâsı, içki, kumar hastalığı, birçok ocağı söndürmüyor mu?”¹⁵³

Hakkaniyet mecmuasının 4 Nisan 1958 tarihli sayısında ise “sosyete” kesimine, lüks ve eğlence bağlamında eleştiriler yapılmıştır. İzzet Neşe'nin kaleme aldığı yazıda şu ifadeler yer verilmiştir: “Milletin seviyesinden kendisini ayrı tutan, onun dert ve sıkıntılarında bihaber, giyim, kuşam, lüks ve eğlenceden gayri bir endişesi olmayan bu sosyete bizi hiç, hem hiç alakadar etmez. Onlara tahsis olunan o parlak ve nadide sahifalara günah değil midir?”¹⁵⁴

Görüldüğü gibi Cumhuriyet ile eğlence ve tüketim anlayışının Batı yönlü bir seyir izlemesi, muhafazakâr basında lüks ve israf konusuna ilişkin eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bilhassa, Batılılaşma uğruna milli ve dini değerlerin boşa harcanmasının adeta lüks hastalığı ile israf salgınına neden olduğu savunulmuştur.

2.2.Muhafazakâr Basında Eğlence ve Sanat

2.2.1. Balo ve Dans

Osmanlı'da Tanzimat yıllarına kadar eğlenceler nispeten sınırlıydı. Saray eğlenceleri, din kaynaklı bayram eğlenceleri, farklı milletlerin kendine has eğlenceleri ve İstanbul'un liman şehri oluşundan kaynaklı meyhane ve batakhane türü eğlencelerden söz edilebilir. Geleneksel dönemde halk eğlenceleri, padişah şenlikleri, şehzadelerin sünnet düğünleri vs. şeklindedir. Ayrıca saray merkezli bayram eğlenceleri, Boğaziçi eğlenceleri, elçilik kokteyli, geleneksel halk eğlencelerinde helva sohbetleri bu eğlencelerdendir.¹⁵⁵

¹⁵³ Halil Aslangül, “İslâm'da Tutum”, *Sebilürreşad*, Ekim 1955, Sayı: 206, 94.

¹⁵⁴ İzzet Neşe, “Yine Sosyete”, *Hakkaniyet*, 4 Nisan 1958, Sayı: 29, 1.

¹⁵⁵ Özer, *a.g.e.*, 379-381.

Tanzimat sonrası dönemde sosyal hayatta büyük ölçüde ağırlığını hissettiren değişim, “salon âdâb-ı muâşeretî” olarak tanımlanmıştır. Salon hayatının en önemli özelliği, geleneksel dönemden farklı olarak mekânda kadın-erkek ayrılığının ortadan kaldırmasıdır. Osmanlı modernleşmesinde daha çok üst ve orta tabaka aileleriyle sınırlı olan eğlence hayatı, Cumhuriyet modernleşmesinde sosyal yaşamın bir gereği olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁶

Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilk danslı toplantılar ve hanımların dekolte tuvaletler giyerek dans ettikleri balolar, Batılı modern insanın eğlence tarzı olarak kabul edilir. Ayrıca bu paralelde tiyatro, sinema, konserler, müzik, dans gibi sanat ağırlıklı eğlenceler 1925-1940 arasında teşvik görmüştür.

Cumhuriyet ile birlikte halk plajlara, mesirelere, ada gezmelerine, kır eğlencelerine giderken; genç kuşak dans salonlarına koşup günün modası fokstrot, çarliston, tango dansları öğrenmeye çalışmıştır.¹⁵⁷ Bu yeni eğlence tarzının dışında Cumhuriyet ile birlikte eğlence anlayışı içinde şekillenen, günler öncesinden hazırlıklarına başlanan kutlamalardan biri olarak yılbaşı eğlenceleri de yeni eğlence kültürünün bir parçasını oluşturur. Miladi takvimin kabulü ile 1926 yılında hususi mahiyette kutlamalar yapılmıştır.¹⁵⁸

Geleneksel eğlence anlayışının yerine bahsedilen yeni eğlence kültürünün yaygınlaşmasından rahatsız olan kesimlerden en önemlisi yine muhafazakâr olarak nitelendirebileceğimiz kesimdir. Muhafazakâr basının temel iddiası, Batılılaşmayı ve modernleşmeyi şeklen algılamının zararlı sonuçlar doğurduğuydu. Bunun da “ahlaki çöküş” sebebiyet verdiğini de ifade etmişlerdir. Eleştirdikleri bu hususlardan biri de balolar ve dans

Balo; İtalyancada dans etmek olan “ballo” sözcüğünden gelir, İngilizcede 1630’larda dans ve bugünkü balo anlamını kazanmıştır.¹⁵⁹ Eğlence kültürünün önemli parçalarından olan balolar, modernleşmenin etkisi ile Osmanlı’da görülse de bu baloların katılımcıları çoğunlukla yabancı uyruklular ve Müslüman olmayan ahalidir. Hatta Osmanlı devlet adamlarının da davet edildiği ilk balo, Sultan ikinci

¹⁵⁶ Nevin Meriç, *Âdâb-ı Muâşeret- Osmanlı’da Gündelik Hayatın Değişimi (1894-1927)*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, 162-165.

¹⁵⁷ Özer, *a.g.e.*, 382-384.

¹⁵⁸ Özer, *a.g.e.*, 438.

¹⁵⁹ Emiroğlu, *a.g.e.*, 592.

Mahmut zamanında İngiltere elçisi tarafından Haliç'te bir gemide verilmişti. Bu Osmanlı devlet adamlarının kadınlı erkekli katıldığı ilk eğlencedir.¹⁶⁰

İlerleyen dönemlerde renkliliğiyle İstanbul'da farklı balolar verilmeye devam edilmiş ve artık İstanbul halkı da baloları yakından tanımaya başlamıştır. 1856'da Fransız elçiliğinde düzenlenen baloya Sultan Abdülmecit de katılmıştır. Yine bu dönemde çeşitli elçiliklerde balo ve davetler verilmiştir.¹⁶¹ Ancak bu dönemlerde Müslüman kadınların balolarda yer alınması hoş karşılanmamaktaydı. Nitekim 1856'da bir baloya katılan bir Paşa'ya bu durum sorulduğunda; "peçeli, yaşmaklı hanımların burada olduğu gibi birtakım subayların kollarına sarılmış halde dans etmeleri, bizim beyler için mümkün müdür!"¹⁶² demiştir.

II. Meşrutiyet öncesi sosyal çevrede kadın ile erkeği bir araya getirmede hala yeterli mesafe katedilmemişti. Meşrutiyet sonrasında ise düzende meydana gelen nispeten köklü dönüşümlerle değişmeye başlanmıştı. Hatta bu dönemde Avrupalı tarzdan esinlenen Osmanlı kadınının yüzü açık olarak görünmeye başlıyordu. Osmanlı toplumunda kadın ve erkeğin bir araya gelmeye başlaması, Osmanlı'da modernleşmenin ivme kazanmasında önemli kırılma noktalarından biri olmuştur. Kadınlı erkekli cemiyet hayatı ve protokol düzeni, resmi balo ve eğlence, Türkiye'de Cumhuriyet ile başlayan bir uygulama olmuştur.¹⁶³

Ancak bu noktada Mütareke döneminden de bahsetmek gerekir. Zira Mütareke ile birlikte modern hayatın eğlencelerinden olan balolar yaygınlık kazanmıştır. İlk olarak yabancı elçiliklerde başlayan baloların yaygınlaşmasında elçiliklerin büyük rolü olmuş, gece yarısına kadar devam eden balolar için özel kurallar da konmuştur. Kadın-erkek birlikte gitmenin zorunluluğunun yanında, içki ikramı, müzik, dans sonrası farklı eğlenceler, baloların özelliklerindendi.¹⁶⁴ Balolarda bu kuralların belirlenmesi, kadın ve erkekleri görgü kuralları ile ilgili derslere teşvik etmiştir. Bilhassa balolarda dansın bilinmesi şartı ile dansa dair

¹⁶⁰ Özer, *a.g.e.*, 389.

¹⁶¹ Özer, *a.g.e.*, 389-390.

¹⁶² Meriç, *a.g.e.*, 168.

¹⁶³ İlber Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, 93.

¹⁶⁴ Özer, *a.g.e.*, 390.

dersler alınmış ve dans balonun olmazsa olmazı kabul edilmiştir. Dans bilmeyenlerin baloya gelmesi ve dans edenleri seyretmesi ise ayıp karşılanmıştır.¹⁶⁵

Yukarıda da ifade edildiği gibi Cumhuriyet dönemi ile birlikte balolara özel önem verildi. Zira balolar, bir anlamda medeniyeti hayatın gereği olarak görülmüştü. Özel günler münasebetiyle her vilayette çeşitli balolar düzenlenmekteydi ve balolarda dans edilmesi de önemli bir husustu. Nitekim sosyal hayatta dansa yaygınlık kazandırmak için “dans şenlikleri” yapılmaya başlanmıştı. Tarabya’da Summer Place 1923 yaz sezonunun “tezyinat-çiçek eğlenceleri-dans” şenliği¹⁶⁶ şeklinde açılması dikkat çekici bir gelişme olmuştur.

Cumhuriyet döneminin ilk baloları, resmi balo özelliğine sahipti. İlk resmi balo, 1925’te düzenlendi. ¹⁶⁷İlk Cumhuriyet balosunu Dr. Doğan Duman bize şöyle aktarır: “Cumhuriyet’in kurulmasından sonra ilk balo, 1925 yılı Eylül’ünde İzmir’de düzenlendi. Mustafa Kemal’in isteğiyle, sadece Müslüman erkek ve kadınların bulunduğu bu küçük eğlence toplantısı aslında bir devrimdi. Çünkü İslami kuralların geçerli olduğu Türk toplumunda iki ayrı cinsin özgürce arkadaşlık etmeleri ve birlikte bulunmaları yasaktı”.¹⁶⁸

Ülkede baloların artmasıyla dansa olan ilgi de arttı. Amerika’da düzenlenen mukavemet yarışları ilgiyle izleniyordu. Türkiye’de ise ilk dans “mukavemet yarışması” Şubat 1924’te düzenlendi. 1920’li yıllarda dans tutkusuna yayın organları sayfalarında yer veriyordu. *Türk Hayatı*, *Resimli Gazete*, *Resimli Ay*, *Sevimli Ay* ve *Aylık Mecmua* bunlardandı. Bu tarz dergiler, dansı “asrı” yaşamın gereği görüyordu.¹⁶⁹Popüler kültürün eğlence tarzına halktan ilgi olmasa da elit kesimde bu tarz eğlencelere ilgi yoğundu. Bu durum sosyal temelde çeşitli farklılıklara da neden olmuştur.¹⁷⁰ Muhafazakâr basın, Cumhuriyet ile gelişen ve Batıya özgü olan balo,

¹⁶⁵ Meriç, *a.g.e.*, 169.

¹⁶⁶ Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, 467.

¹⁶⁷ Kamuran Özdemir, *Cumhuriyet Döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2007, 80.

¹⁶⁸ Lütfi Tınç, “Bir Zamanların ‘Asrı’ Eğlencesi Yılbaşı Baloları”, *Popüler Tarih*, Sayı:29, Ocak 2003, 55-56.

¹⁶⁹ Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat- İnkılap ve Travma 1908-1928*, 283.

¹⁷⁰ Bu kopuşun en önemli örneğini Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Ankara”sında Selma Hanım’ın evindeki “çılgın balodan” çıkan Neşet Sabit’in mevlide giden kadınlı-erkekli halk ile karşılaşması anlatır. Geleneksel kıyafetlerle kadınlar erkekleri takip ediyordu. Neşet Sabit, yatsı namazından sonra bu meclise girip mevlit ayinine iştirak etmek istedi. Selma Hanımın evindeki viskili, danslı çay

Cumhuriyet'in ülkeyi kalkındırmak için giriştiği çok yönlü süreç vatandaşı ve toplumu da değiştirmeyi ön görmekteydi. Kılık, kıyafetten tavır ve tüketim anlayışına dek geniş bir perspektifte Cumhuriyet'in yeni kimliğini inşa etmek isteyen rejim için kadınlı-erkekli balolar olması gereken bir eğlence anlayışıydı. Ancak buna karşılık muhafazakâr basın hem bu balolara hem de danslı eğlencelere yine eleştirel yaklaştı.

Nitekim Sebilürreşad, Nisan 1949 tarihli sayısında, Türk kızlarının Amerikan bahriye neferleri ile kucaklaştıran Hıristiyan talebe yurduna ilişkin eleştirilerini sayfalarına taşımıştır. Sultanahmet'teki talebe yurdu müdürlerinin Amerikan bahriye neferlerini eğlendirmek üzere Türk mekteplerinde okuyan kızları yurda davet ettikleri aktarılmıştır. Burada içkili, danslı ve laubali ortamı yurdun adeta bir Amerikan yurdu haline getirildiğinden söz edilmiştir. Türk kızlarının yaşadığı bu durum ve yaşanan bu olay şöyle değerlendirilmiştir:

“Şimdi soruyoruz? Bu danslı çayı kim, hangi makamından izin alarak tertip etmiştir... Bu kızlar buraya ne şekilde, kimin tarafından davet veya celbedilmişlerdir... Türk gençliğinin ahlak ve fazilet yolunda metanetle yürümesinde önayak olmak gayesiyle kurulmuş olan semiyetler, teessürlerini bildirmişler, tertip edilen ‘tertiple edilen danslı çay, Türk an’anelerine indirilmek istenen darbe olduğunu’ da ilave etmişlerdir.”¹⁷¹

Ehli Sünnet'in 1 Aralık 1949 tarihli nüshasında konu bağlamında şöyle bir değerlendirme yer almıştır:

“Hakiki Müslümanlarca herhangi bir bayramda barlar, balolar tertip etmek, manen maddeten de hayırlı işlerden sayılmaz... Herhangi bir bayramda bar baloya ve herhangi bir cenaze merasiminde çelenge, nümayişe sarf edilecek paralar, yetimlere, hastalara zayıflara, malul gazilere verilmelidir. Dans, bar, balo zevklerine kapılıp da hürriyeti, medeniyeti nefislerine hasretmesinler, her kanata hürmeti unutmasınlar...

Temenni ederiz ki: bütün fikracılarımız, ediplerimiz, münhasıran manasız maddeye bağlamasınlar, Truman'ların madde ile beraber manevi cephelere verdikleri medeni ehemmiyeti düşünsünler. Dans, bar, balo zevklerine kapılıp da hürriyeti, medeniyeti nefislerine hasretmesinler, her kanaate hürmeti unutmasınlar. Bilhassa ilme, ahlaka, fazilete, hakikate, mantığa karşı –muğalata yolu ile- inat ve isyan etmesinler, insanları daima hayra saik olsunlar. Şerden, fesattan, fitneden uzaklaşsınlar!”¹⁷²

ziyafetini bu şerbetli mevlitten ancak iki-üç kilometrelik bir mesafe ayırıyordu. (bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, İletişim Yayınları, İstanbul,1999, 140-145).

¹⁷¹ “Talebe Yurdu mu, Yoksa Bar mı?”, *Sebilürreşad*, Nisan 1949, Sayı:41, 255.

¹⁷² Hulusi Bitlis Aktürk, “Âhlaki Kanaatler Muhteremdir”, *Ehli Sünnet*, 1 Aralık 1949, Sayı: 73,11-12.

Büyük Doğu, bir Cumhuriyet bayramı balosundan izlenimlerini paylaşmıştır. Konya Çocuk Yuvası'nda düzenlenen baloda, büfenin envai çeşit içki ve meze ile dolu olduğundan söz edilmiştir. Her türlü zarafetten uzak dansların yapıldığına ve havuzlar dolusu içkiler içildiği gibi leğenlerce mezenin tüketildiğine de dikkat çekilmiştir. Baloda, gecenin şerefine 200 kadar kadehin bir dikişte içilip yere fırlatıldığı iddia edilmiştir.¹⁷³

Yine Büyük Doğu'da, "Yardım Sevenler Derneği" tarafından düzenlenen ve 1930 Güzellik kraliçesi Güler Arıman'ında da katılacağı baloya dair tenkitler yer alır. M.Raif Ogan'ın kaleme aldığı yazıda, yardım müessesesi iddiasındaki kurul, masum kızların adeta erkeklerin kollarına teslim edilişi gerekçesiyle eleştirilir. Ogan, balolardaki bu ortamı eski Romalılardaki "kadın pazarına" benzetmektedir. Ogan ayrıca, kızların umumi dans yerlerinde alkol ile paralı gençlere teşhir edilmesi ve bunun bir yardım derneği vasıtası gerçekleştirilip gazetelerde yer almasını da eleştirir.¹⁷⁴

Sebilürreşad mecmuasının Kasım 1950 tarihli yazısında da bu baloya ilişkin değerlendirmeler yer almıştır. Yardımseverler Derneği tarafından Aralık ayının ilk haftasında verilecek baloya ilişkin şu görüşlere yer verilmiştir:

"Balonun neşeli geçmesi için alınan kararlar arasında 1950 güzellik kraliçesi Güler Arıman'ın ilk dansının müzayedeye çıkarılması da vardır. Kraliçe ile bu ilk dansı yapacak olana ayrıca hediye verilecektir... Güzellik kraliçesini ilk kolları arasına alana verecekleri en güzel hediye nedir, bilir misiniz? Kore'de şehit olan Mehmetçiklerin kanlı gömlekleri! Bu kutlu geceyi bütün Demokrat Parti şubeleri yıldırım telgraflarla tebrik etmeyi sakın ihmal etmesinler!"¹⁷⁵

Örnekleri verilen mecmualar gibi İslam Dünyası da balolara ve dansa eleştirel yaklaşır. Örneğin, 21 Kasım 1951 tarihli sayısında H. Basri Çantay, "illet" diye tabir ettiği balo ve dansa ilişkin önemli göndermelerde bulunuyordu. Bu illetin- evvela İstanbul Beyoğlu'nda- Hıristiyanlar arasında belirdiğini ve Müslüman- Türk kadın ve erkeklerinin bu hastalığa Birinci Dünya Savaşı sonrasında yakalandığını ifade eder. Bu eğlencelere katılan Türk kadınlarının yabancı erkeklerle kucak kucağa ve göğüs göğse dans etmelerini şiddetle kınayan Çantay, bu hastalığın Anadolu'ya da sirayet

¹⁷³ Os. Yur., "Konyada Bir Manzara", *Büyük Doğu*, 3 Şubat 1950, Sayı: 17, 15.

¹⁷⁴ M.Raif Ogan, "Ahlâk Davamız", *Büyük Doğu*, 24 Kasım 1950, Sayı: 36, 6-7.

¹⁷⁵ "Ankara Pazarlarında Açık Arttırma", *Sebilürreşad*, Kasım 1950, Sayı: 91, 250.

ettiğinden söz eder. Basri Çântay, “Cumhuriyet baloları” için ise Halk partisinin “kötü yadigârı” tabirini kullanır.¹⁷⁶

Ehli Sünnet dergisinin 1 Mart 1952 tarihli sayısında düzenlenen balolardaki çeşitliliğe dikkat çekilmiştir. Doğum günü baloları, milli bayramlara dair balolar, misafir karşılama adına içilip dans edilen balolar, şeklinde sıralanmıştır. Eğlenceli balolar dışında matem günlerinde verilen baloların olması da “menfaat balosu” olarak nitelenmiştir. Para toplamak ve yardım etmek amacıyla düzenlenen bu balolar için şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ya matem günlerinde verilen balolara ne dersin? Filan yerde zelzele oldu, balo. Su bastı, balo. Yangın çıktı, balo. Yetim çocuklar giydirilecek, balo. Sevinçli günlerde sevinmek, oynamak, zıplamak bir derece makul görülüyor. Fakat vatandaşlar tiril tiril titrerken, aç, susuz, perişan, yurtsuz, yuvasız zelzeleden çıkmış, seylâbdan zorla kurtarılmış, birçok can kaybetmiş, ağlarken oynayıp zıplamaya lüzum var mı?.. Böyle balolara Şerefine değil, menfaatine balo derler.¹⁷⁷”

Bir bütün olarak Türk kültüründe olmayan bu yeni eğlence tarzına mesafeli olan muhafazakâr basın ve pek çok entelektüel, baloları olduğu gibi burada icra edilen dansları da eleştirir. Serdengeçti’de yer alan bir şiirde Türk kızlarına sallanmanın, yani dansın yakışmadığı belirtiliyordu.¹⁷⁸

Türk Ruhu dergisinin 2 Mayıs 1958 tarihli sayısında ise “ Dans Psikolojisi” başlığı ile dans sırasında kadının ve erkeğin taşıdığı psikolojilerden bahsedilmiştir. Dansın harekete dayalı ve tempolu oluşunun kişilerde “cinsi arzular” uyandırdığından söz edilir. Bu analize göre, kadın ile erkeğin dans sırasında kurduğu temasın ve yakınlığın çiftlerde “cinsi bir tahrik” uyandırdığı savunulmuştur. Modern kızların dansa düşkünlüğünü bu sebeplere dayandıran yazı şu sözlerle son bulur: “Bizim ultra modern gençlerimiz acaba dansın marumane bir şey olduğunda ısrar mı edeceklerdir? Onlar bilmiyorlar mı ki, bazı kabilelerin raks etmek suretiyle yaptıkları, sadece şehvi hisleri tahrik etmekten başka bir şey değildir.”¹⁷⁹

Aynı derginin 9 Mayıs 1958 tarihli sayısında da Dr. Boouer’den bir yazı alıntılanır. Buna göre baloya katılan kadınların erkeğe hoş görünmek amacı ile

¹⁷⁶ H. Basri Çântay, “Balo ve Dans”, *İslâm Dünyası*, 21 Kasım 1951, Sayı: 35, 16.

¹⁷⁷ Lâtifeci, “Menfaat Balosu”, *Ehli Sünnet*, 1 Mart 1952, Sayı: 108, 16.

¹⁷⁸ Âşık Fedai, “Sallan Yuvarlan”, *Serdengeçti*, Mart 1957, Sayı: 23, 14.

¹⁷⁹ M. Kıdeyş, “Dans Psikolojisi”, *Türk Ruhu*, 2 Mayıs 1958, Sayı: 5, 7-15.

yaptıkları anlatılmıştır. Dansta kadın ile erkeğin yakınlaşması ile şehvi duyguların iyice arttığı belirtilmiştir. Kadının şehvi duygularla dansa iştirak ettiği şu ifadelerle iddia edilir:

“Kadın, Venüs’ten daha güzel görünmek ve taşıdığı mücevherattan daha parlak, daha göz alıcı olmak ister. Bütün bunları sadece erkeğe tesir etmek emeliyle yapar. Kendi kadınlık kokusunu daha da arttırarak erkekleri büsbütün çıldırtmak için lavantalar, parfümler kullanır. İşte kadın bu vasıtaları ile erkekleri tahrik ederken umumi evzaı etvarı ve dansları ile aynı zamanda kendi şehvi hislerini tatmine çalışır... Kadınların baloya giderken bu kadar süslenmelerinin en dekolte giysilerini giymelerinin sebebi ve danslarının tertibi, hep bu neticeyi sağlamak içindir.”¹⁸⁰

Modern hayatın bir parçası olarak görülen balo ve danslar, kadın ve erkeğin bir arada eğlendiği asri eğlence anlayışına işaret ediyordu. Bundan dolayı Cumhuriyet dönemi baloları da aynı zamanda modern eğlencenin adeta olmazsa olmazıydı. Muhafazakâr basın ise bu baloları, Batı’nın ilminden uzak, taklidi bir kültür ve manen ise anlamsız bir tertip olarak değerlendirmiş ve karşı çıkmıştır. Her şeyden önce balolar ve burada icra edilen dansların ne Türk kültürüne ne Müslümanlığa yakışmadığı çeşitli değerlendirmeler etrafında ele alınmıştır.

2.2.2. Yılbaşı ve Noel Kutlamaları

“Noel”, Hıristiyanlığa mensup insanların, İsa peygamberin doğum gününü kutlamak için bir araya geldikleri etkinliğin adıdır. “Yılbaşı” ise Noel’den bir hafta sonra, yılın son gününe tekabül eden 31 Aralık günü, tüm insanların kutladıkları güne verilir.

Türkiye’de resmi olmayan ilk yılbaşı eğlenceleri Osmanlı Devleti’nin son dönemine rastlamaktadır. Fakat duruma dair netliğin sağlanması içinde Osmanlı’da kullanılan takvimlere kısaca değinmek gerekecektir. Osmanlı’da “Hicri” ve “Rumî” olmak üzere iki takvim vardı. Hicri takvimde yeni yıl, Muharrem ayıyla başlar. Bu tarihin takvim açısından yılbaşı olması, kutlama açısından hiçbir önem taşımazdı. Rumî (mali) takvim ise Hicri tarihin kullanılmasından ortaya çıkan 10 günlük farkı ortadan kaldırmak amacını taşıyordu. Rumî takvimin başlangıç ayı Mart idi. Her iki yılbaşında tatil yapılmazdı ve bu günlerin özel bir önemi yoktu.¹⁸¹

¹⁸⁰ M. Kıdeyş, “Dans ve Musiki Psikolojisi, *Türk Ruhu*, 9 Mayıs 1958, Sayı: 6, 10-11.

¹⁸¹ Gökhan Akçura, “Osmanlı’dan Günümüze Yeni Yıl Kutlamaları - Yılbaşıdır Bunun Adı”, *Toplumsal Tarih*, Sayı:132, Aralık 2004, 32.

Osmanlı'daki Hıristiyanlar, 24 Aralık gecesini 25'e bağlayan gece Hz. İsa'nın doğuşunu kutlardı. 31 Aralık günü de aslında dinsel açıdan çok önemli olmasa da kimi kesimlerce (özellikle Ortodoks Rumlar) Hz. İsa'nın sünnet günü olarak anılırdı ve bu gecede de Noel'e benzer kutlamalar yapılırdı. Rumlar yılbaşı gecesinde hindi yiyip danslarla eğlenirken, İstanbullu Ermeniler ise zengin ziyafet sofraları kurarlardı. 1829'da düzenlenen etkinliğe İngiliz sefirinin daveti ile Osmanlı devlet adamlarından katılımın sağlanması Osmanlı'nın resmi olmayan ilk yılbaşı etkinliği olarak değerlendiriliyordu.¹⁸²

Cumhuriyet ile 1926 yılında Rumi takvimden Miladi takvime geçilmiştir. Takvim değişikliği ile Türkiye'de yılbaşı kutlama âdeti yerleşmeye başlamıştır. Çam ağaçlarının süslenmesi, insanların birbirine hediye alıp vermesi, günler öncesinden başlayan hazırlıklar ve yılbaşı günü sabaha kadar süren eğlenceler, Miladi takvime geçilmesiyle yaygınlaşmıştır.¹⁸³ Miladi takvimin kabulü ile 1926'da hususi mahiyette kutlamalar yapılmıştır. İstanbul Elektrik İdaresi ilk defa o gece, tam saat on ikide, şehrin ışıklarını bir dakika söndürme âdetini başlatmıştır. 1926 yılı akşamı Perşembeyi Cumaya bağlayan gece olduğundan ve Cuma günleri de o dönemlerde tatil sayıldığından yılbaşı eğlenceleri rağbet görmüştür.¹⁸⁴

Dönemin ulusal gazeteleri de yılbaşı kutlamalarına dair haberleri sayfalarında paylaşıyordu. Ulus gazetesi, "Yılbaşı Baloları" başlığı ile Ankara Palas'ta verilen balolar çok güzel oldu' haberini veriyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat katıldığı balonun neşe içinde geçtiği ifade ediliyordu.¹⁸⁵ Cumhuriyet gazetesinde ise "İstanbul'da dünkü yılbaşı hazırlıkları" başlığıyla yılbaşı kutlamaları öncesi bilgiler paylaşılıyordu. Kutlamaya dair alışverişlerde rağbet görenler, daha ziyade içki, meze, kuru ve yaş yemiş, manifatura eşyası ve oyuncak olmuştur.¹⁸⁶

Cumhuriyet döneminde yoğun katılımlarla heyecan içerisinde kutlanmaya başlayan yılbaşı eğlenceleriyle ilgili günler öncesinden hazırlıklar başlar, o gece eğlence pek çok yerde hâkim olurdu. Ancak yılbaşı eğlencelerinde israfların olması, içkilerin tüketilmesi, özetle harama düşülmesi dönemin muhafazakâr basınının

¹⁸² Akçura, *a.g.m.*,33-35.

¹⁸³ Özer, *a.g.e.*, 438.

¹⁸⁴ Keskin, *a.g.e.*, 156.

¹⁸⁵ *Ulus*, 2 Sonkânun 1936, 2.

¹⁸⁶ *Cumhuriyet*, 31 Aralık 1948, 4.

eleştiri oklarına hedef oldu. Özellikle 1940'lardan sonra yılbaşı eğlenceleri, bir tür ahlak bunalımına yol açtığı iddiası üzerinden eleştirildi. Zira yılbaşı eğlenceleri, bir yabancılaşma unsuru olarak değerlendirilmekteydi. Müslümanlara has pek çok kutsal gün varken yılbaşı eğlencelerine yoğun ilgi duyulması, Türklük ve İslamiyet temelinden yılbaşı kutlamalarıyla hesaplaşmaya vardı.¹⁸⁷

Yılbaşı adedinin yeterince ilgi görmesi aynı zamanda kamuoyunda yeni kavramların da tartışılmasına yol açtı. Bunlardan en önemlisi de kuşkusuz Noel Baba idi. Ocak 1950 tarihli Sebilürreşad mecmuası, "Noel baba" karakterinin Müslümanlara güler yüzlü, ak saçlı ve şirin gösterilmeye çalışılması eleştirilmiştir. Noel Baba'nın şu şekilde gösterilmesindeki maksadın, Şarkın ve İslâm'ın körpe zihinlerine "Noel" algısını yerleştirmek olduğu savunulmaktadır. Noel'i kutlayan ve çocuklara adeta kötü miras bırakan Müslüman- Türk aileleri için de şu ifadeler kullanmıştır:

"Bugün hemen hemen ekseri zengin Müslüman Türk ailelerinin evinde birer süslü Noel ağacı görürsünüz. Bunu garplılışmanın, inkılâbın bir icabı sayar ve bununla övünmeyi bir şeref bilirler. Bunların İslam dini ve Peygamberi hakkında en ufak bilgileri yoktur. Kendileri çocuklarına babalık yapıp esas dinlerini öğretmedikleri için, çocuklar Noel babayı tanımak ve sevmek mecburiyetinde kalmışlardır. İçimize sinen bu taklitçilik ve mukaddesatı inkâr, o kadar ifrata varmıştır ki, garip bir tesadüf; mübarek Peygamberimiz Fahri âlem hazretlerinin doğum gecesi olan ilk kandil, yılbaşına rastladığı halde, o gece bin bir zevk ve iştret içinde bu anı hatırımızdan bile geçirmeden Noel babanın fusûnkar aksakalına kendimiz kaptırdık. İçtik, içtik, içtik!"¹⁸⁸

Serdengeçti'de de Noel ve Noel babaya dair şu eleştirilere yer verilmiştir:

"Biz de gavurlar gibi kışın ortasında bir yılbaşı demiş, tutturmuşuz! Bu adet, Hıristiyanlığa putperest Roma devrinden geçen bir adet!.. Ondan da bize geçti. 'Noel Baba!' diye bunak bir herif! Kırkıktan sonra azmış zamparalar gibi kapı dururken bacadan iner! Çocuklara hediyeler getirir. Çamlar dikilir. Çamlar devrilir. Herkes o gece aklını, parasını, birçoklarını namusunu kaybeder!.. Asrılık bu! Boru mu!.. Öyle ucuza mal olmaz!"¹⁸⁹

Büyük Doğu dergisinde, yılbaşı için, "küfür, dalâlet, ıstırap, şaşkınlık ve perişanlık dünyasının yılbaşı gecesi," ifadesi kullanılır. Bu geceyi kutlayacak olanların o gece içki içip kusacaklarından, kumar oynayıp yutulacaklarından söz

¹⁸⁷ Obuz, *a.g.m.*, 438.

¹⁸⁸ "Noel Babaya Karşı Lâiklik Yok mu?- Bu İnkılâbın İcabı mı?", *Sebilürreşad*, Ocak 1950, Sayı: 68, 278.

¹⁸⁹ "Yılbaşı", *Serdengeçti*, Şubat 1950, Sayı: 9, 15.

edilir. Yılbaşı sabahı uyandıklarında, hakikat karşısında ürperti duymayacaklarını ve üstelik haftalarca birbirlerine şu soruyu soracaklarını yazar: “Yılbaşı gecesini nerede geçirdiniz? Nasıl, eğlenebildiniz mi?”¹⁹⁰ Bu yazıda, hem kendilerine ait olmayan bir günün kutlanmasının yanında o gün günah sayılan pek çok eylemin de gerçekleşmesi eleştirilir. Dahası israf da söz konusudur ve ancak bunlar umursanmaz.

Ehli Sünnet ise Ocak 1952 tarihli yazısında, yılbaşına ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı bir yazıya yer vermiştir. Yılbaşının Hıristiyanlar için adeta bir mevlit kandili mahiyetinde olduğu vurgulanmıştır. Bunun Hz. İsa'nın doğuşunu simgeleyen gün olduğu aktarılmıştır. Bu güne ilişkin eleştiriler şöyle açıklanmıştır:

“Her peygambere olduğu gibi Hz. İsa'ya da hürmet etmek bütün Müslümanların din vazifesidir. Ancak bu vazifeyi sabahlara kadar kumar oynamak, şarap içmek, zina etmek şeklinde yapamazlar... Maalesef birçok İslam aileleri bu vazifeleri unutmuş ve ‘yılbaşı gecesini nerede geçireceğiz?’ şeklinde birbirinden sual soruyorlar... Hâlbuki o gece, yalnız Hıristiyanlar için mukaddes bir gecedir. Müslümanlar için şerefli bir gecedir, fakat Efendimizin mevlût gecesine nispetle ikinci derecede kalır. Gerek Hıristiyanlar ve gerek Müslümanların bu şerefli gecenin kudsiyetini şatafatlarla, sefahatlerle ihlal etmeye salahiyetleri yoktur. İslam dininde Allah'ına, Peygamberine ve Kuran'ına büyük bir hulula bağlanarak bu gibi mübarek geceleri ibadetle geçirmek adet olmuştur.¹⁹¹

Hür Adam da açık bir şekilde yılbaşına ve kutlanma tarzına eleştirel yaklaşır. Mesela, gazetenin 1 Ocak 1952 tarihli nüshasında Frenklerin Noel yortusunun bazı Müslüman aileler tarafından benimsenip kutlanmasına karşı çıkmıştır. Yazıda, yılbaşının Müslüman Türk toplumunun da bir bayramı imiş gibi kutlanmaya başlanmasına dikkat çekilmiştir. Radyolarda ramazan ve kurban bayramlarının ciddiyet ile kutlanmazken yılbaşı için ortalığın cümbüşe döndürülmesi eleştirilmiştir. Kimilerinin yılbaşı için içki sofraları ve kumar masaları kurduğundan yine yılbaşı âlemlerinde paraların boşa harcandığından bahsedilmiştir. Dolayısıyla Avrupa medeniyetinin faydalı tarafları dururken yılbaşı gibi çılgınlıkların alınmasına karşı çıkmıştır.¹⁹²

¹⁹⁰ Be. De., “Yılbaşı”, *Büyük Doğu*, 29 Aralık 1950, Sayı: 41, 8.

¹⁹¹ “Yılbaşı”, *Ehli Sünnet*, Ocak 1952, Sayı: 105, 16.

¹⁹² “Yılbaşı Anladık Amma- Bu İçki Kumar Âlemler Ne?”, *Hür Adam*, 1 Ocak 1952, Sayı: 138, 1-3.

Yine aynı gazetenin bir başka sayısında (4 Ocak 1952), Türkiye’de kutlanan yılbaşına ilişkin eleştirilerde bulunulur. Rıza Ömer Yozgatlı kaleme aldığı yazısında, bu güne duyulan ilgiyi ve özentiyi eleştirir. Yozgatlı, yılbaşına ve buna özenenlere ilişkin şu değerlendirmelerde bulunur:

“Yaşamakta bulunduğumuz şu geceleri en uzun, gündüzleri pek kısa günlerde kadından, erkekten, gençten geçkenden nice kişiler görülmektedir ki, adı geçen geceleri, adı söylenen gündüzlere katarak harıl harıl çalışıyorlar. Çılgınca yırtılarak ve yırtılarak özeniyorlar, bezeniyorlar. Neye mi? Ne için mi? diyeceksiniz. Bayrama, paskalyaya, Milad-ı İsa paskalyasına.

Otuz yıldan beri, hatta bir asırdan az olmayan zamanlardan itibaren başlayan Batı taklitçiliğiniz size neler kazandırdı. Ne kaybettirdi. Kârda mıyız zararda mı? Defteri karıştırıp bir görelim. Hıristiyan paskalyalarına onlardan daha sevdakeşâne bir şekilde konuşmalarımız onları bir yandan da bizden öğrendiriyor. Yerden göğe kadar da hakları vardır. Öyle ya, onlar bizim dini bayramlarımıza iştirak etmek şöyle dursun, dönüp bakmıyorlar bile...”¹⁹³

Muhafazakâr basının genelinde eleştiriler ve karşı çıkışlar benzer temellere dayanmıştır. Birçok yerde yılbaşı hazırlıklarının yapıldığı, bilhassa çalgılı yerlerde, büyük gazino ve otellerde eğlence için yerlerin önceden ayırtıldığına vurgu yapılmıştır. Bu hazırlıklara girişilmesi, rezalet olarak değerlendirilirken Hıristiyanlara ait bir günün kutlanması yadırganmıştır. Bu gecede içilen içki ve kumara harcanan paralarla fakir-fukaraların doyurulabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu israf gününün Müslümanlık ile alakasının olmadığı ve bunu bilmeyen, dininden bihaber, Müslümanların olduğu da vurgulanmıştır.¹⁹⁴

Hür Adam’da Hakkıoğlu imzasıyla yayınlanan bir yazıda, “yılbaşı eğlencesi, içki içmektir”, diye bir yazıyı sayfalarına taşıyan Zafer gazetesi eleştirilmiştir. Yılbaşı eğlencesinin içkili, şaraplı, viskili ve konyaklı bir eğlence olduğu fikrine karşı çıkmıştır. Yazıda, “sarhoşa her akşam yılbaşı!” demenin daha doğru olacağı savunulmuştur.¹⁹⁵

Sebilürreşad mecmuası Ocak 1956 tarihli sayısında, Yılbaşı eğlencelerinin Türkiye’de de; Noel açmaları, Noel hediyeleri, Noel hindileri ve büyük Noel masrafları ile adeta bir “Noel yortusunu” andırmaya başladığından bahsetmiştir. İstanbul’da Fatih, Edirnekapı, Topkapı gibi en saf Müslümanların yaşadığı semtlerde

¹⁹³ Rıza Ömer Yozgatlı, “Yılbaşı Bayramı”, *Hür Adam*, 4 Ocak 1952, Sayı: 139, 1-3.

¹⁹⁴ “Yılbaşı Çılgınlıkları”, *Hür Adam*, 26 Aralık 1952, Sayı: 239, 1-4.

¹⁹⁵ Hakkıoğlu, “Sarhoşa Her Gün Yılbaşı”, *Hür Adam*, 6 Ocak 1953, Sayı: 242, 2.

bile yılbaşı hazırlıklarının olduğu aktarılır. Dükkân vitrinlerinde Noel çamlarının, çamlar üstünde küçük renkli ampullerin ve oyuncakların eski Müslüman kandillerini hüznle hatırlattığından bahsedilmiştir. Dergide, kurban bayramlarında-fakirlere dağıtılmak üzere- kurban kesmeyi unutanların Noel’de hindi kesmelerine mana verilemeyeceği de ifade edilmiştir.¹⁹⁶

Din Yolu dergisi, 15 Mart 1956 tarihli ilk sayısında, “Noel Ağacı” başlığı ile Noel uğruna kesilen çam ağaçlarına dikkat çekmektedir. Hz. İsa’nın dünyaya gelişinin çam ağaçlarının kesilmesi ile ilişkilendirilmesi şu sözlerle eleştirilmiştir:

“Hz. İsa, bir çam ağacı altına doğmamış, pek mütevazi bir yerde doğmuştur. Hz. İsa, af ve merhamet doktrinini neşrelemiştir. Onun ruh-u mübareği doğduğu gece böyle milyonlarla çam ağacının katli ü imha edilmesine razı olur mu? Dünyada bundan daha saçma, daha mantıksız, daha zalim bir hurafe olamaz... Her sene Hz. İsa’nın veladeti münasebetiyle çamları kesmek değil, birer çam dikmek icabeder.

Ya bizim Müslüman mı, Hristiyan mı ne idüğü belirsiz züppelerimize ne diyelim? Onlar da bu katli-âma iştirak ediyorlar. Sanki Hristiyan âleminin yaptığı kâtâl kâfi değilmiş gibi onlar da Noel ağacı donatıyorlar...”¹⁹⁷

Noel’in ve Noel Baba’nın Müslümanlar için bir anlam ifade etmemesine rağmen kendilerindenmiş gibi sahiplenilmesini yanlış bulan söz konusu çevreler, yılbaşı izlenimlerini konu ederek eleştirilerini, ikazlarını sürdürdü. 1956 yılını 1957’ye bağlayan yılbaşı gecesi için tertiplenen bir baloya katılan yüzlerce çocuğa Noel Baba’nın hediyeler dağıtması Sebülürreşad’da toplumun dini ve milli kimliği için yıkım olarak görülmüştü.¹⁹⁸

Aynı dergide Yusuf Ziya Çağlı, Aralık 1957 tarihli yazısında, bazı Müslümanların o gece sabaha kadar eğlenceli ve içkili masa başlarında kumar oynamakla vakitlerini zayi ettiklerini haber verir. Ayrıca bunların servetlerinden bir kısmını buralarda kaybettiklerini söylemektedir. Hatta bu eğlencelere iştirak edenlerin birbirlerinden nefretle ayrıldığına dikkat çeker. Çağlı, bu bilgiler ışığında şu düşünceleri savunmuştur:

“Halbuki, ‘Milad-ı İsa’ denilen yılbaşı, Hazreti İsa’nın doğum günüdür. Buna binaen Hristiyanların bu önemli günlerini anmaya ve kutlamaya hakları vardır. Fakat birtakım Müslümanların da onları bu önemli

¹⁹⁶ “Yılbaşı Eğlenceleri, Hristiyan Hurafeleri”, *Sebülürreşad*, Ocak 1956, Sayı: 213, 203.

¹⁹⁷ “Noel Ağacı”, *Din Yolu*, 15 Mart 1956, Sayı: 1, 14.

¹⁹⁸ “Çocuklar Noele Alıştırılıyor”, *Sebülürreşad*, Ocak 1957, Sayı: 236, 168.

günlerine iştirak edip her dinde haram olan, ahlak kaidelerince de fena ve yasak olan kumar ve içki gibi şeylerle meşgul olmaları tam bir şaşkınlık alametidir.”¹⁹⁹

Anlaşılabacağı üzere muhafazakâr basın, yılbaşını adeta bir bela olarak görmüştür. Keza Serdengeçti, 1958’in gelişini, “Yılbaşı geliyor, başımızın belası geliyor!” başlığı ile duyuruyordu. O geceye dair olabileceklerin sıralandığı yazıda; geceye dair devrilen çamlar, kumar masaları ile fahişelere harcananlar, sosyete mensup kadınların yarı çıplak sükse yarışları ve sarhoş olup nara atanlardan haberler veriliyordu. Yılbaşına, yılbaşı sonrası yaşananlara ve milli piyangoya dair şu görüşler savunulmuştur:

“Yılbaşında kimi servetinden, kimi aklından, kimi iffet ve ismetinden olacak.... Çok geçmeden bu gece bitecek sabah olacaktır ve o zaman yılbaşı sevdalıları ayılacaklardır. Ya Milli piyango... Beş on kişiyi zengin etmesine mukabil milletin üstüne bir kâbus gibi, milli bir felaket gibi çökmüş!..

Bir peygamberin doğum gününü sarhoş kusalmlarıyla sarhoş naralarıyla, kumarla, düşüşlerle, dübeşlerle, paralar ve namus yağmalarıyla karşılamak, dalâletlerin en büyüğü...”²⁰⁰

Anlaşıldığı üzere yılbaşının sembolleri ve diğer bütün bileşenleriyle Müslümanlarca kutlanması şiddetle eleştirilmiş, reddedilmişti. Yılbaşı gecesinden sonra yaşanan manzaralar kadar öncesindeki hazırlıklar da sıklıkla eleştirilmekteydi. Buna ilişkin bir eleştiri de Serdengeçti’nin Ocak 1959 sayısında yer almaktadır. Yılbaşına dair bazı gözlem ve değerlendirmeler şöyle aktarılmıştır:

“Bilhassa büyük şehirlerimize yılbaşı gelmeden 15-20 gün evvel hazırlıklara başlanır. Yılbaşı piyangosu için dairelerde cetveller tanzim edilir; herkesten paralar toplanır, biletler alınır... Emek vermeden alın teri dökmeden, hazıra konmak isteyenlerin icat ettikleri başıboş, nizamsız, düzensiz bir cemiyetin bünyesinde yerleşmiş çok zararlı, çok tahripkâr müesseseler, telâkkiler kanserleşmiş içtimai hastalıklardır... Kumarın cemiyet içinde, aile içinde açtığı yarayı hiçbir şey kapatamaz.

Günlerden beri yılbaşı gecesini bekleyen sosyete mensup bayanlar, o gece çırılçıplak giyinirler, pardon soyunurlar, bayanlarımızın bu gece açık tarafları kapalı taraflarından fazladır... Ya sayın baylar, kendi karılarını başkalarının kucağında görmekten memnun ve mesrur. Çünkü sayın bayan bu gece sükse yapmıştır! Esefle kaydedelim ki, bu çirkin ve iğrenç adetler yavaş yavaş bütün şehirlerden kasabalara, kasabalardan köylere yayılmaktadır...”²⁰¹

¹⁹⁹ Yusuf Ziya Çağlı, “Yılbaşı Münasebetiyle”, *Sebilürreşad*, Aralık 1957, Sayı: 258, 127.

²⁰⁰ “Yılbaşı Geliyor”, *Serdengeçti*, 28 Aralık 1957, Sayı: 26, 5.

²⁰¹ “Yılbaşı”, *Serdengeçti*, Ocak 1959, Sayı: 28, 6.

Noel'in Türkiye'de yoğun bir biçimde rağbet görmesinden duyulan rahatsızlıkla Şerif Kanun isimli müftü şunları ifade eder:

“(Noel), Hıristiyanların bir yortusudur... Fakat buna rağmen mağazalarımızın çoğu pamuklarla ve güzel çam ağaçlarımızdan kesilen dallarla süslenmekte ve biz adeta (Noel)'i kutlamaktayız. Her tarafında tekbir sesleri duyulan bu mübarek Türk ve Müslüman diyarında nasıl olur da bu gibi günler ve geceler kutlanabiliyor Bizim kendi dini ve milli günlerimiz yok mudur? Bu hal, yavrularımızın körpe dimağları üzerinde tesir yapmıyor mu zannediyorsunuz?”²⁰²

Yeşil Nur mecmuası, 1 Ocak 1960 tarihli sayısında içtimai sıkıntıları üç kelime (cehalet- atalet- gaflet) ile özetlerken Batı'ya olan hayranlığın, memlekette yeni ve tuhaf adetler görülmesine neden olduğunu savunmuştur. Nitekim bu tuhaf adetlerden biri de “Noel yortusudur.” Bu Batı âdetine ve Batı'ya teveccüh gösterenlere şu soru yöneltilmiştir:

“Daha iyi bir düstur, daha sağlam bir usulün arayıcısı ve tatbikçisi olunacak yerde, bizzat Garbın kendi kendine mücadele ettiği, benliğinden söküp atmaya çalıştığı sefahatına ve fakir bir millet için kabulü caiz olmayan lüksüne, sosyetesine ve Hıristiyanlık kokusu taşıyan yortularına, Noel bayramlarına kapımızı ardına kadar açmak doğru mudur?”²⁰³

Yine Yeşil Nur, Türkiye'de bazı yayınların dini ve milli günlerden çok yılbaşı gibi gecelere ilgi gösterilmesine karşı çıkmıştır:

“Onlar için yılbaşı geceleri, Noel kutlamaları vs. ler daha mühimdir. Bir bar artisti çıplak bir basın toplantısı yapar, hepsi de koşarlar. Sütun sütun yazı... Poz poz müstehcen resimler... Sanki milletin çok derdiymiş gibi. Bil ki, mahutların gazete ve dergilerine verdiği paralar, düşman cephesine elinle teslim ettiğin cephanelerden farksızdır. Onları alma ve okuma!”²⁰⁴

Sonuç olarak muhafazakâr basında, yılbaşı eğlenceleri, ahlaki yozlaşmanın ve toplumsal çöküşün sebepleri arasında gösterilmiştir. Dini değerlere ve Türk geleneğe ait unsurlar için öze dönüş telkininde bulunulmuş ve yabancı bir unsurun yerleştirilmeye çalışılması fikrine karşı çıkmıştır.

2.2.3. Güzellik Müsabakaları

Batılılaşma ve kapitalizmin etkisiyle birlikte Türkiye'de kimi gazeteler, eğlence kültürünün “reklam yüzü” haline geldi. İnsanları dans kurslarına

²⁰² Şerif Kanun, “İslam Adetleri ve (Noel)”, *Müslüman Sesi*, 10 Ocak 1959, Sayı: 165, 10.

²⁰³ “Bir Noel Yortusunun Düşündürdükleri”, *Yeşil Nur*, 1 Ocak 1960, Sayı: 1, 1.

²⁰⁴ Fırıncıoğlu Selahâttin, “Milliyetsiz Matbuat”, *Yeşil Nur*, 20 Mayıs 1960, Sayı: 6, 6.

yönlendiren, kadınlı-erkekli balolara özendiren, içki reklamları da dâhil olmak üzere pek çok reklamı sütunlarına taşıyan bir anlayış gelişmişti.

Cumhuriyet döneminde gazeteler, gündelik hayatın dönüşümüne reklamlar yazılar ve hatta düzenledikleri müsabakalarla katkı sağlıyordu. Avrupa ve Amerika’da düzenlenen güzellik yarışmaları, 1920’lerde Türk basınında teşvik edilen bir husustu.

Batılı değerler yakından takip edilmiş ve bu anlayışa binaen Avrupa ve Amerika’da düzenlenen güzellik yarışmalarının Türkiye’de de gerçekleşmesi için çeşitli düşünceler dile getirilmiştir. Cumhuriyet gazetesi, bu gelişmenin ilk adımını atarak bir güzellik müsabakasının tertibi için büyük destek vermiştir (Şubat 1929). Bu tür bir yarışmaya katılmak “milli bir mesele” olarak görülmüştür.²⁰⁵

Cumhuriyet döneminde güzellik müsabakaları ciddi anlamda ilk kez 4 Şubat 1929’da gündeme gelmiştir.²⁰⁶ Bilhassa Cumhuriyet gazetesi, Türkiye’nin de bu müsabakalarda yer alması gerektiğini aktarmıştır. Gazete, buna dair yazıyı, “Bizim bu memleketlerden ne farkımız var. Bizim memlekette güzeller hiç de az olmadığı halde, aynı şeyi niçin yapmayalım?”²⁰⁷ şeklinde paylaşıyordu. Türkiye’nin bu konuda Batı’dan daha geri olmadığı vurgulanarak bu müsabakalara ilgi gösterilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke içindeki kimi çevreler, Türkiye’de bir güzellik müsabakası düzenlenmesi için gündem oluşturmuşlardır. Bu işin öncülüğünü 1929 Mart’ında açtığı yarışmayla Cumhuriyet gazetesi üstlenmişti.²⁰⁸ Gazete, Türk kadınının güzelliğine atıfta bulunuyor ve Türk kızlarını böyle bir yarışmaya katılmalarını sağlamak için teşvik etmeye çalışıyordu.²⁰⁹

Cumhuriyet gazetesi, “Müsabakamız” adlı bölümde “Güzeller acele ediniz!” başlıklı yazısı ile 16-25 yaş aralığında ve evli olmayan kızları müsabakaya davet ediyordu.²¹⁰ Yapılan müsabakalara dair neticeleri gazeteler manşetlere taşıyor ve

²⁰⁵ Aktaş, *a.g.e.*, 175-176.

²⁰⁶ Özer, *a.g.e.*, 297.

²⁰⁷ *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1929, 1.

²⁰⁸ Aktaş, *a.g.e.*, 175.

²⁰⁹ *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1929, 1.

²¹⁰ *Cumhuriyet*, 14 Kânunevvel 1929, 1.

Cumhuriyet gazetesi bu manşetlerin birinde“ 1929 Türkiye Güzellik Kraliçesi İntihap Edildi” başlığı ile güzellik müsabakasının sonuçlarını paylaşıyordu.²¹¹

Güzellik yarışmaları, medeni dünya ile bütünlük unsuru olarak görüldüğünden olsa gerek “milli görev” sloganıyla tertiplenmeye başladı.10 Aralık 1931’de ilan edilen yarışmaya yapılan başvuru sayısı az olmuş, Keriman Halis bu yarışmada “Türkiye güzeli” seçilmiştir. Keriman Halis’in Temmuz 1932’de “Dünya güzeli” seçilmesi “milli bir başarı” kabul edilmiştir.²¹²

Cumhuriyet döneminde matbuat hayatının gelişmesi ile gazetelerde, “güzellik müsabakalarına” dair teşvik edici haberler yayınlanmıştır. Fakat dönemin muhafazakâr basını, gerek bu haberlere gerekse düzenlenen bu müsabakalara ilişkin önemli eleştirilerde bulunmuşlardır.

Ehli Sünnet dergisinin Ekim 1950 tarihli sayısında Abdürrrahim Zapsu, “güzellik müsabakalarına” dair fikirleri paylaşır. Zapsu, birtakım gazetelerin güzellik müsabakası düzenlemesini eleştirmiştir. Bu müsabakalarla kimi insanların gazetelerinin satışlarını da çoğaltarak maddi menfaatler temin ettiklerinden söz etmiştir. Memleketteki ahlak seviyesini düşürerek “medeni” olunamayacağını savunan Zapsu, şu ifadelerle yer verir: “Müslüman kızları ve Müslüman genç kadınları arasında açılan bu müsabakalara iştirak edenler çırılçıplak soyulacaklar, denize girer gibi mayo ile bütün vücutlarını jüri heyetine arz edecekler... Bu heyetin karşısında kukla gibi hareket ettikten sonra kraliçe seçileceklerdir.”²¹³

Hür Adam’da da Cevat Rıfat Atilhan güzellik müsabakalarına, sözde medeniyet adına, Müslüman Türk kızlarının mahrem yerlerinin teşhir edildiği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Yarının Müslüman Türk annelerinin, böyle “çirkef” ve “rezil” yolla teşhir edilmesine ve bu laubaliliğe de müsaade edilemeyeceğini savunmuştur. Atilhan, devamında şu düşünceleri aktarmıştır: “Masum Türk kızlarına ve onların mukaddes ismetleri aleyhine tuzak kurmuş bir sürü namussuz teşkilat, bu

²¹¹ *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1929, 1.

²¹² Özer, *a.g.e.*,304-305.

²¹³ Abdürrrahim Zapsu, “Bu Medeniyet Değil İhanettir”, *Ehli Sünnet*, Ekim 1950, Sayı: 91, 8.

müsabakaları adeta kendi alçak ticaret ve kazançları için bir reklam ve vasıta olarak kullanıyor ve istifade ediyorlar.”²¹⁴

Aynı gazetenin 8 Aralık 1950 tarihli sayısında benzer eleştiriler söz konusudur. Atılhan, makalesinde Müslüman Türk kızlarının inkılap maksadı ile çırılçıplak” edildiğini iddia eder. Türk kızlarının “esir pazarlarında avrat satılır gibi” çırılçıplak edilmesini devrim sayanların bundan utanmaları gerektiğini ifade edilmiştir. Güzellik müsabakalarına “inkılap” diyebilenlerin, yaşanan bu olaylara sessiz kalmalarına dair şu sözler sarf edilmiştir:

“Bütün bu istifhamların ve bu yaranın deşilmesi, ortada caniler varsa kafalarının kırılması yoluna gidilmesi hep ‘inkılap’ diye bağırın insanların ve grupların en müstacel ve en mühim içtimai vazifeleridir. Bir çarşaf ve bir bere için kıyamet koparan insanların bu kadar korkunç, milli bir yara önünde susmalarının sırrını ve sebebini millet artık pekiyi anlamış bulunuyor.”²¹⁵

Ehli Sünnet dergisi de Türkiye’de uzun yıllardır yapılan güzellik müsabakalarından bahsederek bu yarışmalara oldukça eleştirel yaklaşmıştır. Senelerden bu yana Türkiye’nin iman ve ahlak kalesinde gedikler açılmaya çalışıldığından söz edilmiştir. Bu gediklerden biri de “güzellik müsabakaları” olduğu iddia edilmiştir. Üstelik, Avrupa ve Amerika’daki temiz aile muhitlerinin kızlarını bu menfur müsabakalara sokmamaya çalıştığından da bahsedilerek gazetelerin sayfalarını bu yarışmalara ayırması hoş karşılanmamıştır: “Bu müsabakalar, memleket meselelerine hasredilmesi lazım gelen gazetelerin birinci ve baş sütunlarından, sanat ve fikir için çıktıklarını iddia eden mecmualara büyük bir neşir sahası bulan müstehcen resim ve yazıların canlı bir örneği olması bakımından da üzerinde durulması lazımdır.”²¹⁶

Muhafazakâr bu yarışmalar benzer şekilde Müslümanlık ile ilgisiz olduğu kadar Türk kültürüne de aykırı görülmüştür. Güzellik müsabakaları, ticari emeller uğruna Müslüman Türk kızlarının alet edildiği “çirkin oyun” olarak tanımlamıştır. Hür Adam’da yer alan bir yazıda, bu tarz müsabakaların para için yapıldığı belirtilerek bu yarışmaları düzenleyen gazetelerin asıl amacının “okuyucu avlamak”

²¹⁴ C. R. Atılhan, “Kızlarımızı Çırılçıplak Teşhir Medeniyet Değil, Vahşetin En Bayağısıdır”, *Hür Adam*, 27 Ekim 1950, Sayı: 16, 1-2.

²¹⁵ Cevat Rifat Atılhan, “Efendiler İnkılâp Dediğiniz Bu mudur?”, *Hür Adam*, 8 Aralık 1950, Sayı: 28, 1.

²¹⁶ A. Rıza Özer-Nevzat Yalçıntaş, “Kraliçelik Hakkında”, *Ehli Sünnet*, Şubat 1952, Sayı: 106, 15.

olduğu iddia edilmiştir. Bu müsabakaların Türkiye’de yapılmasının önlenmesi adına, Hükümet göreve davet edilmiştir. Yapılan eleştiri şu cümleler ile son bulmuştur: “Türk kızı hiç kimsenin ‘ticaret metarı’ olamaz. Buna ne şekilde olursa cüret edenler, milletten de Allah’tan da bulurlar.”²¹⁷

İsmet Zeki Eyüboğlu ise güzellik müsabakalarının kişilerde bir kibir ve üstünlük hissi uyandırdığından bahsetmiştir. Bunun aslında bir yanılgı olduğunu ifade eden Eyüboğlu, şahsiyet duygusunun zayıflamasının da kişide gurura ve böbürlenmeye neden olduğundan söz etmiştir. Nitekim bu gurur ve böbürlenme insanı yıkıma sürükler ve kişiyi gülünç duruma düşürür. Dolayısıyla güzellik denen şey aslında ruhun özüdür, iç güzelliştir.²¹⁸

Bu tarz müsabakaları yoğun olarak eleştiren Hür Adam’a göre, Türkiye’deki güzellik müsabakalarının masonlar tarafından tertiplendiği savunulur. Masonların bu müsabakalar ile milleti madden ve manen zehirlemek, insanları zevke teşvik ederek irade ve şuurlarını uyuşturmak, Müslümanların imanlı ruhlarını gevşetmek ve insanları lükse özendirerek masonlara muhtaç haline getirmek gibi amaçlar taşıdıklarından bahsedilir.²¹⁹

Serdengeçti dergisi ise Ahmet Çavdaroğlu tarafından kaleme alınan bir yazıyı Eylül 1952 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Yazıda, Avrupa güzellik müsabakalarında kadının bir “meta”, bir “mal” olarak görüldüğü aktarılmıştır. Güzellik müsabakalarının en büyük gayesi; ticaret afişlerine, film şirketlerine, mecmua kapaklarına “sermaye” olacak kızları temin ile piyasaya sürmek olduğu savunulmuştur. Cumhuriyet ve Vatan gazetelerinin kendi gazete satışlarını arttırmak gayesi ile Türkiye’de bu güzellik müsabakalarını düzenlediği öne sürülmüştür. Buna ilaveten Ahmet Çavdaroğlu, bu müsabakaya katılmayı “milli bir vazife(!)” olarak tanımlayan Ahmet Emin Yalman’ın buna hakkı olmadığını da söylemiştir. Çavdaroğlu, Cumhuriyet gazetesinin müsabakaları; “Atatürk’ün inkılâplarını tanıtmak” olarak ifade etmesini de eleştirmiştir.²²⁰

²¹⁷ “Çirkin Oyun”, *Hür Adam*, 10 Haziran 1952, Sayı:184, 1-5.

²¹⁸ İsmet Zeki Eyüboğlu, “Güzellik Müsabakaları”, *Hür Adam*, 10 Haziran 1952, Sayı:184, 1-4.

²¹⁹ “Güzellik Müsabakası Bir Mason Tertibidir”, *Hür Adam*, 29 Ağustos 1952, Sayı: 206, 1-4.

²²⁰ Ahmet Çavdaroğlu, “İnkılâplar ve Türk Kadını (Güzellik Kraliçesi Seçimi Münasebetiyle)”, *Serdengeçti*, Eylül 1952, Sayı: 18, 7.

Bu sefer de İslam mecmuasında Kemaleddin Şenocak, güzellik müsabakalarını, “Güzel vücutlu çıplak kızlar panayırı veya pazarı” diye tanımlar. Bu tertiplere de “müsabaka” denmesini saçma bulur. “Güzellik” kavramının çirkin maksatlara alet edilmesini reddeder. Bir kadında aranacak güzelliğin sadece şekilden ibaret olmadığını savunan Şenocak, bu tertiplere ilişkin şu değerlendirmelerde bulunur:

“Şu mücerret güzellik mefhumu o kadar izafi bir neticeye bağlı ki; ölçüye vurulan miri hayvanları gibi boyu şu, kalçaları bu, göğüsleri de şöyle olacak diye mutlak ölçüler ortaya koymak herkesin bedii duygularına bir hürmetsizlik ve zevklerine karşı bir tecavüzden başka bir şey değildir. Nitekim ‘güzellik müsabakalarını’ kazananlara bakarsanız bunlardan birçoğunun siroz hastalığına yakalanmış gibi çelimsiz olduklarını derhal müşahede edebilirsiniz...”

Modaya düşkün birtakım aydın kafalı genç kızlarımız bu ölçüleri kendi bedenlerinde klasik bir düstur gibi tatbika özenmektedirler. (...) Bakıyorsunuz, dünya güzellik müsabakasına iştirak maksadıyla Amerika’ya gönderilen bir biçare kendisini alenen Amerikan askerlerine öptürmek suretiyle gazetelere poz veriyor. Keza verdikleri mühim (!)beyanatlarla kendilerini ancak Amerikan erkeklerinin tatmin veya mesut edebileceğinden dem vuruyorlar.”²²¹

Görüldüğü üzere güzellik müsabakaları Türk ahlâk, gelenek ve değerlerine aykırı oluşu sebebi ile muhafazakâr basın tarafından sıklıkla tenkit edilmiştir. Bu yayınlar, ahlaktan ödün verilmesinin “medeniyet” olamayacağını savunmuşlardır. İslam inancına aykırı olan bu gibi yarışmaların başka Müslüman Türk kızlarına yakışmadığı ve ahlaki açıdan da milleti yozlaştırdığı düşünülmüştür. Nitekim kadınları meta olarak değerlendiren bu yarışmalarla kadınlar üzerinden para kazanıldığı da öne sürülerek bu durum eleştirilmiştir.

2.2.4. Müzik

Sanatın en önemli enstrümanlarından biri de müziktir ve insan hayatında müziğin her daim önemli bir yeri olmuştur. Müzik, toplumların kültürünü yansıtan öğelerden de biridir. Türk toplumunun sahip olduğu geleneksel müzik kültürü de süreç içinde Batılı müzik anlayışından etkilenmiştir.

²²¹ Kemaleddin Şenocak, “Güzellik Müsabakaları ve Ecnebilerle Evlenmeler”, *İslâm*, Ocak 1958, Sayı: 13, 14.

Osmanlı'nın Avrupa'yla müziğe ilişkin gelişmelerin bir sisteme bağlanması Tanzimat (1826) ile II. Mahmut'un Mehterhane'yi kaldırıp "Muzıka-i Hümayun" ukurması ile başlamıştır.²²² İlk etkisini saray ve orduda gösteren Batı müziği, Osmanlı kültür yaşamına dâhil edilmiştir. Batı çalgıları yine ilk kez II. Mahmut döneminde fasıl hayatına girmeye başlamıştır.²²³

Müzikte modernleşmenin liderliğini yapan Muzıka-i Hümayun, Meşrutiyet döneminde kapatılmış yerine Darübedayi ve Batı ile geleneksel müziği birlikte işleyen "Darü'l Elhân" kurulmuştur. 1914'te bir nevi devlet konservatuarı olarak kurulmuştur. İkinci Meşrutiyet'le birlikte musiki hayatı tekke, saray, konak gibi geleneksel mekânlardan konser salonları gibi asri mekânlara taşınmıştır.²²⁴

Cumhuriyet ilan edildikten sonra da toplumu dönüştürmenin bir parçası nı sanat ve müzik konusu oluşturmuştu. İstenen tek seslilik yerine çok sesliliğe dayalı Batı müziğinin benimsenerek dinlenmesiydi. Nitekim Batı tarz Türk müziğinin gelişme sürecinin ilk evresi (1920-1926) yılını kapsar. Birçok alanda olduğu gibi müzik alanında yetiştirilmek üzere 1925'te yurtdışına öğrenci gönderilmiştir. Müzik kadroları bu yeni kadrolarla gerçekleştirilecektir. 1930'lu yıllar genç Cumhuriyet'in ayağa kalktığı yıllardı. Konservatuar öğrencilerinin yetişmesi ve vermiş oldukları konserler, müzik alanında atılan adımların meyvelerini vermesi açısından önem taşımaktadır.²²⁵

Cumhuriyeti yönetenler, birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da modernleştirme ve yeniyi eskiden koruma anlayışı ile çeşitli düzenlemelere ve yasaklara başvurmuştur. Cumhuriyet döneminde müziğe ilk resmi müdahale, Eylül 1923'te Darü'l-Elhan'ın bünyesinden "alaturka musikisi"nin kaldırılmasıdır.²²⁶ 1926'da Darü'l-Elhan'ın Batılı bir konservatuara dönüştürülmesi böyle bir hedefin göstergesidir.²²⁷

²²² Şenol Durgun, *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*, Alter Yayınları, Ankara, 2005, 75.

²²³ Necati Gedikli, *Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Müziklerimiz ve Sorunları*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999, 123.

²²⁴ Özer, *a.g.e.*, 397-398.

²²⁵ Özer, *a.g.e.*, 398-401.

²²⁶ Sinem Özdemir, "Türk Müziği Radyo Yasağı ve 1934 Medyası", *Cumhuriyetin Müzik Politikaları*, h₂O Kitap Yayıncılık, İstanbul, Aralık 2018, 166.

²²⁷ Özdemir, *a.g.m.*, 166-167.

1 Kasım 1934'te Atatürk'ün konuşması üzerine İçişleri Bakanlığı'na bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başında bulunan Vedat Nedim'in uyarısıyla ve Matbuat Umum Müdürlüğü'nden İstanbul Radyosu'na gönderilen bir tezkere ile “radyoda milli çeşniyi ihtiva eden musikiye yer verileceği fakat Enderun musikisinin bu kayıttan hariç bulunduğu” bildirilerek Klasik Türk musikisinin çalınması yasaklanmıştır.²²⁸ Türk müziğinin eğitim kurumlarından yasaklanması (2 Kasım 1934) dönemin hem müzik çevrelerinde hem de gazetelerde tepkilere neden olmuştur.²²⁹

Erken Cumhuriyet döneminde müzik konusunda atılan adımlar, çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Alaturka, alafranga ekseninde yaşanan dönemin tartışmaları 1940'lı yıllarda da gündem konusu olmuştur. Yaşanan müzik tartışmalarında bir görüşe göre, biricik müzik Batı müziğidir.²³⁰ Türk müziği terk edilerek Batı müziği benimsenmelidir. Çünkü Batı müziği çokseslidir. İkinci görüşe göre, Türk müziği başka müziktir ve en mükemmel olanıdır. Türk müziği yeterlidir. Üçüncü görüş ise Batı müziğinden yararlanarak Türk müziğinin iyileştirilmesidir.²³¹

Batılılaşmadan alınan ilham ile Batı tarzı müziğin ülkeye ithali, dönemin muhafazakâr basınında işlenen ve tenkit edilen konulardan biri olmuştur. Muhafazakâr basının -bilhassa Müslüman ve Türk gençlerine müzik üzerinden-verdiği mesajlar son derece dikkat çekicidir.

Muhafazakâr kimi basın organlarının müzik konusundaki yaklaşımını yine özgünlük, kendine aitlik oluşturur. Büyük Doğu dergisinin 18 Ekim 1946 tarihli sayısında, “bugünkü İstanbul müziğinin nüvesi meyhanedir”, görüşü savunulmuştur. Kahve ve meyhanelerin pis havasını zehirleyen seslerin Türk gençliğini de zehirlediği belirtilmiştir. Toplumun meyhane müziğine esir olduğu öne sürülerek Türkün öz müziği için: “Öz müziğimizin kaynağı İstanbul değil, Türkün özyurdudur...”²³²değerlendirmesi yer almıştır.

²²⁸ Özer, *a.g.e.*, 400.

²²⁹ Özdemir, *a.g.m.*, 166-167.

²³⁰ Örneğin Şevket Rado bir yazısında şöyle diyecektir: “İnce sazdan ve gazelden hoşlandıkları halde garp musikisinin memlekette yerleşmesini isteyenler *idealisttirler. Nefislerinden fedakârlık eden insanlardır.* Atatürk bu idealistlerin başında gelir. Garp musikisine düşmanlık edenler bu idealin gerçekleşmesini geri bıraktırırlar” (*Akşam*, 15.3. 1946) (bkz. Cantek, *a.g.e.*, 202).

²³¹ Cantek, *a.g.e.*, 199-204.

²³² Remzi Dölensoy, “Şark, Garp ve Türk Müziği”, *Büyük Doğu*, 18 Ekim 1946, Sayı: 51, 6.

Hakkaniyet dergisinde ise İzzet Neşe, bir sene evvel Amerika'ya giden bir Türk cazcısının bir balo dolayısıyla Türkiye'ye gelişinden söz ediyordu. Yazıda, bu cazcının bir caz takımı tarafından "caz havası" ile karşılandığını haber veriyordu. Caz müziğine olan bu ilgi, o dönemde yapılan, "Türkiye yakında küçük bir Amerika olacaktır," yorumunu kuvvetlendiriyordu. İzzet Neşe, bu konu hakkında yaptığı değerlendirmesinde, Ankara havaalanında duyulan caz sesinin "milli ruhu" hedef seçen Batı hayranlık ve taklitçiliğinin zafer tınısından başka bir şey olmadığını ifade eder.²³³

İslam mecmuasının Temmuz 1958 tarihli sayısında Mehmet Lütfi İkiz de konuya özgünlük ve kültürel temelde yaklaşır. İkiz, teknik ile kültür arasındaki farklılığa değinmekle birlikte bazılarının milli ruhunu kaybettiğinden Batı'nın kültürünün de alınmasını istediklerini ifade eder. Ancak ona göre müzik alanında özgün kalınmalıdır:

"Milli hislerini kaybetmiş mukallidler, senelerden beri ilimle kültürü bir zannederek Avrupa'nın kültürünü almadığımızdan şikayet ederler. Avrupai kültür sözü de acayıptir. Zira bu kıtada kültürleriyle birbirini yiyen bir sürü millet mevcuttur... Musikide ilim ve kültür olan taraflar birbirine karıştırılmamalıdır. Bir milleti yapan unsurlardan bir tanesi de musikidir. Nasıl bir Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi varsa elbette Türk musikisi de vardır."²³⁴

Eğlence mekânlarının çeşitlenmesi ve Türk insanının Avrupa'yı yakından görmesi ile Batı müziğine olan ilgi artmıştır. Fakat bu ilgi, muhafazakâr basın tarafından eleştirilmiştir. Muhafazakâr basın, Batı'nın bu yönüyle taklit edilmesini milli ruha aykırı bulmuştur. Ayrıca öz kültürden uzak, taklidi bir müziğin benimsenmesi eleştirilerin başında yer almıştır.

2.2.5. Sinema ve Tiyatro

Dünyada yaşanan gelişmelerden doğrudan etkilenmeye başlayan Osmanlı/Türk toplumu sinemayla da tanıştı ve zaman içerisinde sinemaya olan ilgi arttı. Sinema ve tiyatronun gelişmesiyle de insanların sosyal kültürel alışkanlıklarını da etkilemiştir.

²³³ İzzet Neşe, "Zafer Teraneleri", *Hakkaniyet*, Sayı: 27, 21 Mart 1958, 1.

²³⁴ Mehmet Lütfi İkiz, "Kültür İstilâsında Musikinin Rolü", *İslâm*, Temmuz 1958, Sayı: 19, 12.

Osmanlı'nın son dönemlerinde görülen sinema, II. Meşrutiyet dönemine kadar daha ziyade “gezgin” olarak kalmıştır.²³⁵ Osmanlı'da ilk film gösterimi Sponek Birahanesi'nde, ilk salon gösterimi ise 1908'de Tepebaşı'ndaki eski Şehir Tiyatrosu komedi binasında gerçekleşti.²³⁶

1913-1916 yılları arasında ise İstanbul'da sinema salonlarında adeta bir patlama olduğundan söz edilebilir.²³⁷ 1913'te Pera'da, aynı yıl Amerika ve Parlan Sinemaları açılmıştır. 1914'te “Milli Sinema” isimli sinema salonu açılmıştır. Yine 1914'te İstanbul'un farklı yerlerinde Apollon, Ahali, Artistik, Majestik, Emperyal, Ertuğrul, Donanma gibi sinema salonları açılmıştır.²³⁸

1922'den sonra Muhsin Ertuğrul, Türk sinema ve tiyatrosuna damga vurmuştur. Muhsin Ertuğrul, “Kemal Film” adına; İstanbul'da Bir Facia-i Aşk, Boğaziçi Esrarı, Nur Baba, Ateşten Gömlek, Leblebici Horhor, Kız Kulesinde Bir Facia filmlerini çevirmiştir.²³⁹ Bu çeviriler, Batının sinemasından ve tiyatrosundan esinlenerek oluşturulmuştur.

Avrupa'daki sinema kültürü, modern yaklaşımları ile Cumhuriyet Türkiye'sine taşınmıştır. Yabancı filmlerin gösterimi Cumhuriyet ile Türkiye'de kendini göstermiştir. 1929 yılında Hollywood filmlerinin Ankara'da gösterimi başlamıştı.²⁴⁰

Sinemaya olan ilgi beraberinde artist olmaya olan ilgiyi de arttırmıştır. Hatta Sinema gazetesi, 1929'da “Hollywood'a birisi erkek diğeri kız olmak üzere iki genç gönderiyoruz” sloganıyla bir müsabaka düzenleyecektir. Müsabaka oldukça ilgi görmüş ve kadın-erkek birçok gazetede yayınlanmak üzere resimler gönderilmiştir.²⁴¹

Sinemaya ilgi arttıkça dönemin basını da duyuru ve reklamlarla kamuoyunu bilgilendiriyordu. Örneğin Cumhuriyet gazetesi 1933 tarihli bir sayısında, “Sinemalarda yeni filimler” başlığı ile o hafta sergilenecek filmler ile ilgili bilgiler

²³⁵ Özer, *a.g.e.*, 316.

²³⁶ Emiroğlu, *a.g.e.*, 648.

²³⁷ Meriç, *a.g.e.*, 176.

²³⁸ Özer, *a.g.e.*, 317.

²³⁹ Özer, *a.g.e.*, 318-321.

²⁴⁰ Emiroğlu, *a.g.e.*, 648.

²⁴¹ Özer, *a.g.e.*, 323.

paylaşmıştır. Almanya’da çevrilen “Sarışın Rüya”; hem musiki hem de macera filmi “Kara Kartal”, yine bir komedi filmi olan “Bir Çiçek İki Böcek” ve son olarak danslı ve operetimsi bir film diye tanıtılan “Sahte Milyoner” filmleri okuyuculara aktarılmıştır.²⁴²

Cumhuriyet Türkiye’sinde sinema alanında Batı kökenli filmler hâkimdi ve genel kanı bu filmlerin genç nesiller, özellikle genç kızlar üzerinde olumsuz etkileri olmasıydı. Nitekim filmlerin adları bile bir tür yozlaşmayı çağırıyordu. Aşk ve Para (1926), Bir Aşk Gecesi (1927), Çıplak Kadın (1926), Sonya’nın Aşkı (1927), Elveda Gençlik (1926) ve Bir Kadın İçin (1926), gibi filmler, yaş sınırının olmadığı “açık saçık” filmlerdi.²⁴³

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Batı menşeli filmlerin tercih edilmesi, sonraki yıllarda Türk sinema kültürünün önemli ölçüde etkilenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda sinemanın Batılı yapımlara yer vermesi, Müslüman Türk insanını olumsuz yönde etkilemiştir. Muhafazakâr basın sinema üzerinden yaptığı tenkitler, Batıya ve Batılılaşmaya olan bakışı hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

Nejat Muhsinoğlu, kaleme aldığı yazısında sinema için önemli tespitlerde bulunur. Sinema için, “girmedığı ve sinmediği nokta bırakmamış bir ejderha” tanımını yapar. Sinemanın önemli bir güç olduğunu ifade eden Muhsinoğlu, 20. yüzyılda sinemanın geldiği noktayı şu sözlerle açıklar:

“20’nci asır insanının esasen delik deşik ruhunu büsbütün örseleyen, yıpratıcı, çürüten ve kendi kendine put gibi baş eğdiren bir afet... Bir afet ki, zelzelelerden, heyelanlardan, kuyruklu yıldızlardan daha tehlikeli...”

Dava şudur ki, sinema her iman ve mefkûre kutbunun faydalanabileceği ve en ince sanat buluşlarıyla içine yerleşebileceği büyük bir vasıta kıymeti belirtirken aynı kıymetin bugünkü istismar şekli, ruhunu ve imanını arayan Garp ve Şark âleminde büsbütün ruhsuzluğa ve imansızlığa düşmüş hasta ve mütereddi cemiyetlere yataklık etmekten ibarettir.”²⁴⁴

Büyük Doğu, 22 Mart 1946 tarihli başka bir yazıda, Türkiye’de sinemaya olan ilgiyi gözler önüne serer. İstanbul’da bir cumartesi günü, insanların İstiklal Caddesi’ne gezmeye, para yemeye akın ettiği anlatılır. Her sinemanın önünde büyük bir kalabalık olduğu nakledilir. Bu sinemaların birinde çıplak kadını bol bir “revü”

²⁴² *Cumhuriyet*, 20 Kânunisani 1933, 5.

²⁴³ Toprak, *a.g.e.*, 266.

²⁴⁴ Nejat Muhsinoğlu, “Vaziyet”, *Büyük Doğu*, 7 Aralık 1945, Sayı:6, 13.

film için toplanan mahşeri kalabalık dikkat çeker. Bir diğerinde önünde çocukların toplandığı içerde oynanan bir “kovboy” filmi oynar. Diğerinde ise Arap filmlerini göstermekle ihtisas kazanmış bir sinema ve bu sinemadan çıkan insanlardan söz edilir.²⁴⁵

Büyük Doğu mecmuasının 12 Temmuz 1946 tarihli sayısında Necip Fazıl Kısakürek de dönemin sinemasından memnuniyetsiz olduğunu şu sözlerle açık eder: “Beyaz perdeye, baldır bacak mecmualığına, şehvet, cinayet, casusluk kitapçılığına kadar, şahsiyetsizlik, fikirsizlik ve hayvanlık temayülünün bütün tesir kutuplarını tuzla buz edecek bir hükümet istiyoruz!”²⁴⁶

Hakkaniyet’in 10 Ocak 1958 tarihli nüshasında da sinema locasında yaşanan bir olay, gençliğin yaşadığı değişimi gözler önüne sermek için paylaşılmıştır. 17 yaşında bir kızın evlilik vaadi ile kandırılarak sinema locasında iğfal edildiği aktarılmıştır. Sinema localarının adeta randevu evi haline geldiğinden bahsedilmiştir. Bu ahlaksızlıklar ne dini görüşe ne de medeni edebe uygun değildir. Bu ahlaki çöküntünün önünü alabilmek için sinema localarının tertiplenmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁴⁷

Üstün İnanç da Batı’da sinemanın ahlaki yönden bir çöküş yaşadığını savunmuştur. O’na göre; Batı’daki bu tükenişin getirdiği boşluk, Müslümanlar için bir fırsattır. Doğu’nun sır olup kalan güzelliklerinin sinemacıları cezbedtiğini vurgulayan İnanç, İslam davası ile sinemanın göbek altından kalbe ve beyne yükseleceğini savunmuştur.²⁴⁸

Cumhuriyet’in ilanı sonrası etkisini arttırmaya başlayan ve 1940’lı yıllardan itibaren Türk toplumu için oldukça bilindik bir eğlence arası haline gelen sinema, yine muhafazakâr basın eleştirilerinden nasibini aldı. Zira gösterilen filmlerin Türk gencini yozlaştırdığı, Türk kültürüne aykırı mesajlar içerdiği düşünüldü. Daha ziyade ahlak temelinde sorunsallaştırılan sinema, Batı’nın etkili bir propagandası görülerek reddedildi.

²⁴⁵ Fethi Kardeş, “İstiklâl Caddesi”, *Büyük Doğu*, 22 Mart 1946, Sayı:21, 15.

²⁴⁶ Necip Fazıl Kısakürek, “Bir Hükümet İstiyoruz”, *Büyük Doğu*, 12 Temmuz 1946, Sayı: 37, 2.

²⁴⁷ Hoca, “Sinema Locası mı, Genelev Odası mı?”, *Hakkaniyet*, 10 Ocak 1958, Sayı:17, 1-2.

²⁴⁸ Üstün İnanç, “Yeni Mektep”, *Büyük Doğu*, 3 Temmuz 1959, Sayı: 18, 9.

Türkiye’de tiyatro çalışmaları ise 1839 Tanzimat dönemi ile başlamıştır. Tiyatro, 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile hürriyet anlayışı içerisinde filizlenmiş²⁴⁹ ve II. Meşrutiyet sonrasında Türk tiyatrosunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tiyatroya verilen önem artmış, bu sayede önemli oyuncular ve yazarlar yetişmeye başlamıştır.

Mesela, 1914’te İstanbul Şehremini Cemil Topuzlu tarafından tiyatro kurumu olarak “Darülbedayi” kurulmuştur. Bu kurum, 1916’da tiyatro topluluğuna dönüşmüştür. 1920 ile birlikte ilk kez Afife Jale ile birlikte Türk kadını sahneye çıkmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra Türk kadının özgürce sahne alması ve Muhsin Ertuğrul ile Mehmet Karakaş’ın çalışmalarıyla Türk tiyatrosu önemli gelişmeler kaydetmiştir.²⁵⁰

Sinemada olduğu gibi tiyatro da Cumhuriyet’in ilanından sonra gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Ancak bu dönemlerde sinema, tiyatro ve yazılı kültür ahlaki dejenerasyon çerçevesinde eleştirilen alanlardı.²⁵¹

Büyük Doğu mecmuası, 12 Kasım 1943 tarihli sayısında Türk tiyatrosuna ilişkin görüşlere yer verir. Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan, İspanyol tiyatrosunda önemli şahsiyetlerin olduğunu yazan Ekrem Reşit Rey, Türkiye’de tiyatro için “Abdülhak Hâmid” ismini zikreder. Reşit Rey, hayranlığını dile getirdiği Abdülhak Hâmid’in ortaya koyduğu eserler için şu ifadeleri kullanır:

“İtiraf etmeliyim ki, büyük şairimizin tiyatro eserleri garp tiyatrosundan mülhem eserler olup Türk düşüncesini, Türk ruhunu ifade etmemiştir... Bir tiyatroya malik olmamızın zamanı çoktan geldi. Genç istidatları, hevesleri kırmak değil, teşvik etmemiz lazım. Onların kat edecekleri yol uzun ve çetindir, dedik. Bu yolun üzerindeki tercüme ve mahut (adapte) piyeslerin mani alarmı devirelim, sedleri yıkalım! Yol açalım!..”²⁵²

Aynı derginin 20 Eylül 1946 tarihli sayısında Necdet Mahfi Ayral, sadece bir şehirde (Ankara) değil, tüm büyük şehirlerde bir şehir tiyatrosunun olması gerektiğini savunur. Türkiye’de diğer devletlerdeki gibi temiz tiyatro teşekkülleri

²⁴⁹ Özer, *a.g.e.*, 305.

²⁵⁰ Özer, *a.g.e.*, 309-310.

²⁵¹ Toprak, *a.g.e.*, 265.

²⁵² Ekrem Reşit Rey, “Bir Türk Tiyatrosu İçin”, *Büyük Doğu*, 12 İkinciteşrin 1943, Sayı: 9, 7.

işine ciddiyle çalışan aktör, tiyatroya gitmeyi bir ihtiyaç bilen seyirci ve oynanacak eser yazan tiyatro müellifine ihtiyaç olduğunu dile getirmektedir.²⁵³

Tanzimat ile Türk tiyatrosunda başlayan Batı etkisi, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde artarak ilerlemiştir. İlk Türk tiyatro okullarında yönetim kadrolarının Batılılardan oluşması, Batı tiyatro programlarına Türkiye’de uygulanma fırsatı vermiştir. Türk tiyatrosuna 1960’lı yıllara kadar Batı’dan çevriler eserler damga vurmuştur. Türk tiyatro oyuncularının Batı’dan eğitim almaları da bu alanda yaşanan Batılılaşmayı hızlandırmıştır.

Muhafazakâr basında, Türkiye’de tiyatronun istenilen seviyelerde olmadığı savunulduğu gibi yeterli tiyatro mektebinin olmayışı da eleştirilmiştir. Çeviri oyunların çokluğu, milli eserlerin üretilmemesine ve yerli yazarların yetişmemesine bağlanmıştır. Batı taklidi tiyatro eserleri, tiyatrodaki yerli sanatçıların yetişmemesi ve çeviri eserlerin varlığı Türk tiyatrosunun en önemli sorunları arasında yer almıştır.

²⁵³ Necdet Mahfi Ayral, “Tiyatronun İlk Sualı”, *Büyük Doğu*, 20 Eylül 1946, Sayı: 47, 6.

SONUÇ

Toplumların maddi ve manevi değerleri, toplumların kültürünü, eğlence anlayışını ve tüketim alışkanlıklarını şekillendirir. Zaman içinde yaşanan pek çok şey toplumların kimi alışkanlıklarını, günlük yaşantıları ve dolayısıyla sosyal tavırlarını da şekillendirir. Osmanlı/Türk toplumunun uzun modernleşme sürecinde bahsettiğimiz durumun yaşandığı gözlemlenebilir. Türk modernleşmesi sürecinde yaşananlar, değişim ve dönüşümler pek çok kavramın, politikaların tartışılmasına da yol açmış ve hatta oluşan karşıt çevreler arasında ciddi gerilimler yaşanmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte modernleşmek ya da Batılılaşmak isteyenler, gelenekseli sorun olarak gördüklerinden muhafazakârlarda var olanı koruma refleksi daha da belirginleşmiştir. Batının Coğrafi keşifler, Rönesans, Reform ve Sanayi devrimi ile uzun bir süreçte geçirdiği evreler, Batı'nın modern olmasında etkili olmuştur. Nitekim Batı git gide güçlenirken Osmanlı zayıflamaya başlamıştır. Bu yüzden de Osmanlı idarecileri devleti kurtarabilmek adına Batılılaşmaya yönelmiştir.

Osmanlı'nın yüzünü Batı'ya dönmeye başlaması da bundan ileri gelmektedir. Tanzimat ile de Batı'ya olan ilgisini arttırmış, ilk olarak askeri alanda birtakım yeniliklere gitmiştir. Nitekim Osmanlı'da modernleşmenin başlaması ile muhafazakârlardan da ciddi eleştiriler gelmeye başlamıştır. Muhafazakâr kesim, Batı'nın taklit edilmesine karşı çıkmıştır.

Osmanlı'nın gücünü kaybetmesi, Batı'nın giderek güçlenmesiyle yönün Batı'ya çevrilmesi, Batılılaşmanın hangi oranda olması gerektiği sorununu da ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden de kültürün mutlaka korunmasını isteyenler aşırı Batılılaşmaya, taklide şiddetle karşı çıkmışlardır. Cumhuriyet döneminde de benzer tartışmalar yaşanmıştır. Nitekim muhafazakâr basının kimisinde Batı'nın biliminin ve tekniğinin alınması gerektiği belirtilmiştir. Öte taraftan genel kanaat, Türkiye'de Batılılaşmanın taklit evresine ulaştığı ve Batı'nın ahlaken çöktüğü üzerine olmuştur.

Batının ilham alınmaya başlaması ile eğlence ve tüketim anlayışlarında yeni tarzlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da evler Batı tarzı tercihler ile döşenmeye

başlarken içkili mekânlarda artış yaşanmış, eğlence mekânlarında dans ve müzik önemli öğeler olmuştur. Kadının çalışma hayatına girmesi ile de sosyal çevrede etkinliği ve görünürlüğü artmıştır. Zamanla giyime, moda, eğlenceye, tüketime olan ilgiyi artmıştır. Muhafazakâr basın, aşırı tüketimden doğan israfı ve dolayısıyla lüks yaşamı da sorunsallaştırmıştır.

Devleti kurtarmak adına Osmanlı döneminde başlayan hamleler zaman içerisinde daha da kapsayıcı oldu. Zira Batı'nın gücünü giderek arttırmasıyla doğru orantılı olarak Osmanlı'nın gücünü giderek kaybetmesi, Batılılaşmanın hızını arttırdı. Kültür, sanat, eğitim, siyaset, iktisadi yaşam ve benzeri pek çok konu değişmeye başladı. Osmanlı'da görülen bu değişim, Cumhuriyet ile birlikte daha da ivmelendi.

Cumhuriyeti kuran kadrolar, Osmanlı'dan kalan unsurların birçoğunu çağın gerisinde olduğu gerekçesi ile yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasının ardından Osmanlı'da başlayan Batılılaşma etkisi, Cumhuriyet ile iyice hissedilmiştir. Cumhuriyet yönetiminin sosyal, eğitim, yönetim ve hukuk alanlarında attığı adımlar ve yaptığı yenilikler, Batılılaşma fikri ile hız kazanmıştır. Zaman içinde önemli bir kesimi etkileyen Batı, eski-yeni çatışmasını doğurmuştur. Bu çatışma içerisinde kültürü ve daha pek çok şeyi muhafaza etmeye çalışan kesim, değişime şüpheyile yaklaştı.

Çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte muhafazakâr gazete ve dergilerin yayınlanması, Batılılaşmayı ve Türkiye'deki değişimi temel gündem maddelerinden biri haline getirdi. Batılılaşmayla Türk ve Müslümanlığa ait değerlerin zarar gördüğü savunulmaktaydı. Gençliğin giderek özünden ve kültürden uzaklaştığı, ahlaki dejenerasyonun iyi hissedildiği endişesiyle tüketim maddelerinden eğlence anlayışına giyimden tavır ve davranışlara pek çok husus eleştirildi. Bununla birlikte Cumhuriyet'in modern projeler ile kendi toplumuna yabancılaştığı savunulmuştur. Yine Cumhuriyet'in kendi dini, tarihi ve kültürel hafızasını canlı tutması ve bunlardan ödün vermemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Muhafazakâr basının sorunsallaştırdığı konulardan biri de kadının bir meta olarak görüldüğü iddiasıydı. Moda ile kadınların sadece maddi olana odaklanıp

israfa kaçtıkları öne sürülürken güzellik müsabakalarıyla da yozlaşmanın arttırıldığı, kadınların para kazanmak uğruna metalaştırıldığı öne sürülmüştü.

Batılılaşmanın etkisiyle Türk tüketim ve eğlence anlayışında önemli değişimler yaşanmıştır. Bilhassa Cumhuriyet baloları ile kadınlı-erkekli eğlenceler tertiplenmiş ve dans ise bu baloların vazgeçilmezi olmuştur. Cumhuriyet yönetimine yakın yayınlarda bu balolara ilişkin yayınlar yapılmış ve bu tür eğlenceler teşvik edilmiştir.

Batılılaşmanın etkisi ile Cumhuriyet döneminde yılbaşı eğlenceleri ve Noel kutlamaları da yeni eğlence tarzının bir yönünü oluşturmuştur. Muhafazakâr basın, İslam inancında yeri olmayan yılbaşı ve Noel kutlamalarına karşı çıkmış ve bununla ilgili gelen “Noel baba” kavramına ve bu zamanlara özgü hediye alıp verme ritüelini reddetmiştir.

Eğlence mekânlarında alkollü içeceklerin tüketiminin artması da dikkat çeken bir diğer konu olmuştur. Muhafazakâr basın, alkollü içecek tüketiminin hem eğlence mekânlarında hem de sosyal çevrede artışını “reklam” unsuru ile ilişkilendirmiştir. Muhafazakâr basında, dinde haram ve birçok kötülüğün de nedeni sayılan içkiden uzak durulması gerektiği ile ilgili yazılar da yer almıştır.

Muhafazakâr basın, Batıya özgü -bilhassa Amerikan sinemasına dair filmlerin- Türkiye’de gösterilmesine dair eleştiriler getirmiştir. Yabancı film sanatçıları üzerinde yapılan sinemaya ait tanıtımların Müslüman Türk insanı üzerinde derin etkiler bıraktığını ve bu filmlerin ahlaki yozlaşmaya neden olduğunu savunmuşlardır. Sinema yolu ile bilhassa kadınlar ve gençler üzerinde verilen mesajlar, yozlaşmanın en büyük nedenlerinden sayılmıştır. Sinema sanatçılarına özenen kesimlerin de oluşması muhafazakâr çevreleri rahatsız eden unsurlar arasında yer almıştır. Tiyatrolarda ise Batıdan çeviri eserlerin kullanılmasının öz kültürde yaralar açabileceği üzerinde de durulmuştur.

Muhafazakâr basın, İslam inancında ve Müslüman Türk geleneğinde karşılığı olmayan hususların geleneksel değerlere zarar verdiği gerekçesi ile Batılılaşma fikrine karşı mesafeli olmuşlardır.

Belirtmek gerekir ki, muhafazakâr basının Batı ilmi ile herhangi bir problemi yoktur. Problem olarak gördükleri asıl konu, Müslümanlığa ve Türk kültürüne zarar veren şeylerdir. Batılılaşmanın sadece şekil olarak algılanmasının yanlışlığına vurgu yapan bu yayınlar, Batıdan ilmi ilhamın alınabileceğine dair görüşlere de yer vermişlerdir.

Müslüman Türk toplumunun geleneksel yaşam tarzı, giyimi, kültürü ile asil durduğunu savunan bu yayınlar, Batıyı şeklen almanın yozlaşmaya ve ahlaki çöküşe sebep olacağını savunmuşlardır. İslam inancının getirdiği değerlerin her yönden bir zenginlik olduğu ve bununla Batı ilminin bir araya getirilerek ilerlenebileceği de ifade edilen görüşler arasındadır. Özü korumanın gerekliliğine vurgu yapılarak modernleşme uğruna dini, milli ve ahlaki değerlerden vazgeçilemeyeceği savunulmuştur.

KAYNAKLAR

SÜRELİ YAYINLAR

Dergiler/Gazeteler

Allah Yolu

Büyük Doğu

Cumhuriyet (1929, 1933, 1936, 1948)

Din Yolu

Ehli Sünnet

Hakka Doğru

Hakkaniyet

Hür Adam

İslâm

İslâm Dünyası

İslâmın Nuru

İslâm Yolu

Müslüman Sesi

Sebilürreşad

Selâmet

Serdengeçti

Türk Ruhu

Ulus (1936)

Yeşil Nur

KİTAPLAR

- Ahmad, F. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. (Beşinci Baskı).(Çev. A. Fethi). İstanbul: Hil Yayınları.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (Birinci Baskı). (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Aksoy, M. (2005). *Başörtüsü-Türban Batılılaşma-Modernleşme, Laiklik-Örtünme*.(Birinci Basım). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*.(Birinci Basım).İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aktaş, C. (1991). *Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar 1*, (İkinci Baskı).İstanbul: Nehir Yayınları.
- Aracı, E. (2001). *Ahmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü*. (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arıg, A. S. (2007). *Atatürk Türkiye'sinde Kılık ve Kıyafette Çağdaşlaşma*. (Birinci Baskı). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Berkes, N. (2006). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*.(Dokuzuncu Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*.(Çev. T. Barkan). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali Kasım 2002'de yayımlanmıştır).
- Cantek, L. (2008). *Cumhuriyet'in Büluğ Çağı-Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950)*.(Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*. (Birinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Durgun, Ş. (2005). *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*. (Birinci Baskı). Ankara: Alter Yayınları.
- Emiroğlu, K. (2019). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*.(Sekizinci Basım).İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*.(İkinci Baskı).Ankara: İmge Kitabevi.
- Gedikli, N. (1999). *Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Müziklerimiz ve Sorunları*. (Birinci Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Gentizon, P. (1983). *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*. (Çev. F. Ülkü). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (Eserin orijinali Ekim 1983'te yayımlanmıştır).
- Gevgilili, A. (1990). *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*. (İkinci Baskı) Ankara: Bağlam Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2010'da yayımlanmıştır).
- Göle, N. (2012). *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gün,F. (2001). *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik(1948-1954)*.(Birinci Basım).İstanbul: Beyan Yayınları.
- Gündüz, U. (2018). *Osmanlı'dan Günümüze Basın ve Modernleşme*. (Birinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

- İnuğur, M. N. (2005). *Basın ve Yayın Tarihi*.(Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Karabıyık Barbarosoğlu, F. (1995). *Modenleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*.(Birinci Baskı). İstanbul: İz Yayınları.
- Karal, E. Z. (2003). *Osmanlı Tarihi- Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*.(Altıncı Baskı).Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1999). *Ankara*.(Dokuzuncu Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keskin, Y. (2006). *İstanbul'da Eğlence Hayatı (1923-1938)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Koloğlu, O. (2015). *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*. (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç, N. (2000). *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi-Âdâb-ı Muâşeret*. (Birinci Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Meriç, N. (2007). *Âdâb-ı Muâşeret- Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi (1894-1927)*. (İkinci Baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2004). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*.(On sekizinci Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2004). *İstanbul'dan Sayfalar*. (Sekizinci Baskı).İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2006). *İstanbul'dan Sayfalar*. (Dokuzuncu Baskı).İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Orçan, M. (2008). *Osmanlı'dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*. (İkinci Basım). Ankara: Harf Yayınları.
- Özdemir, K. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özer, İ. (2009). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Truva Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş. (1995). *Türkiye'de İslâm'ın Yeniden İnkişafı [1950-1960]*. (Birinci Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Taşçioğlu, M. (1958). *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*. Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları.
- Temel, M. (1998). *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*. (Birinci Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tercüman, Ç. (2018). *Türk Romanında Moda ve Toplumsal Değişim (1923-1940)*. (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (2019). *Türkiye'de Yeni Hayat- İnkılap ve Travma 1908-1928*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tunaya, T. Z. (2016). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, E. (2012). *Hayali Modernlik-Türk Modernliğinin İcadı*. (Birinci Baskı).İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Yedinci Baskı). İstanbul:

MAKALELER

- Abadan Unat, N. (1990). "Sosyal Bilimlerde Yeni Gelişmeler: Modernizm-Postmodernizm". *Toplum ve Bilim*, 48-49, 5-18.
- Akçura, G. (2004). "Osmanlı'dan Günümüze Yeni Yıl Kutlamaları-Yılbaşısıdır Bunun Adı". *Toplumsal Tarih*, 132, 32-35.
- Akdemir, A. R. (1958). "Garp Nedir? Ne Değildir?". *Serdengeçti*, 27, 2.
- Aktürk, H. B. (1949). "Âhlaki Kanaatler Muhteremdir". *Ehli Sünnet*, 73, 11-12.
- Altuncuoğlu, D. N. (1947). "Plajlarımız". *Büyük Doğu*, 72, 15.
- Arslangül, H. (1952). "Türk Kadını Tutumlu Olmalıdır". *Müslüman Sesi*, 63, 6.
- Arslangül, H. (1955). "İslâmda Tutum". *Sebilürreşad*, 206, 94.
- Ataseven, A. (1959). "Alkol ve İçki". *Büyük Doğu*, 32, 13.
- Atilhan, C. R. (1950, 1 Aralık). "Tehlikede Olan İnkılâp Değil, Milletın Mukadderatı ve Vicdan Hürriyetidir". *Hür Adam*, 26, 1-2.
- Atilhan, C. R. (1950, 27 Ekim). "Kızlarımızı Çırılçıplak Teşhir Medeniyet Değil, Vahşetin En Bayağısıdır". *Hür Adam*, 16, 1-2.
- Atilhan, C. R. (1950, 29 Eylül). "Bu Dalalet Yolunun Sonu Ölümdür". *Hür Adam*, 8, 1-2.
- Atilhan, C. R. (1950, 8 Aralık). "Efendiler İnkılâp Deddiğiniz Bu mudur?". *Hür Adam*, 28, 1-2.
- Ayda, R. M. (1950). "Amansız Bir Hükümdar". *İslâm Yolu*, 69, 4.
- Ayral, N. M. (1946). "Tiyatronun İlk Sualı". *Büyük Doğu*, 47, 6.
- Başgil, A. F. (1952, 18 Nisan). "İnkılaplarımıza Dair". *Hür Adam*, 2-3.
- Çağıl, H. (1951). "İsraf". *İslâmın nuru*, 2, 24.
- Çağlı, Y. Z. (1957). "Yılbaşı Münasebetiyle". *Sebilürreşad*, 258, 127.
- Çakır, H. ve Yavalar, D. E. (2017). "Demokrat Parti İktidarı ve Basın". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (6), 257-270.
- Çântay, H. B. (1951). "Balo ve Dans". *İslâm Dünyası*, 35, 16.
- Çavdaroğlu, A. (1952). "İnkılâplar ve Türk Kadını (Güzellik Kraliçesi Seçimi Münasebetiyle)". *Serdengeçti*, 18, 7-13.
- Çiğdem, A. (2002). "Türk Batılılaşması'nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı: Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- Modernleşme ve Batıcılık*, 3, 68-81.
- Çulhaoğlu, M. (2002). "Modernleşme: Batılılaşma ve Türk Solu". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, 3, 170-188.
- De, Be. (1950). "Yılbaşı". *Büyük Doğu*, 41, 8-9.
- Demirel, T. (2002). "Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakâr Modernleştirme Eğilimleri Üzerine Bazı Değınmeler". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, 3, 218-238.
- Deren, S. (2002). "Kültürel Batılılaşma". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, 3, 382-402.
- Doğaner, Y. (2012). "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 109-121.
- Dölensoy, R. (1946). "Şark, Garp ve Türk Müziği". *Büyük Doğu*, 51, 6.

- Duman, D. (1994). "Türkiye'de İslamcı Yayıncılık". *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2, (4-5), 77-94.
- Dümer, S. (1951, 2 Ocak). "Eğlence ve İsrar Kampanyası". *Hür Adam*, 35, 1-2.
- Edib, E. (1948). "Garplılaşma Hareketinde Hristiyanlaşma da Var mıdır?". *Sebilürreşad*, 10, 1-2.
- Ertüz, H. N. (1947). "İş Hayatında Kadın". *Büyük Doğu*, 71, 15.
- Evirgen, H. R. (1956). "İçkiden Kurtulmanın Çareleri". *Müslüman Sesi*, 117, 14.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1952, 10 Haziran). "Güzellik Müsabakaları". *Hür Adam*, 184, 1-4.
- Fedai, A. (1957). "Sallan Yuvarlan". *Serdengeçti*, 23, 14.
- Hakkıoğlu. (1953, 6 Ocak). "Sarhoşa Her Gün Yılbaşı". *Hür Adam*, 242, 2.
- Hoca. (1958, 10 Ocak). "Sinema Locası mı, Genelev Odası mı?". *Hakkaniyet*, 17, 1-2.
- İkiz, M. L. (1958). "Kültür İstilâsında Musikinin Rolü". *İslâm*, 19, 12.
- İnanç, Ü. (1959). "Yeni Mektep". *Büyük Doğu*, 18, 9.
- Kanun, Ş. (1959). "İslam Adetleri ve (Noel)". *Müslüman Sesi*, 165, 10.
- Kardeş, F. (1946). "İstiklâl Caddesi". *Büyük Doğu*, 21, 15.
- Kıdeyş, M. (1958). "Dans Psikolojisi". *Türk Ruhu*, 5, 7-15.
- Kıdeyş, M. (1958). "Dans ve Müzik Psikolojisi". *Türk Ruhu*, 6, 10-11.
- Kısakürek, N. (1946). "Giyim". *Büyük Doğu*, 12, 16.
- Kısakürek, N. (1946). "Giyim". *Büyük Doğu*, 22, 16.
- Kısakürek, N. (1946). "Son Hüküm". *Büyük Doğu*, 1, 16.
- Kısakürek, N. (1946). "Giyim Davası?". *Büyük Doğu*, 16, 16.
- Kısakürek, N. (1946). "Kılığımız". *Büyük Doğu*, 17, 7.
- Kısakürek, N. (1946). "Kızlarda ve Kadınlarda". *Büyük Doğu*, 26, 16.
- Kısakürek, N. (1946). "Nasıl Giyinelim?". *Büyük Doğu*, 15, 16.
- Kısakürek, N. F. (1946). "Bir Hükümet İstiyoruz". *Büyük Doğu*, 37, 2.
- Kısakürek, N. F. (1950). "Batı'lar". *Büyük Doğu*, 14, 2.
- Kısakürek, N. F. (1951). "Kıyafet ve Şapka". *Büyük Doğu*, 42, 2.
- Kısakürek, N. F. (1956). "Çarşaf Davası". *Büyük Doğu*, 7, 8.
- Kıysı, L. (1949). "Ekose Kumaşlar ve Moda". *Yeni Sabah*, 4.
- Kızıılçelik, S. (1994). "Postmodernizm: 'Modernlik Projesine' Bir Başkaldırı". *Türkiye Günlüğü*, 30, 86-96.
- Koçu, R. E. (1943). "Lüks Salgını". *Büyük Doğu*, 6, 14.
- Köroğlu, A. (2016). Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinde Okumak. V. Işık, A. Köroğlu ve Y. E. Sezgin (Editörler). *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler*. Birinci Baskı. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 13-40.
- Lâtifeci. (1952). "Menfaat Balosu". *Ehli Sünnet*, 108, 16.
- Mazıcı, N. (1996). "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 18 (5), 131-154.
- Muhsinoğlu, N. (1945). "Vaziyet". *Büyük Doğu*, 6, 13.
- Mühürdaroğlu, İ. (1957). "Bu Gençlik Bizimdir!". *Hakkaniyet*, 8, 1.
- Mühürdaroğlu, İ. (1958). "Tertemiz Anadolu Çocuğu (Modernizm) Softalarına Kurban Edilemez". *Hakkaniyet*, 17, 1.
- Neşe, İ. (1958). "Yine Sosyete". *Hakkaniyet*, 29, 1.
- Neşe, İ. (1958). "Zafer Teraneleri". *Hakkaniyet*, 27,1.

- Obuz, Ö. (2017). “Cumhuriyet Döneminin ‘Çılgınlık Gecesi’. Yılbaşı Eğlenceleri ve Eleştiriler”. *Tarih Okulu Dergisi*, XXX, 419-442.
- Ogan, M. R. (1950). “Ahlâk Davamız”. *Büyük Doğu*, 36, 6-7.
- Ogan, M. R. (1952). “Naaş Nakli Modası”. *İslâm Dünyası*, 27, 6-8.
- Omur, S. (1950, 4 Kasım). “Ahlâk Ölçüsüne Girmeyen Neşriyat”. *Hür Adam*, 18, 1-2.
- Oral, A. K. (1953). “İçki İptilâsı Bünyemizi Kemiriyor”. *Müslüman Sesi*, 76, 6.
- Öğütçü, S. (1951). “İçki Belâsı”. *İslâm Yolu*, 8, 8.
- Özdemir, S. (2018). “Türk Müziği Radyo Yasağı ve 1934 Medyası”. *Cumhuriyetin Müzik Politikaları*, İstanbul: h₂O Kitap Yayıncılık, 165-202.
- Özer, A. R. ve Yalçıntaş, N. (1952). “Kraliçelik Hakkında”. *Ehli Sünnet*, 106, 15-16.
- Rey, E. R. (1943). “Bir Türk Tiyatrosu İçin”. *Büyük Doğu*, 9, 7.
- Selahâttin, F. (1960). “Milliyetsiz Matbuat”. *Yeşil Nur*, 6, 6.
- Sunay, C. (2004). Modernleşme ve Çevre. G. Erdumlu (Editör). *Modernlik ve Modernleşme Sürecinde Türkiye*. Ankara: Babil Yayınları, 113-152.
- Şenocak, K. (1958). “Güzellik Müsabakaları ve Ecnebilerle Evlenmeler”. *İslâm*, 13, 14-15.
- Şenocak, K. (1959). “Basın ve Moda”. *İslâm*, 25, 26.
- Tanık, H. (1940). “Kelâm”. *Ehli Sünnet*, 60, 7.
- Tekinkaya, H. M. N. (1950). “Kıyafet, Sakal, Bıyık, Fes ve Sarık Üzerine Bir Hasbîhal”. *Hakka Doğru*, 198, 3.
- Tınç, L. (2003). “Bir Zamanların ‘Asri’ Eğlencesi Yılbaşı Baloları”. *Popüler Tarih*, 29, 55-56.
- Toker, N. ve Tekin, S. (2002). “Batıcı Siyasi Düşüncenin Karakteristikleri ve Evreleri: ‘Kanunsuz Cumhuriyet’ten ‘Kamusuz Demokrasi’ye”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, 3, 82-106.
- Toynbee, A. I. (1949). “İslâm Âlemi, Batı Dünyası ve İstikbal”. *Selâmet*, 98, 3-15.
- Topçu, N. (1958). “Avrupa”. *Türk Ruhu*, 9, 4-5.
- Topçu, N. “Sıladan Mektuplar”. *Yeşil Nur*, 3, 4.
- Ünal, T. (1956). “Çarşaf Davası”. *Serdengeçti*, 32, 4.
- Yazıcı, N. (1991). “Vakayı-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz”, *OTAM*, 2, 267-278.
- Yener, E. (1995). “Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, 13 (3), 21-37.
- Yesari, M. (1943). “Ayyaşlık Faciamız”. *Büyük Doğu*, 3, 3.
- Yesari, M. (1947). “Ahlak Facialarımız”. *Büyük Doğu*, 60, 3.
- Yozgatlı, R. Ö. (1952, 4 Ocak). “Yılbaşı Bayramı”. *Hür Adam*, 139, 1-3.
- Yur, O. (1950). “Konyada Bir Manzara”. *Büyük Doğu*, 17, 15-16.
- Yüksel, O. (1949). “Kurban Bayramı- Bu Devir Âlimlerle Zalimlerin Birleştiği Bir Devirdir”. *Serdengeçti*, 8, 3.
- Zapsu, A. (1950). “Bu Medeniyet Değil İhanettir”. *Ehli Sünnet*, 91, 8.
- Zeki, S. (1947). “Bir Nesli Nasıl Mahvettiler”. *Serdengeçti*, 1, 6.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://katalog.idp.org.tr>, Erişim Tarihi: 29.04.2019

<http://katalog.idp.org.tr>, Erişim Tarihi: 3 Haziran 2019

EKLER

Ek 1: Büyük Doğu, 2 Nisan 1948, Sayı: 87

Hakkaniyet

"Fikir"de istiklâl "Hürriyet"te itidal ve istikrar "Siyaset,, de milliyet

10 Ocak 1958

KURUCULARI:

M. RAIF OĞAN - İZZET MÜHÜRDOĞLU

YIL: 1 - SAYI: 17

FIYATI: 25 KURUŞ

Tertemiz Anadolu Çocuğu (Modernizm) Softalarına Kurban Edilemez

İzzet Mühürdoğlu

DUNYA maalesef koyu bir maddedliğe doğru yol almaktadır. Bu gidişin vahameti Birleşik Amerika'da da kuvvetle hissedilmeye başlanmış ve Cumhurbaşkanı Nixon, endişelerini açıkça ifade etmekte çekinmemiştir.

Amerika Cumhuriyeti, malumunuz vechile, en geniş şekilde bir liberalizmin besliğidir. Burada her şey serbest teşebbüse ve şahıslara terk edilmiş, devlet ancak hemen hemen seyirci vaziyetinde bırakılmıştır. Orada bir Maarif Nezareti yoktur. Her kes istediği fikriyat üzerinde terbiye müesseseleri açabilir ve bu, eskidenberi böyle gitmektedir.

Lâkin bunun neticesinde ne elde edilmiştir? Hepimiz hep birlikte her gün müşahade etmekteyiz. Tam bir

gün şu ve bu vesile ile görülebiliyor, marifetlerini de Amerikan filmlerinde seyredilebiliyoruz. Bu nesil, içki içki; Mütteliklerini bayraklarını aynı memleket sokaklarında parçalamaya kadar götüren içki, evli kadınlara kocalarının yanında satışına cür'et ettirecek kadar içki.

Buna dair bir kaç hâdiseye gözlemlerle şahit olmuştum. Bir tazen seyahatimde, yataklı vagonun üç kişilik kompartımanında, bir Amerikalı genç çavuşun, yataklı arkadaşları yaşlı iki Türk vatandaşını sabaha kadar ne müşkül şartlar altında bırakmıştı gördüm. Çavuşun gece midesine indirdikleri, sabah yataklı vagon halıları

masına imkân yok. Şu halde, işler nereye varacaktır? Amerikalılara en ufak bir husumetimiz olmaduktan başka, bilâkis müttelikimiz olmasın bakından, en samimi hislerle onlara bağışım. Lâkin, bu bağışık, istiklâlinizin teminatı kıymetli çocuklarımızın onları örnek almalarına göz yummamıza asla bir sebep teşkil etmez.

Amerikan propagandası memleketimizde o hâle gelmiştir ki, hattâ en seviyeli aile kuzuları arasında dahi, bir Amerikalı ile evlenmek ve Amerikan vatandaşı olmak üzere kabul edilmeğe başlamıştır. Tekkesi tipi dar ve ütüsüz ve hattâ rengi solmuş pantolon, da- kırık sac, yataklı babula-

Suriye Ne istiyor ?

M. Raif Ogan

- III -

SURİYE'nin "komünist" peykliği durumunu seri yazımızda yeter derecede incelemiştik.

Suriye'ye komünistlik tohumu ermeniler tarafından atılmıştır. Ermeniler, ticaret ve mali sahada bilhassa Halep'te ön plânda gelirler. Suriye için, mühim ve vazgeçilmez refah ve servet kaynağı haline geliş olan "kaçakçılık" teşkilâtının ipleri ermeni banker, ve sarraflar elindedir. Kaçakçı teşkilâtı başındakilerden hemen hepsinin ellerinde bir kaç pasaport vardır. Suriye ve Türkiye pasaportı yabut paravanları bazılarında ilâve olarak Lübnan pasaportu da vardır.

Kaçırdukları malların, yahut, Türkiye'den kaçak olarak soktukları koyunların ve sairinin ithal ve ihraç bedelini onlara ermeni sarraflar borç verir, sonra ya fahiş fiyat alır, yahut kâra ortaktır. Bazıları da, büyük sermayeli

Türk parasını götürmek için Suri (yani Suriye lirası) bordurmak isterse bu kerre Türk banknotu yükselir. Her birinin dükkanında ermeni komitacı ve Türk kaatili (Antranik) Paşa (?) nun resmi aslı olan bu sarraflar, böylece nalma der kazanır, mihna der yine kazanırlar! vurzdhlülüzüpa.

Hükümet, bunları görmezlikten gelir, bilse de ne olacak? Suriye halen de bir mü teneffüzlük yurdu, bir nevi derebeylikler ocağıdır! Her sarraf, her iş adamı bu nüfuzlarından birine dayanmıştır, sarraf onu beşer, o sarrafı korur! Ehemmiyetsiz fakat küçük bir örnek vereyim: Suriye'de dahi bizde olduğu gibi "Tombeki, inhtsar

(Devamı 4 nücede)

HAFTANIN HADİSESİ

CAFER TAYYAR PAŞA
(EĞİLMEZ) HAKKIN

Ek 3: Sebilürreşad, Nisan 1949, Sayı: 4

Ek 4: 26 Aralık 1952, Hür Adam, Sayı: 239

Yıl : 3-No. 239

28 Aralık CUMA

Sahibi: Sinan OMUR

Bu nüshada mesul
Müdür Sinan Omur

Hür adam

SIYASİ, İQTİMAİ, MUSTAKİL GAZETE

CUMA VE SALI GÖNÜLLERİ

Yılbaşı çılgınlıkları

Müslümanlıkla bir alâkası olmayan yılbaşını kutlayan müslümanlara ne demeli

Bir yılbaşı hazırlığıdır gidiyor. Oyuncakçı dükkânlarından tutun, kuyumculara, terzilere, çiçekçilere kadar her tarafta yılbaşı için verilmiş siparişlerin hazırlığı görülüyor. Hele çalgılı yerler, büyük otel ve gazinolarda daha şimdiden bütün masalar, hattâ koltuklar, sandalyeler bile tutulmuş. Bu gibi (Kibar) denen mahallere girebilmek - evet yalıt - ayak atıp sokulabilmek için peşinen 50 lira duhuliyeye parası vermek lâ-

dır diye tes'it ederler. Ama, Müslümanlara ne oluyor? Vak'a Müslümanların da akılları başlarında olanları yani büyük bir çoğunluğu yılbaşı diye bir şey bilmezler ve yılbaşını nihayet bir tatil günü veya gece sidir diye istirahatla geçirirler ama bir kısım Müslümanlarda vardır ki hristiyanları gölgede bırakacak derecede bir iştiha ve tehalük ve heyecanla yılbaşı gecesini tes'it için ne

(Devamı 4 üncü sayfede)

الْعَمَلُ الْإِسْلَامِيُّ

FIKİRLER Balo ve Dans

Yazan :
H. Basri ÇANTAY

Eskiden, balo, dans nedir bilmez, yalnız bunun Avrupada bir ipulâ halinde devam ettiğini, bu yüzden de aile hayatının gündem güne çökmekte olduğunu işittirdik.

Bu illet evvelâ İstanbul'un kozmopolit ve taltıs frengi muhiti olan «Beyoğlu» nda, Hıristiyanlar arasında belirmeye başladı. Türk ve Müslüman kadın ve erkekleri bundan münezzehtti. Birinci dünya savaşındaki mağlubiyetimiz neticesinde istilâya uğrayan İstanbul'un zayıf ve hafif ruhlu, milliyetsiz bazı Türk ve Müslüman kadınları ve erkekleri de, düşman ajanlarının ve yardımcıların mütemadi teşvik ve tahrikleri ile, bu sarî hastalığa tutuluverdiler!

O vakit Anadolunun bir çok aşkâmında milletimiz Türk topraklarını istilâdan kurtarmak, istiklâlini kazanmak için çoluğuyla, çocuğuyla, erkeğiyle, kadınıyla uğraşıyor, ahlâksız Türk kadınlarının, milliyetsiz adamların bilhassa cenabilerle kucağa, göğüs göğüse danset-

mekte olduklarını işiterek bunlara karşı gayıx ve kinle dişlerini gıcırdatıyordu.

Hattâ Ankarada teşekkül eden, millî dâvamın muzaffer etmege canıyla, başıyla çalğan birinci Büyük Millet Meclisi İstanbul halkına hitaben bir beyanname neşretmiş, onda bu gibi ahlâksızlıkları çetin ve erkek bir tilsanla tekbih eylemiş, «Bu hareketler hiç şüphe yoktur ki bizim ruh-i millimizden, bizim terbiye-i milliyemizden doğmamış, bunlarda yabancı bir ruh, zehirli bir terbiye ümil olmuş tur. Bu yabancı ruhu, bu zehirli terbiyeyi öldürmek büsbütün vücudunu kaldırmak için bütün millî rehberlerinin, bütün millet matbuatının elbirliği ile çalışmaları en mütehattim vazifeleridir» demişti.

İşte muhtelif kanaat erbabını aynı gaye etrafında tophyan, bir kuvvet macunu haline getiren ve nihayet istiklâline kavuşturan, bu üsil ve efe ruhtu.

Sonra ne oldu?!

Umumî ahlâk üzerindeki kötü tesirlerinden, iffetsizliği ve en nihayet fuhşu arttırdığından bütün garp âleminin yana yaysıkla şikâyet ettiği halde bir türlü önüne geçemediği ve gecemiyoreği bu mel'un âfet, maalesef sehvetperest gayretkeşlerin himmetiyle (!) bir kolera salgını gibi bütün Anadolu ge-

hirlerine ve kasabalarına da sırayet etti. Bunun sür'atla tamimini temin hususunda nice kıymetli memurlar ve muallimler yerlerinden tedirgin edildiler.

Yakınımızdaki bir kasabada vukua gelen faciayı bilmeyen var mı? Bunun sebebi e rezil ve sefil hastalığın revacı ve tervici idi.

Garbın ilmini, teknik medeniyetini öğrenmek uzun yıllara muhtaç Balo, dans marifeti (!) ise bir haftalık bir sıgrama ve dönmeden ibarettir. Bu kadar basit ve kolay bir işi de yapamayacak mıydık?!

Şayamı teşekkürdür ki bu iptilânın ne büyük bir helâ olduğunu bir çok acı tecrübe ve müşahedelerle anlamış nezih ve namuslu halk artık bundan bînah ken tiksinnemeğe, bu gibi çalğunlukları hoş görmemeğe başlamış tur. Halk partisinin kötü yadığı olan «Cumhuriyet Balosu» na bazı yerlerde son verilmişti. Bundan milletin duyduğu ferahlık ne büyüktür. Temenni ederiz ki Türkün metin ve temiz ahlâkı, yüksek şeref ve ciddiyetle de zamanın ağır siyasi ve iktisadi şartlarıyla asla kabili te'lif olmayan, istilâcı düşmanlardan arsa kalan bu gibi kötülüklerin vatandan büsbütün kaldırılmasına himmet edilsin, bu suretle de umumî efkârın hasınlığa kazanılmış olsun.

Bu Gençlik Bizimdir!

izzet Mühürdaroğlu

BİR milletin gençliği, o milletin istikbalidir; ya ni teminatıdır. Gençlik ne kadar seçiyeli, disiplinli olursa, o milletin büyük devletlik imkânları o nisbette artmış olur. Fakat bu seçiye ve disiplinli verebilmek lazımdır. Bunlar doğuştan gelme değildir; hayat boyunca büyük fedakârlık ve emeklerle meydana gelir.

Sevgili vatanımız Türkiye - mizde, bu büyük mesele her gün biraz daha ehemmiyet kazanmaya başlamıştır. Çünkü, kendilerini gençliğimize istikamet vermekle vazifeli gören bazı cemiyet ve kalem sahipleri, bu istikametleri kendilerine göre ölçüp biçmeğe ve gençliğimizi bu yanlış görüşlerine gözü kapalı takibe gayret göstermektedirler.

Onlara göre gençlik, Garbî örnek almak ve onu bütün mevcudiyetle benliğine sındırmelidir. Yani kısacası Türk gençliği, tarihinden, an'anelerinden nesil yarsa, hepsinden sıyrılmalı, yepyeni ve her şey hisle Garbî olmalıdır.

İşte, maalesef inkılâpçılık da bu yanlış ve tehlikeli zaviyeden gören bir kısım fikir adamları, koca Türk mefahirini yalnız çeyrek asra sığdırmaya kalkarak, körpe nesillerimize dedelerimizi birer yabancı gibi tanıtmaya dahi yeltenmişlerdir. Hatta bu nesilleri dedelerinin ve hattâ bu balarının konuştuğu berrak dilden bile ayırmağa çırpınmamışlar mıdır?

İşte, hep bunlar, inkılâp adına yapılmıştır. Ve bunlar, hakikî inkılâpçılar tarafından durdurulduğu zaman da, asa-

biyetlerinden zıp zıp sıçırıyorlar, (inkılâpçıların elden gidiyor!) diye haykırmışlardır.

İnsan, bu olan bitenleri gördükten sonra, hayretten dona kalıyor! Garbî, her sahada aynı mükemmeliyette olduğunu acaba kim cesaretle iddia edebilir? İlim ve ilim tekniğinde evet! İlim disipliniinde evet! Çalışma ve bazarıma disipliniinde evet! Fakat ahlâk ve fedakârlıkta evet mi? Asla!

Garbî her gün içinde yüzüğü başboşluk, ahlâk büranı, kör gözleri açacak kadar korkunçtur. Maddeye tapmak ve yalnız onun kanununa uymak, başka bir varlık tanımamak, bir salgın halindedir. Aile ve namus mefhumu kalmamıştır.

Komünizm nasıl bir tarafta bunları kemirmekle meşgulse, Garbî de, hayranlık duyduklarımız, kıymetli gençliğimize rehber tanıtmak istediklerimiz de, aynı tahribatla mesguidürler.

Çok çürü de olsa, gençliğimizin arasında bu hastalığa tutulanlara, içlerimiz sızlayarak şahit olabiliyoruz. Kayıtsız ana - baba kurbanları, zavallı çocuklarımız bir hayli kabaraktır. Mektep civarlarında, üzerlerinde üniforma, ellerinde çanta, duvar kenarlarında, ağaç diplerinde fışkıran gençler maalesef çoktur.

Bazı toplantılarda mevzu, ya James Dean veya falan veya filân yeni şarkı veya plâktır. Giyim kuşam ise, bize, bazı yabancı divarları aratmayacak derecede canlı! Te-lâffuzlar değişmiş, güzel Türk

çemiz arasına yeni model Garbî kelimeleri, aynı telâffuz mükemmeliyetile karışmıştır. Merhaba, Allahsızlarladık. Teşekkür, hudut dışı edilmiş ve görgüsüzlük telâkki edilmiştir.

James Dean adlı dejenere tipe benzeme müsabakaları tertip edilmeğe başlanmış, yabancılarla evlenmelerin artmasından geçtik, yabancıvari, ane-nikâh memuru ve hazırun önünde dudak dudağa öpüşme modaları başlamıştır.

Bunların sonu nereye varacaktır? Bizim, Garbîten alacak hiç bir ahlâk ve cemiyet derisi yoktur. Ecdadımız bize, güzel bir vatan, güzel bir nesil, güzel ve şanlı bir tarih, güzel an'ane ve ahlâk bırakmıştır. Bunları fedâ edip, başkalarına çürümüş, kokmuş sapıklıklarını pırlanta gibi çocuklarımıza musalat etmek neye?..

Çocuklarını kontrolla mükellef ana ve babalar neredeler, gençlik cemiyetlerimiz neredeler? En kıymetli istikbâl hazinelerimiz bugün sapıklık cereyanlarının tehdidi altındadır. Türk an'ane ve ahlâkiyatı kendini göstermeli, bu cereyanları kapı dışarı etmeli ve hastalananları da münasip şekilde tedavi yoluna gitmelidir.

Ahlâksız ve maneviyatsız bir nizam pâyişar olamaz. Manevi disto'nal olmayan nesiller ise, istikbâle sahip olamaz ve ona hak iddia edemezler. Her şey hükümetten beklemek de hatadır. Elbirliğiyle ve cemiyet olarak bu salgına karşı savaşmalıyız! Bu gençlik bizimdir!..

Dün ve bugün
arasında

Lüks

Reşat Ekrem
KOÇU

TEPEDEN tırnağa kadar, geştan kütlüğü şapkalarından kızlarımızın mantara bastırın papuçlara varınca-ya kadar lüks, İstanbulda salgın haline aldı. Bir gün Taksimden Şirkeci-

değil. Türk hâkiminin. lüks denilen iffet ve namus vurguncusuna ve ev, ocak yıkıcısına: «Suçlu!.. Ayağa kalk!» diye bağıracağı zaman gelmiştir.

Lüks yaşağı emrini hükümet değil, kadının yüreği vermemelidir; yoksa, göyle bir emir her halde hayatiyet ve şeref kavcı bir darbe olur:

Hicri sene 1138'e ait olan bu emir bu günkü dile çevrilmiş ve kısaltılmıştır.

İstanbul kadınına ve yeniçeri ağasına ve bostancı haşıya hüküm ki: Allah yurdumuzu gözbebeği olan İstanbulu her türlü Met ve beladan korusun, ulema, suleha ve üdeba yaşağı olan bu muazzam beldeinin hal-kuşluk ve kıyafetinin sadeliği ile devletin namusunu korur, sair belde-ler ahaliğine örnek olurdur. Son zamanlarda, seferler münaşebetiyle hükümet ve devlet erkânı Edirneye naklettü, İstanbul ihmal edildi, Bunu fraat bilen başı yaramaz avratlar, sokaklarda halkı bağdan çıkarmak için süslenip püslenneğe başladılar; esvaplarında çeşit çeşit görülmemiş biçimler ve keşere kadınlarımızın taklit ile başlarında ucube heyetlerle iffet ve ismet iddihını tamamen yok edecek kıyafetler uydurdular. Birbirinden görerek bu iş kendi halinde namuslu kadınlara da sirayet etti. Kadınlar, kendilerine bu çeşit esvaplar tedarik etmeleri için kocalarını zorlamaya başladılar; dlem fevada düştü. Hâli vakti yerinde, mallı kudreti olan erkekler, karılarının arzularını yerine geçerek mallarını sefahet uğruna verdiler. Allah indinde günahkâr oldular. Karılarının arzularını tatmin edemeyen erkeklerin aile ocuğu yıkıldı, boğanmağa mecbur oldular. Artık şer'an ve kanunen kadınların kıyafetini tanzim etmek gerekti; şöyle ki:

Kadınların bir karıştan büyük yakalı ferace giymeleri, üç defirmiden ziyade yemeni ile sokağa çıkmaları ve bir parmaktan ziyade gerit kullanmaları yasak edilmiştir. Feracelerinin yakalı geniş olan kadınlara, ilk seferinde feracelerinin yakaları yarılarak hakaret olunacaktır; arar edenler ikinci seferinde İstanbuldan taşraya sürüleceklerdir. Bu yasak mahalle imamları vasıtasıyla bütün İstanbul kadınlarına ehemmiyetle tebliğ

edilecektir. Bu çeşit esvap ve feraceleri diken terzilere ve geritçilere de bundan böyle bu gibi esvap ve feraceleri dikmemeleri bildirilecektir; yaşağı dinlemeyen terzi ve geritçiler de ağır ceza görecektir. Sizler ki, İstanbul hâkimleri ve dirlik ve düzeninden mesul olan kimseleriniz, bu hususta ihmal görürseniz siz de şiddetle cezalandırılacaksınız!..»

İşte size, bu günkü halimizin 228 sene evveline ait bir uç ve o zamanki devlet ve hükümetin dikkat ve hassasiyeti!

(Lüks) dışkâneri

ye kadar yürüdüm, mağazaların yalnız vitrinlerindeki kadın iskaripinlerini sayarak oyalanayım dedim, kırk ve kırk liradan üstün kıymette olanların sayını iki bini buldum... İstanbul bütün kundura mağazalarının raf ve depolarında bir ayıym yapolsa, bu rakam hiç şüphesiz ki, yüz binsten aşacak... Eya, ilfâf ve isteğe uyar; halbuki biz bu kadar zengin millet

(Lüks) kadınların çarpışması

(Lüks) den başkaya la namazın çarpışması

Hür adam

SİYASİ, İKTİSADİ, MUSTAKİL GAZETE

YIL: 1 - SAYI: 16

ÇUMA - 27 EKİM 1950

İYATI: -2- KURUŞTUR

Kızlarımızı çırılçıplak teşhir medeniyet değil, vahşetin en bayağısıdır!

Yahudiler tarafından, insanlığı dalâlet ve imha çukuruna sürüklemek için hazırladığı bol vesikalar ve mebzul delillerle teyid edilmiş olan (İsrail protokollar) nun altıncı maddesi der ki:

"Hudutsuz bir lüks, baş döndürücü modalar ve çılgına sarfıyatı teşvik etmeli, mükül ve basit şeylerden zevk alma hasasını derece derece ortadan kaldırmalıdır."

Gine bu protokolün ikinci maddesinde de:

"Alle hayatını yıkmalıdır."

Diye yazılmıştır.

Ne yazık ki, biz bu me'lum programı, bilerek veya bilmeyerek, fakat severek tatbik ediyoruz. Görünmez düşman elleri, görünmez düşman nüfuzuna ran olarak güya medeniyet bir iş yapıyoruz gibi Müslüman Türk kızlarımızın bütün mahrem yerlerini, içlerini çeken bir sütrü aygır gibi herifin karşısına seriyor ve onların içlerinden gönüllerimizle beğendiğini, içlerinin çektiğini derece ve rütbeyle payelendiriyor, onları teşhir ve güya taltif ediyoruz...

*

Kadınlar için mahremiyet emreden Müsüman dinini bir gerillik telâkki ederek kadar fikir selâmetini kaybetmiş bir iki mâsum hacımı basını giyiyoruz. (Devamı 2. de)

Fahrettin Kerim kim, siz kim? Sizler onun giydiği, pabuç, alığı tırnak olamazsınız!

Frnk memleketlerinde yedi kürsünün hocası, Milletlerarası bir şöret, şeref sahibi, böyle önlü bir zatın ve ayda on dört bin lira kazananı feda ederek, sırf memleket aşkla, sey gibyle bu zaffeyi kabul etmişse, ne mutlu bu İstanbullulara.

Eğer bu zata bir selâhiyet verseylerdi, halin o vakit görecektiniz. Hirsızlar, dalaverenler ile yerlerinde kalabilecekler miydi? Hanej taşı yerinden atmak, sökmek istediyseniz altından bir Surlan bir Yılan başı görürdünüz. Onun için daha fazla bir şey yapmaya imkân yoktu.

Onun gösterdiği fedakârlık âlema çözüyor...

KAMBUR RIZA

NASIL MİLYONER OLDU

- VI -

HACI SERANDININ SON SÖZLERİ

Hacı Serandı hiç bir şeyi taksit etmediği halde, sırtı alacağını istediği ve hakkından vaz geçmediği için böyle bir akıbete uğramıştır. Bütün bu kâhşeleri çekerek, bir teşhüb gibi diline şifri edip durduğu hep:

"Ekmegim yedi nankor kambur... Bak bir şifri ne hale gettirdi aerdil.

Tezî Hacı Serandı bütün servetini galy ederek, ve emval türleri polis tazvıkları ile hiç bir iş görmez hâle gelecek büyük bir mahrumiyet ve keder içinde hayata ebediyen gosterini yu-murken yakınlılarına şöyle de-

Ben , ekmegim yiyen nankorun marına yandım. Yoksa sırtı bu halde bırakarak değildim. Muvallâhi çalışın, devlet adamları Haksız yere gaspedilen emlaklarınıca elbette yine tade ederler.

Fihakika varisleri onun ölümlünden bir müddet sonra adanmış yerini bulmuşlar, gaspedilmiş olan mallarına tekrar sahip olmuşlardır.

Hosan Rıza için artık yepyeni bir ufuk açıldı: Anadolu zartleri: İstanbuldaki han köşelerinde, tapu koridorlarında, iki bakışım dolayarak nafakasını çıkarmaya uğranmış duran bu adamın yeni meclisler, yeni meclisler...

(Devamı 2. de)

LÂNETNAME

— Büyük İslâm - Türk şairi Mehmet Akif
Ersoy'un mübarek ruhuna ithaf —
Şehvet terennüm eden şi're, gazele lânet,
(Hayasız neşriyat)a, (ruhsuz güüel)e lânet!..
Berlin'den Moskovaya kaçan Alman'a lânet,
Yurtta (avrat pazarı) açan Yalman'a lânet!..
Türk adını taşıyan (iffetsiz kız)a lânet,
Kucaklarda yaşayan sözde (Yıldız) a lânet!..
Kalbi aşkla çarpmıyan hissiz bülbüle lânet,
Kendini (Coni) lere öptüren (Gül)e lânet!..
(Ar), namus mefhumunu öldürenlere lânet,
Dünyayı halimize güldürenlere lânet!..
(Vatan)ında durmadan zehir kusana lânet,
Bu (Milli facia) yı görüp susana lânet!...
«Aile, bir zehirdir.» diyen Antel (1) lânet,
Başbakan Menderes çekilen tel'e (2) lânet!..
İlk (Nebi) yi kandıran meleğe lânet,
Bir (iblis) i andıran kahpe feleğe lânet!
«Her şey vatan içindir» demiyenlere lânet,
Ömrünce helâl lokma yemiyenlere lânet!
(Viedansız muhtekir)e, (gaddar esnaf)a lânet!
Ocakları söndüren (Lüks)e, israf'a lânet!..
(Moda)ya, sefahat'e, (plâj)a, (bar)a lânet,
(Gafil garp hayranı)na, (Züppe kibar)a lânet!
(Kumarbaz)a, (ayyaş)a, (ırz düşmanı)na lânet,
(Sahte kahraman)ların sahte şanına lânet!..
(Saygısız talebe)ye, (acız hoca) ya lânet,

Memleket aleyhine tüten bacaya lânet!
(Kundakçı)ya, (casus)a, (beşinci kol)a lânet,
(Dalkavuk)a, dönmeye, (solcu)ya, (sol)a lânet!
(Palavracı hatib)e, (Lâf-ı Güzaf)a lânet,
(İmansız)a, korkağa, korkuya, zafa lânet!..
(Muhteris)e, (kindar)a, garaza, kine lânet,
Hürriyetin mezarı: (Rusya)ya, (Çin)e lânet,
(Beş kocalı karı)ya, (asri koca)ya lânet,
Fuhşa yataklık eden filme locaya lânet,
(Zenci musikisi) ne, (balo) ya, (dans) a lânet,
(Kızıl) lara yar olan tâlihe, şansa lânet!..
(Stalin) e, (Lenen'e (Orak-Çekiç) e lânet,
(Siyonist) e, (Mason) a, (bunak dinsiz) e lânet;
Ey moskof uşakları! Topyekûn size lânet!
Mazlumların ahını alan bir çağa lânet,
Yetimlerin hakkını çalan alçağa lânet!
(Halk) ı eşek yerine koyan rejime lânet,
Efendimiz (köylü) yü soyan rejime lânet!
(Satılmış muharrir) e, (köksüz şair) e lânet,
(Heykel) den meded uman (ahmak zâir) e lânet!
Allah'dan başkasına kul olan kula lânet,
Hırsızlıkla biriken paraya, pula lânet!..
Örümcekli kafaya, irfansız zikre lânet,
Kopyacı inkılâba, imansız fikre lânet!
(Kızıl profesör) e, (rezil âlim) e lânet,
Bir devrin yüz karası (sağır zalim) e lânet!.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Yakan, Abidin
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 05.04.1984- Özalp
Telefon :
Faks :
E-mail : abidinykn@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	YYÜ/Fen-Edebiyat Fakültesi /Tarih	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013	Ankara	İş ve Meslek Danışmanı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

.....

Hobiler

Tarihi kişilik ve tarihsel olayları araştırma, tarihi belgesel izleme, doğa yürüyüşü yapma, futbol oynama, serbest fotoğrafçılık...

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

Tarih: .../.../2019

MUHAFAZAKÂR BASINDA BATILILAŞMA (1945-1960)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 93 sayfalık kısmına ilişkin, .../.../2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Doç. Dr. Ömer OBUZ intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 9 (Dokuz) dur.

Uygulanan filtreler aşağıda verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Abidin YAKAN
Adı Soyadı İmza

Öğrencinin Adı Soyadı	Abidin YAKAN
Anabilim Dalı	: Tarih Anabilim Dalı (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı)
Öğrenci No	10920210067
Programı	: Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI
Doç. Dr. Ömer OBUZ

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
.../.../2019

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

